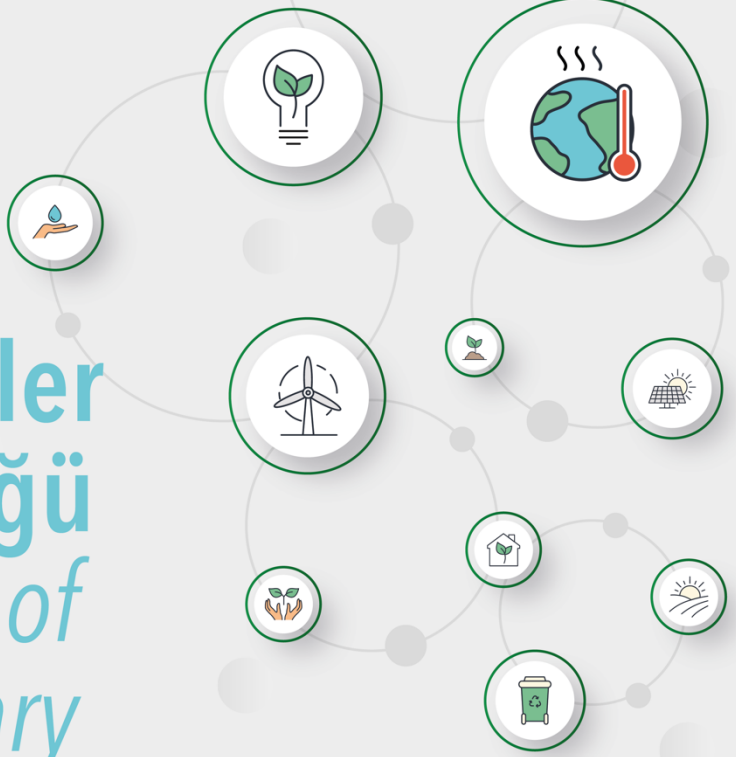

This project is co-funded by
the European Union and Republic of Turkey.

İklim Değişikliğine Uyum Konusunda Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Eğitimi Projesi *Training for the Institutional Capacity Building on Climate Change Adaptation*

Terimler Sözlüğü *Terms of Glossary*

REPUBLIC OF TURKEY
MINISTRY OF ENVIRONMENT
AND URBANISATION

Environment and Climate Action
Sector Operational Programme

İKLİM DUY
Climate Change Awareness

WEglobal

Terim Glossary	Tanım Definition
Afet Disaster	Hayati insan ihtiyaçlarını karşılamak üzere acilen harekete geçilmesini gerektirerek dış yardımın gerekli olabildiği; insan, maddi gereçler, ekonomi veya çevre üzerinde büyük olumsuz etkilere yol açan ve tehdit edici fiziki olayların hassas sosyal koşullarla etkileşmesi sonucu toplulukların veya toplumun normal işlevinde meydana gelen ciddi aksaklıklar. <i>Severe alterations in the normal functioning of a community or a society due to hazardous physical events interacting with vulnerable social conditions, leading to widespread adverse human, material, economic, or environmental effects that require immediate emergency response to satisfy critical human needs and that may require external support for recovery."</i>
Afet Risk Yönetimi Disaster Risk Management (DRM)	Temel amacı insan güvenliğini, refahını, yaşam kalitesini ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek olan; afete hazır olma, tepki verme ve bunların üstesinden gelme uygulamalarının sürekli bir şekilde güçlendirilmesini ve afet riskini anlama, azaltma ve önlemenin geliştirilmesini teşvik etmeye yönelik strateji, politika ve önlemlerin tasarlanma, uygulanma ve değerlendirilme süreçleri. <i>Processes for designing, implementing, and evaluating strategies, policies, and measures to improve the understanding of disaster risk, foster disaster risk reduction and transfer, and promote continuous improvement in disaster preparedness, response, and recovery practices, with the explicit purpose of increasing human security, well being, quality of life, and sustainable development.</i>
Afet riski Disaster risk	Afetin belirli bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşme olasılığı. Bkz. Afet. <i>The likelihood within a specific time period of disaster. See Disaster.</i>
Afet Riski Azaltımı Disaster Risk Reduction (DRR)	Gelecekteki afet riskini tahmin etmeye; bu risklere maruz kalma, risklerin yol açtığı zararlar ve risklere karşı olan kırılganlığı azaltmaya ve dayanıklılığı arttırmaya yönelik yardımcı önlem, strateji ve politika hedeflerini ifade etmektedir. <i>Denotes both a policy goal or objective, and the strategic and instrumental measures employed for anticipating future disaster risk; reducing existing exposure, hazard, or vulnerability; and improving resilience.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Afet Riski Azaltma <i>Mitigation (of disaster risk and disaster)</i>	(İnsan kaynaklı olanlar da dahil) olası fiziksel tehdit unsurlarına ait olumsuz etkilerin; tehdit, etkilenebilirlik ve kırılganlığı indirgeyici eylemler sonucu azaltılması. <i>The lessening of the potential adverse impacts of physical hazards (including those that are human-induced) through actions that reduce hazard, exposure, and vulnerability.</i>
Afet yönetimi <i>Disaster management</i>	Değişik örgütsel veya toplumsal seviyelerde afete hazır olmayı, tepki vermeyi ve bunun üstesinden gelmeyi destekleyen ve güçlendiren strateji, politika ve önlemlerin tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesini kapsayan sosyal süreçler. <i>Social processes for designing, implementing, and evaluating strategies, policies, and measures that promote and improve disaster preparedness, response, and recovery practices at different organizational and societal levels.</i>
Ağaç sınırı <i>Tree line</i>	Dağlardaki veya yüksek enlemlerdeki ağaç büyümesinin üst sınırı. Bu sınır, orman sınırından daha yüksekte ve kutuplara daha yakın bulunmaktadır. <i>The upper limit of tree growth in mountains or at high latitudes. It is more elevated or more poleward than the forest line.</i>
Ani İklim Değişikliği <i>Abrupt Climate Change</i>	İklim sisteminde birkaç on yıl veya daha kısa bir zaman diliminde gözlemlenerek, etkileri en az birkaç on yıl daha devam eden (veya gelecekte kalıcı olması tahmin edilen); insan ekolojisi ve doğal ekosistemler üzerinde ciddi bozulmalara yol açan büyük ölçekli değişiklikler. <i>A large-scale change in the climate system that takes place over a few decades or less, persists (or is anticipated to persist) for at least a few decades, and causes substantial disruptions in human and natural systems.</i>
Anomali <i>Anomaly</i>	Bir değişkenin temel alınan yıllar dahilindeki ortalamasından sapması. <i>The deviation of a variable from its value averaged over a reference period.</i>
Arazi istilası <i>Land grabbing</i>	Yerel ve ötekileştirilmiş topluluklar üzerinde olumsuz sonuçlar doğuran; endüstriyel tarım, azaltım projesi veya biyoyakıt amaçlı olarak arazi ve su hakları üzerinde elde edilen geniş kazanımlar. <i>Large acquisitions of land or water rights for industrial agriculture, mitigation projects, or biofuels that have negative consequences on local and marginalized communities.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Arazi kullanımı ve Arazi kullanımı değişikliği <i>Land use and Land use change</i>	Arazi kullanımı; belli bir arazi örtüsü türü üzerinde yapılan (insan kaynaklı) düzenleme, eylem ve eklemelerin tümünü ifade etmektedir. Arazi kullanımı terimi aynı zamanda arazinin sosyal ve ekonomik amaçlarla yönetilmesini (örneğin; hayvan otlatma, kerestecilik ve doğayı koruma) karşılamak amacıyla da kullanılmaktadır. Arazi kullanımı değişikliği ise, arazinin insanlar tarafından kullanım ve yönetiminin; arazi örtüsünde değişmeye yol açması olası bir biçimde değiştirilmesini nitelendirmektedir. Arazi örtüsü ve arazi kullanımı değişikliği; yüzey albedosu, evapotranspirasyon, sera gazlarının açığa çıkması ve yutulması veya diğer iklim sistemi özellikleri üzerinde etki göstererek bu şekilde yerel ya da küresel ölçekte ışımsal zorlama değişikliklerine ve/veya diğer iklimsel sonuçlara yol açabilmektedir. Ayrıca bkz. IPCC Arazi Kullanımı, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormanlık Özel Raporu (IPCC, 2000). <i>Land use refers to the total of arrangements, activities, and inputs undertaken in a certain land cover type (a set of human actions). The term land use is also used in the sense of the social and economic purposes for which land is managed (e.g., grazing, timber extraction, and conservation). Land use change refers to a change in the use or management of land by humans, which may lead to a change in land cover. Land cover and land use change may have an impact on the surface albedo, evapotranspiration, sources and sinks of greenhouse gases, or other properties of the climate system and may thus give rise to radiative forcing and/or other impacts on climate, locally or globally. See also the IPCC Special Report on Land Use, Land-Use Change, and Forestry (IPCC, 2000).</i>
Arktik salınım <i>Arctic Oscillation</i>	Arktik salınım (Arctic Oscillation - AO), Kuzey Yarımkürenin 20 derece yukarı enlemlerinden itibaren görülen basınç anomalilerini prensip alan bir endeks çeşididir. Kuzey yarımküre için önemli bir iklim değişikliği nedenidir. <i>The Arctic oscillation (AO) or Northern Annular Mode/Northern Hemisphere Annular Mode (NAM) is a weather phenomenon at the Arctic poles north of 20 degrees latitude. It is an important mode of climate variability for the Northern Hemisphere.</i>
Aşırı deniz seviyesi <i>Extreme sea level</i>	Bkz. Fırtına dalgası <i>See Storm surge.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Aşırı hava olayı <i>Extreme weather event</i>	Aşırı (ekstrem) hava olayı, belirli bir yerde ve yılın belirli bir zamanında ender olarak görülen olayı tanımlamaktadır. Enderliğin tanımı değişiklik göstermekle birlikte, aşırı hava olayı; gözlemlerden yola çıkarak elde edilen olasılık dağılım fonksiyonun 10. ya da 90. yüzdilik diliminde veya bu dilimlerin ötesindeki noktalarda gerçekleşen enderlik olarak tanımlanmaktadır. Tanım gereği, aşırı havayı teşkil eden nitelikler lokasyona göre mutlak anlamda değişiklik göstermektedir. Aşırı hava olayları, belirli bir süre devam ettikleri takdirde (örneğin; mevsim) ve özellikle bu olayların ortalamalarının veya toplamalarının kendi başına aşırı olması halinde aşırı iklim olayı olarak sınıflandırılmaktadır. <i>An extreme weather event is an event that is rare at a particular place and time of year. Definitions of rare vary, but an extreme weather event would normally be as rare as or rarer than the 10th or 90th percentile of a probability density function estimated from observations. By definition, the characteristics of what is called extreme weather may vary from place to place in an absolute sense. When a pattern of extreme weather persists for some time, such as a season, it may be classed as an extreme climate event, especially if it yields an average or total that is itself extreme (e.g., drought or heavy rainfall over a season).</i>
Aşırı iklim olayı <i>Extreme climate event</i>	Bkz. Aşırı hava olayı. <i>See Extreme weather event.</i>
Atlantik Çoklu Onar Yıllık Salınımı/Değişkenliği <i>Atlantic Multi-decadal Oscillation/Variability (AMO/AMV)</i>	Kuzey Atlantik'te yaklaşık olarak 0.4°C bandında gerçekleşen, deniz yüzeyi sıcaklıklarında kabaca 1860-1880 ve 1930-1960 yılları arasında pozitif ve 1905-1925 ile 1970-1990 yılları arasında negatif faz ile gözlemlenen multidekadal (65-75 yıl) salınım. Bkz. AMO Endeksi; Değerlendirme Raporu (AR) 5, Birinci Çalışma Grubu (WGI), Kutucuk 2.5 <i>A multi-decadal (65- to 75-year) fluctuation in the North Atlantic, in which sea surface temperatures showed warm phases during roughly 1860 to 1880 and 1930 to 1960 and cool phases during 1905 to 1925 and 1970 to 1990 with a range of approximately 0.4°C. See AMO Index in WGI AR5 Box 2.5.</i>
Atmosfer-Okyanus Küresel Dolaşım Modelleri <i>Atmosphere-Ocean General Circulation Model (AOGCM)</i>	Bkz. İklim modeli. <i>See Climate model.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Azaltım <i>Mitigation (of climate change)</i>	Sera gazı yutaklarını geliştirmeye veya bu gazlara yol açan kaynakları azaltmaya yönelik insan müdahalesi. <i>A human intervention to reduce the sources or enhance the sinks of greenhouse gases.</i>
Bağıl deniz seviyesi <i>Relative sea level</i>	Üzerinde bulunduğu araziye göre gelgit ölçer (maregraf) tarafından ölçümlenen deniz seviyesi. Ayrıca bkz. Ortalama deniz seviyesi ve Deniz seviyesi değişimi. <i>Sea level measured by a tide gauge with respect to the land upon which it is situated. See also Mean sea level and Sea level change.</i>
Bağlamsal kırılganlık (başlangıç-noktası kırılganlığı) <i>Contextual vulnerability (Starting-point vulnerability)</i>	Değişen iklim koşulları gibi dışsal baskı ve değişimlerle mücadele edebilmedeki mevcut yetersizlik. Bağlamsal etkilenebilirlik, çok yönlü unsur ve süreçler tarafından oluşturulan sosyal ve ekolojik sistemlerin bir niteliği konumundadır. <i>A present inability to cope with external pressures or changes, such as changing climate conditions. Contextual vulnerability is a characteristic of social and ecological systems generated by multiple factors and processes (O'Brien et al., 2007).</i>
Başa çıkma <i>Coping</i>	Kısa ve orta vadede insan, kurum, örgüt ve sistemlerin temel fonksiyonlarını devam ettirmek ve olumsuz koşulları belirleyerek yönetip bunların üstesinden gelmek üzere mevcut yetenek, kaynak ve fırsatların kullanılması. <i>The use of available skills, resources, and opportunities to address, manage, and overcome adverse conditions, with the aim of achieving basic functioning of people, institutions, organizations, and systems in the short to medium term.</i>
Başa çıkma kapasitesi <i>Coping capacity</i>	Kısa ve orta vadede olumsuz koşulları belirleme, yönetme ve bunların üstesinden gelme amacıyla insan, kurum, örgüt ve sistemlerin mevcut yetenek, değer, inanç, kaynak ve fırsatları kullanma yeteneği. <i>The ability of people, institutions, organizations, and systems, using available skills, values, beliefs, resources, and opportunities, to address, manage, and overcome adverse conditions in the short to medium term.</i>
Baz senaryo <i>Reference scenario</i>	Bkz. Dayanak/referans. <i>See Baseline/reference.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Belirgin dalga yüksekliği Significant wave height	Belirli bir zaman aralığında gerçekleşen dalgaların, deniz tabanını başlangıç noktası almak kabul etmek en yüksek üçte-birlik bölümünü oluşturan dalgalara ait yüksekliklerinin ortalamasıdır. <i>The average trough-to-crest height of the highest one-third of the wave heights (sea and swell) occurring in a particular time period.</i>
Belirsizlik Uncertainty	Neyin bilindiği ya da bilinebilir olduğu üzerindeki anlaşmazlıktan ya da veri eksikliğinden kaynaklanabilen eksik bilgi durumu. Belirsizlik; insan davranışındaki hareketin belirsizliğinden muğlak olarak tanımlanmış kavram veya terminolojiler ya da verinin hatalı ölçümüne kadar birçok sebepten kaynaklanabilir. Bu nedenle, belirsizlik nicel ölçülerle (olasılık yoğunluk fonksiyonu vb.) ya da (belirli bir uzmanın ya da ekibin yargısını yansıtan) nitel ifadelerle temsil edilebilir (bkz. Moss ve Schneider, 2000; Manning ve arkadaşları, 2004; Mastrandrea ve arkadaşları, 2010). Ayrıca bkz. Güven ve Olabilirlik. <i>A state of incomplete knowledge that can result from a lack of information or from disagreement about what is known or even knowable. It may have many types of sources, from imprecision in the data to ambiguously defined concepts or terminology, or uncertain projections of human behavior. Uncertainty can therefore be represented by quantitative measures (e.g., a probability density function) or by qualitative statements (e.g., reflecting the judgment of a team of experts) (see Moss and Schneider, 2000; Manning et al., 2004; Mastrandrea et al., 2010). See also Confidence and Likelihood.</i>
Beşeri sistem Human system	İnsan örgüt ve kurumlarının ana bir rol oynadığı her türlü sistem. Her zaman olmamak üzere çoğunlukla bu terim toplum veya sosyal sistem ile eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Bu rapordaki tabiriyle; tarımsal sistem, politik sistem, teknolojik sistem ve ekonomik sistemlerin tümü beşeri sisteme dahil edilmektedir. <i>Any system in which human organizations and institutions play a major role. Often, but not always, the term is synonymous with society or social system. Systems such as agricultural systems, political systems, technological systems, and economic systems are all human systems in the sense applied in this report.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) (BMİDÇS) <i>United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC)</i>	Sözleşme, 9 Mayıs 1992'de New York'ta kabul edilmiş ve 1992'de Rio de Janeiro'daki Birleşmiş Milletler (BM) Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda 150'den fazla ülke ve Avrupa Topluluğu tarafından imzalanmıştır. Sözleşmenin temel hedefi "atmosferdeki sera gazı konsantrasyonlarının, tehlikeli antropojenik unsurların iklim sistemini etkilemesinin önüne geçen seviyelerde dengelenmesi" olarak belirtilmektedir. Bu sözleşme tüm Taraflara düşen sorumlulukları içermektedir. Sözleşme kapsamında, EK I dahilindeki Taraflar (tüm OECD ülkeleri ve geçiş ekonomisine sahip ülkeler) Montreal Protokolü'nce kontrol edilmeyen sera gazı emisyonlarını 2000 yılı itibarıyla 1990 seviyesine döndürmeyi amaçlamaktadır. Sözleşme 1994 Mart'ında uygulamaya girmiştir. 1997'de, UNFCCC Kyoto Protokolü'nü kabul etmiştir. <i>The Convention was adopted on 9 May 1992 in New York and signed at the 1992 Earth Summit in Rio de Janeiro by more than 150 countries and the European Community. Its ultimate objective is the "stabilization of greenhouse gas concentrations in the atmosphere at a level that would prevent dangerous anthropogenic interference with the climate system." It contains commitments for all Parties. Under the Convention, Parties included in Annex I (all OECD countries and countries with economies in transition) aim to return greenhouse gas emissions not controlled by the Montreal Protocol to 1990 levels by the year 2000. The convention entered in force in March 1994. In 1997, the UNFCCC adopted the Kyoto Protocol.</i>
Birleştirilmiş Model Karşılaştırma Projesi Faz 3 ve 5 <i>CMIP3 and CMIP5</i>	Birleştirilmiş Model Karşılaştırma Projesi Faz 3 ve 5 (CMIP3 ve CMIP5), dünya çapındaki modelleme gruplarının ürettiği paylaşılmış model girdilerine bağlı iklim model simülasyonlarının koordinasyonunu ve arşivlenmesini amaçlanmaktadır. CMIP3 çoklu model veri tabanı, Emisyon Senaryoları Özel Raporu (SRES) senaryolarınca üretilen projeksiyonları içermektedir. CMIP5 veri tabanı ise Temsili Konsantrasyon Rotaları'nı baz alan projeksiyonları bünyesinde bulundurmaktadır. <i>Phases three and five of the Coupled Model Intercomparison Project (CMIP3 and CMIP5), coordinating and archiving climate model simulations based on shared model inputs by modeling groups from around the world. The CMIP3 multi-model data set includes projections using SRES scenarios. The CMIP5 data set includes projections using the Representative Concentration Pathways.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Biyolojik çeşitlilik Biodiversity	Kara, deniz ve diğer ekosistemlerde bulunan canlı organizmalarındaki çeşitlilik. Biyolojik çeşitlilik; genetik, tür ve ekosistem seviyesindeki değişiklikleri kapsamaktadır. <i>The variability among living organisms from terrestrial, marine, and other ecosystems. Biodiversity includes variability at the genetic, species, and ecosystem levels.</i>
Biyoenenerji Bioenergy	Yakın zamana kadar yaşamış olan organizmalar veya bu organizmaların metabolik artıkları gibi her çeşit biyokütleden elde edilen enerji. <i>Energy derived from any form of biomass such as recently living organisms or their metabolic by-products.</i>
Biyokütle Biomass	Belirli bir alan veya hacim dahilinde yaşamakta olan organizmaların toplam kütlesi; ölü bitkisel materyal ölü biyokütleyle dahil edilebilir. Biyokütle yakımı, canlı ve ölü bitki örtüsünün yakılması olarak tanımlanabilir. <i>The total mass of living organisms in a given area or volume; dead plant material can be included as dead biomass. Biomass burning is the burning of living and dead vegetation.</i>
Biyom Biome	Biyom, genellikle birkaç ekosistemi bünyesinde barındıran (örneğin belirli bir bölgedeki orman, nehir, göl, bataklık) başlıca ve belirgin biyosfer bölgesidir. Biyomlar, sahip oldukları bitki ve hayvan topluluklarına göre karakterize edilmektedir. <i>A biome is a major and distinct regional element of the biosphere, typically consisting of several ecosystems (e.g., forests, rivers, ponds, swamps within a region). Biomes are characterized by typical communities of plants and animals.</i>
Biyosfer Biosphere	Dünya üzerinde; kuru bitki, toprakta bulunan organik maddeler ve okyanusal organik ayrışmış madde gibi ölü organik maddeler de aralarında bulunmak üzere atmosfer, kara (karasal ekosistemler), ya da okyanuslarda (deniz ekosistemleri) yaşayan tüm ekosistemleri ve canlı organizmaları kapsayan kısım. <i>The part of the Earth system comprising all ecosystems and living organisms, in the atmosphere, on land (terrestrial biosphere), or in the oceans (marine biosphere), including derived dead organic matter, such as litter, soil organic matter, and oceanic detritus.</i>
Biyoyakıt Biofuel	Genellikle sıvı formda bulunan; yaşamakta veya yakın zamana kadar yaşamış olan bitkilerden elde edilen organik madde ya da yanıcı yağlar kullanılarak üretilen yakıt. Biyoyakıt örnek olarak

Terim Glossary

Tanım Definition

alkol (biyoetanol), kağıt üretim sürecinde açığa çıkan siyah likör ve soya yağı gösterilebilir.

Birinci nesil biyoyakıt: Birinci nesil biyoyakıtlar; uygun dönüşüm teknolojileri ile tahıl, yağ tohumu, hayvansal yağ ve atık sebze yağları kullanılarak imal edilmektedir.

İkinci nesil biyoyakıt: İkinci nesil biyoyakıtlar, büyük ölçüde; örneğin, tarım ve ormancılık atıkları ile kentsel katı atıklardan açığa çıkan lignoselülozik hammaddenin geleneksel olmayan biyokimyasal ve termokimyasal dönüşüm teknolojileri ile işlenmesi sonucu elde edilmektedir.

Üçüncü nesil biyoyakıt: Üçüncü nesil biyoyakıtlar, algler ile enerji ürünlerinden elde edilen hammaddenin hala geliştirmekte olan ileri teknoloji ile işlenmesi yoluyla üretilmektedir.

Yeni teknolojik işlemler sonucu elde edilen ikinci ve üçüncü nesil biyoyakıtlar aynı zamanda yeni-nesil veya ileri biyoyakıt, veya ileri biyoyakıt teknolojileri olarak da isimlendirilmektedir.
A fuel, generally in liquid form, developed from organic matter or combustible oils produced by living or recently living plants. Examples of biofuel include alcohol (bioethanol), black liquor from the papermanufacturing process, and soybean oil.

First-generation manufactured biofuel: First-generation manufactured biofuel is derived from grains, oilseeds, animal fats, and waste vegetable oils with mature conversion technologies.

Second-generation biofuel Second-generation biofuel uses nontraditional biochemical and thermochemical conversion processes and feedstock mostly derived from the lignocellulosic fractions of, for example, agricultural and forestry residues, municipal solid waste, etc.

Third-generation biofuel Third-generation biofuel would be derived from feedstocks such as algae and energy crops by advanced processes still under development.

These second- and third-generation biofuels produced through new processes are also referred to as next-generation or advanced biofuels, or advanced biofuel technologies.

Terim Glossary	Tanım Definition
Bütüncül değerlendirme <i>Integrated assessment</i>	Çevresel değişimin sonuç ve durumu ile buna bağlı gelişen politikaları tutarlı bir çerçeve dahilinde değerlendirmeye yönelik fiziksel, biyolojik, ekonomik ve sosyal bilimler; ve bunların birbirleriyle olan etkileşimlerinden elde edilen sonuç ve modelleri bir araya getiren analiz metodu. <i>A method of analysis that combines results and models from the physical, biological, economic, and social sciences, and the interactions among these components, in a consistent framework to evaluate the status and the consequences of environmental change and the policy responses to it.</i>
Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi (BKAY) <i>Integrated Coastal Zone Management (ICZM)</i>	Kıyı habitatlarını ve kıyıların kullanım özelliklerini göz önünde bulundurarak kıyı alanlarının sürdürülebilir yönetimini hedefleyen bütünleşik bir yaklaşım. <i>An integrated approach for sustainably managing coastal areas, taking into account all coastal habitats and uses.</i>
Buz örtüsü <i>Ice cap</i>	Boyut olarak buz tabakasından önemli ölçüde küçük olan kubbe şeklindeki buz kütlesi. <i>A dome-shaped ice mass that is considerably smaller in extent than an ice sheet.</i>
Buz sahanlığı <i>Ice shelf</i>	Genellikle buz tabakasının kıyı şerinde oluşan girintileri dolduran ve kıydan (sıklıkla oldukça yumuşak bir yüzey eğimine sahip büyük yatay genişlikte) yayılım gösteren önemli derecede kalın ve hareket eden buz plakası. Neredeyse tüm buz sahanlıkları Antarktika'da bulunmakta ve buradaki buzun çoğu buz sahanlığı kanalıyla okyanus akıntılarına karışmaktadır. <i>A floating slab of ice of considerable thickness extending from the coast (usually of great horizontal extent with a very gently sloping surface), often filling embayments in the coastline of an ice sheet. Nearly all ice shelves are in Antarctica, where most of the ice discharged into the ocean flows via ice shelves.</i>

Terim Glossary

Tanım Definition

Buz tabakası

Ice sheet

Kıtasal boyutta olan ve üzerinde bulunduğu alanın hemen hemen tamamını örtmek için yeterli kalınlıkta bulunan; bu nedenle formu kendisine bağlı içsel dinamiklerce şekillendirilen (buzun içsel bozunumu sonucu akması ve/veya tabanından kayması) karasal buz kütlesi. Buz tabakası genellikle yüksek bir merkezi buz düzlüğünden başlayarak düşük bir yüzey eğimiyle dışa doğru yayılım gösterir. Kenarda kalan alanlar sıklıkla daha dik bir eğime sahip olup; buzun çoğu, hızı yüksek buz akıntısı veya buzul gideğini tarafından taşınarak bazı durumlarda denize veya deniz yüzeyi üzerinde yüzmekte olan buz sahanlığına karışmaktadır. Günümüzde, Grönland ve Antarktika'da olmak üzere yalnızca iki tane buz tabakası bulunmaktadır. Buzul çağı döneminde başka buz tabakaları da bulunmaktaydı.

A mass of land ice of continental size that is sufficiently thick to cover most of the underlying bed, so that its shape is mainly determined by its dynamics (the flow of the ice as it deforms internally and/or slides at its base). An ice sheet flows outward from a high central ice plateau with a small average surface slope. The margins usually slope more steeply, and most ice is discharged through fast flowing ice streams or outlet glaciers, in some cases into the sea or into ice shelves floating on the sea. There are only two ice sheets in the modern world, one on Greenland and one on Antarctica. During glacial periods there were others.

Terim Glossary	Tanım Definition
Çevresel göç Environmental migration	İnsan göçü, önemli bir uzaklıkta ve sürede gerçekleşen hareketi nitelendirmektedir. Çevresel göç ise, çevresel risk veya değişimlerin göç kararı ve göç edilen nokta üzerinde ciddi bir rol oynadığı insan göçünü tanımlamak için kullanılmaktadır. Göç; doğrudan, zorunlu, veya hava olayı kaynaklı afete bağlı geçici yer değiştirme; yerleşim yeri ve yerel ekonominin daha elverişsiz hale gelmesi sonucu gönüllü taşınma; veya devlet eylem veya teşviklerine bağlı planlı yerleştirme gibi çeşitli kategorileri bünyesinde barındırabilir. Tüm göç kararlarının ardında birden fazla sebep olduğu için göç akışını yalnızca çevresel faktörlere bağlamak yanlıştır. Human migration involves movement over a significant distance and duration. Environmental migration refers to human migration where environmental risks or environmental change plays a significant role in influencing the migration decision and destination. Migration may involve distinct categories such as direct, involuntary, and temporary displacement due to weather-related disasters; voluntary relocation as settlements and economies become less viable; or planned resettlement encouraged by government actions or incentives. All migration decisions are multi-causal, and hence it is not meaningful to describe any migrant flow as being solely for environmental reasons.
Çevresel hizmetler Environmental services	Bkz. Ekosistem hizmetleri. See Ecosystem services.

Terim Glossary	Tanım Definition
Çölleşme Desertification	İklim değişkenliği ve insan kaynaklı eylemler de dahil olmak üzere; kurak, yarı-kurak ve kuru alt-nemli bölgelerde çeşitli faktörlerin yol açtığı arazi bozulumu. Kurak, yarı-kurak ve kuru alt-nemli alanlarda (1) rüzgar ve/veya suyun yol açtığı toprak erozyonu; (2) toprağın fiziki, kimyasal, biyolojik ve ekonomik niteliklerinde kötüleşme; (3) doğal bitki örtüsünün uzun vadeli kaybı gibi insan kaynaklı aktivite ya da yerleşim düzeninin de aralarında bulunduğu, arazi kullanımı ve diğer süreç veya süreçlerin bir araya gelmesi ile ortaya çıkan; yağmura dayalı tarım alanı, sulanan arazi ya da otlak, mera, orman ve ağaçlık arazinin biyolojik veya ekonomik üretkenliği ve kompleksliğindeki azalma ya da yok olma (UNCCD, 1994). <i>Land degradation in arid, semi-arid, and dry sub-humid areas resulting from various factors, including climatic variations and human activities. Land degradation in arid, semi-arid, and dry sub-humid areas is reduction or loss of the biological or economic productivity and complexity of rainfed cropland, irrigated cropland, or range, pasture, forest, and woodlands resulting from land uses or from a process or combination of processes, including processes arising from human activities and habitation patterns, such as (1) soil erosion caused by wind and/or water; (2) deterioration of the physical, chemical, biological, or economic properties of soil; and (3) long-term loss of natural vegetation (UNCCD, 1994).</i>
Dayanak/referans Baseline/reference	Dayanak (veya referans), bir göstergedeki değişikliğin karşılaştırılması için baz alınan noktadır. Dayanak periyodu ise, görece anormal ölçümlerin karşılaştırıldığı periyoda denir. İz gaz konsantrasyonunun dayanak noktası, yerel antropojenik salımlardan etkilenmeyen bölgelerde ölçümlenmektedir. <i>The baseline (or reference) is the state against which change is measured. A baseline period is the period relative to which anomalies are computed. The baseline concentration of a trace gas is that measured at a location not influenced by local anthropogenic emissions.</i>

Terim Glossary

Tanım Definition

Deniz seviyesi değişimi

Sea level change

Deniz seviyesi küresel veya yerel olarak: (1) okyanus tabanındaki şekil değişiklikleri; (2) okyanustaki su kütlesinin değişiminden kaynaklı okyanus hacmindeki değişiklikler; ve (3) okyanus yoğunluğunun değişmesine bağlı olarak okyanus hacmindeki farklılıklara bağlı değişebilir. Okyanus kütlesinin değişimine bağlı olarak gelişen küresel ortalama deniz seviyesi değişimine baristatik adı verilir. Su kütlesinin artması veya azalmasına bağlı olarak gelişen baristatik deniz seviyesindeki değişiklik miktarı ise deniz seviyesi eşdeğeri (SLE) olarak adlandırılmaktadır. Deniz suyunun yoğunluğundaki değişimlerden kaynaklanan yerel ve küresel ölçekteki deniz seviyesi değişimi sterik olarak anılmaktadır. Yalnızca sıcaklık değişikliğinin yol açtığı yoğunluk değişimi termosterik olarak adlandırılırken; deniz tuzluluğundaki değişikliklerden kaynaklanan yoğunluk değişimi halosterik olarak ifade edilmektedir. Baristatik ve sterik deniz seviyesi değişimleri; okyanusun kütle ve dağılımında meydana gelen değişikliklerin yol açtığı okyanus tabanındaki şekil farklılıklarının etkilerini kapsamamaktadır. Ayrıca bkz. Bağlı deniz seviyesi ve Isıl genleşme.

Sea level can change, both globally and locally due to (1) changes in the shape of the ocean basins, (2) a change in ocean volume as a result of a change in the mass of water in the ocean, and (3) changes in ocean volume as a result of changes in ocean water density. Global mean sea level change resulting from change in the mass of the ocean is called barystatic. The amount of barystatic sea level change due to the addition or removal of a mass of water is called its sea level equivalent (SLE). Sea level changes, both globally and locally, resulting from changes in water density are called steric. Density changes induced by temperature changes only are called thermosteric, while density changes induced by salinity changes are called halosteric. Barystatic and steric sea level changes do not include the effect of changes in the shape of ocean basins induced by the change in the ocean mass and its distribution. See also Relative sea level and Thermal expansion.

Terim Glossary	Tanım Definition
Deniz Yüzey Sıcaklığı <i>Sea Surface Temperature (SST)</i>	Deniz yüzey sıcaklığı; gemi, şamandıra ve deniz suyu termometreleri tarafından ölçülen, okyanusun birkaç metre derinliğe kadar olan bölümündeki yüzeyaltı yığın sıcaklığını ifade etmek üzere kullanılmaktadır. 1940'lı yıllardan itibaren gemiler tarafından ölçümler, doğrudan denizden alınan su örnekleri yerine motor tarafından emilen su örnekleri ile yapılmaya başlamıştır. Uydu bazlı kızılötesi "skin" sıcaklığı (denizin bir milimetre kalınlığındaki en üst tabakası) veya mikrodalgalar ile ölçülen en üstteki bir santimetre kadarlık kısmın sıcaklığı da bu amaçla kullanılmakta olup; bu ölçümlerin yığın sıcaklığı ile uyumlu olabilmeleri adına ayarlanmaları gerekmektedir. <i>The sea surface temperature is the subsurface bulk temperature in the top few meters of the ocean, measured by ships, buoys, and drifters. From ships, measurements of water samples in buckets were mostly switched in the 1940s to samples from engine intake water. Satellite measurements of skin temperature (uppermost layer; a fraction of a millimeter thick) in the infrared or the top centimeter or so in the microwave are also used, but must be adjusted to be compatible with the bulk temperature.</i>
Devrilme noktası <i>Tipping point</i>	Belirli bir değişime yol açan etkenler ortadan kaldırılsalar dahi sistemin başlangıç noktasına dönemediği; genellikle aniden ortaya çıkan; ve sistemin kendisini yeniden düzenleyebileceği koşulların ötesinde gerçekleşen sistem özelliklerindeki değişiklik derecesi. <i>A level of change in system properties beyond which a system reorganizes, often abruptly, and does not return to the initial state even if the drivers of the change are abated.</i>
Dezavantajlı gruplar <i>Disadvantaged populations</i>	Genellikle düşük sosyoekonomik konum, düşük gelir, sağlık veya eğitim gibi temel hizmetlere erişimdeki kısıtlılıklar, yetilerdeki eksiklik, ırk, cinsiyet, din ya da iletişim teknolojilerine sınırlı ulaşım nedeniyle toplum tarafından ötekileştirilen kesimler. <i>Sectors of a society that are marginalized, often because of low socioeconomic status, low income, lack of access to basic services such as health or education, lack of power, race, gender, religion, or poor access to communication technologies.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Dirençlilik <i>Resilience</i>	Sosyal, ekonomik ve çevresel sistemlerin; uyum, öğrenme ve dönüştürme kapasitelerini ve temel işlev, kimlik ve yapılarını sürdürecektir bir biçimde tehdit edici olay, gelişme ya da etkenlere tepki verme, yönetme ve bunlarla başa çıkabilme yeteneği. <i>The capacity of social, economic, and environmental systems to cope with a hazardous event or trend or disturbance, responding or reorganizing in ways that maintain their essential function, identity, and structure, while also maintaining the capacity for adaptation, learning, and transformation.</i>
Dış etkenler <i>External forcing</i>	Dış etkenler, iklim sistemi dışında kalan ve iklim sisteminde değişikliklere yol açan tetikleyici etkenler olarak tanımlanabilir. Volkanik patlamalar, solar değişkenlik, atmosfer bileşen oranlarındaki insan kaynaklı değişimler ve arazi kullanımındaki değişiklikler dış güçlere örnek olarak gösterilebilir. Yörüngesel kuvvet (baskı) de yörünge değişkenlerinden dışmerkezlilik, eksen eğikliği ve ekinoks presesyonu kanalıyla insolasyonda meydana gelen değişikliklere bağlı olarak ortaya çıkan bir dış etkindir. <i>External forcing refers to a forcing agent outside the climate system causing a change in the climate system. Volcanic eruptions, solar variations, and anthropogenic changes in the composition of the atmosphere and land use change are external forcings. Orbital forcing is also an external forcing as the insolation changes with orbital parameters eccentricity, tilt, and precession of the equinox.</i>
Dışsallık/dışsal maliyet/dışsal fayda <i>Externalities/external costs/external benefits</i>	Dışsallıklar; bireylerin eylemlerini gerçekleştirirken, bu aktivitelerin diğer bireylerin üretim ve tüketim imkanlarını göz önünde bulundurmamalarından kaynaklanan ve etkilerinin telafisi mümkün olmayan insan kaynaklı aktiviteler sonucu meydana gelmektedir. Bu etkiler olumsuz olduğu durumda dışsal maliyet olarak adlandırılmakta; olumlu oldukları takdirde ise dışsal fayda olarak anılmaktadırlar. <i>Externalities arise from a human activity when agents responsible for the activity do not take full account of the activity's impacts on others' production and consumption possibilities, and no compensation exists for such impacts. When the impacts are negative, they are external costs. When the impacts are positive, they are external benefits.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Doğrusalsızlık/Doğrusal Olmayan <i>Nonlinearity</i>	Bir süreç, sebep ve sonuç arasındaki ilişkinin basit bir orantıyla ifade edilemediği durumda doğrusalsız olarak ifade edilmektedir. İklim sistemi, nihayetinde oldukça kompleks davranışta bulunması muhtemel birçok doğrusalsız süreçten oluşmaktadır. Bu karmaşıklık ani iklim değişikliğine yol açabilir. Ayrıca bkz. Öngörülebilirlik. <i>A process is called nonlinear when there is no simple proportional relation between cause and effect. The climate system contains many such nonlinear processes, resulting in a system with potentially very complex behavior. Such complexity may lead to abrupt climate change. See also Predictability.</i>
Dönüşüm <i>Transformation</i>	Doğa ve insan sistemlerinin temel özelliklerindeki yapısal değişim. <i>A change in the fundamental attributes of natural and human systems.</i>
Düşük pişmanlık politikası <i>Low regrets policy</i>	Mevcut iklim veya gelecekteki iklim değişikliği senaryoları kapsamında net sosyal ve/veya ekonomik fayda sağlayan politikalar. <i>A policy that would generate net social and/or economic benefits under current climate and a range of future climate change scenarios.</i>
Düşünümlülük <i>Reflexivity</i>	Belirli bir etkinin sistemin kendisinde değişikliğe yol açtığı; sebep ve sonucun bir geri besleme döngüsü oluşturduğu sistem niteliği. Karmaşık sistemlerdeki planlanmış değişiklikler ile toplumlar gibi özuyarlamalı sistemler doğası gereği düşünümlüdür. Sosyal sistemdeki düşünümlü karar verme mekanizması; bu kararların altında yatan değerleri değiştirme potansiyeline sahiptir. Düşünümlülük aynı zamanda uyarlanabilir yönetimin önemli açılarından biridir. <i>A system attribute where cause and effect form a feedback loop, in which the effect changes the system itself. Self-adapting systems such as societies are inherently reflexive, as are planned changes in complex systems. Reflexive decision making in a social system has the potential to change the underpinning values that led to those decisions. Reflexivity is also an important aspect of adaptive management.</i>

Terim Glossary

Tanım Definition

Ekofizyolojik süreçler Ecophysiological process

Organizma ve canlıların genellikle mikroskobik ve organ-altı ölçekte geliştirdiği; iklim değişikliği gibi çevresel çeşitlilik ve değişime kesintisiz olarak tepki verme süreçleri. Ekofizyolojik mekanizmalar, bireylerin çevresel koşullara olan esnekliğini belirleyen geniş açılı tepkileri bünyesinde bulundururken aynı zamanda canlı bireylerin çevresel strese karşı toleransını da geliştirmektedir. Ekofizyolojik tepkiler türlerin coğrafik dağılımını kontrol altında tutma görevi üstlenebilir.

Processes in which individual organisms respond continuously to environmental variability or change, such as climate change, generally at a microscopic or sub-organ scale. Ecophysiological mechanisms underpin individual organisms' tolerance to environmental stress, and comprise a broad range of responses defining the absolute tolerances by individuals of environmental conditions. Ecophysiological responses may scale up to control species' geographic ranges.

Ekosistem Ecosystem

Canlı organizmalar ve cansız çevre ile bunların kendi içindeki ve karşılıklı etkileşimlerinin oluşturduğu işlevsel unsur. Belirli bir ekosistemi oluşturan bileşenler ve bu ekosistemin uzamsal sınırları, ekosistemin hangi amaçla tanımlandığına göre değişiklik göstermektedir: bazı durumlarda tanımlar görece daha keskin, diğer durumlarda daha geniş kapsamlı olabilir. Ekosistem sınırları zaman içerisinde değişebilir. Ekosistemler birbiri içine geçmiş şekilde bulunmakla birlikte, çok küçük boyutlardan tüm biyosfere kadar bir ölçekte gözlemlenebilir. Günümüzde çoğu ekosistem insanları temel canlı birim olarak almakta veya insanların çevresi üzerindeki faaliyetlerinin yol açtığı sonuçlardan etkilenmektedir.

A functional unit consisting of living organisms, their non-living environment, and the interactions within and between them. The components included in a given ecosystem and its spatial boundaries depend on the purpose for which the ecosystem is defined: in some cases they are relatively sharp, while in others they are diffuse. Ecosystem boundaries can change over time. Ecosystems are nested within other ecosystems, and their scale can range from very small to the entire biosphere. In the current era, most ecosystems either contain people as key organisms, or are influenced by the effects of human activities in their environment.

Terim Glossary

Tanım Definition

Ekosistem hizmetleri

Ecosystem services

Bireyler veya daha geniş bir açıdan toplum için maddi veya manevi değeri bulunan ekolojik süreç ve işlevler. Bu hizmetler şu şekilde sınıflandırılabilir: (1) üretkenlik ve biyolojik çeşitliliğin devamı gibi destekleyici hizmetler; (2) gıda, lif veya balık gibi tedarik hizmetleri; (3) iklim düzenleme ya da karbon depolama gibi düzenleyici hizmetler; ve (4) turizm ya da dini ve estetik beğeni gibi kültürel hizmetler.

"Ecological processes or functions having monetary or non-monetary value to individuals or society at large. These are frequently classified as (1) supporting services such as productivity or biodiversity maintenance, (2) provisioning services such as food, fiber, or fish, (3) regulating services such as climate regulation or carbon sequestration, and (4) cultural services such as tourism or spiritual and aesthetic appreciation."

Ekosistem temelli uyum

Ecosystem-based adaptation

İklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı insanların uyum sağlamasına yardımcı olmaya yönelik uyum stratejileri dahilinde biyolojik çeşitlilik ve ekosistem hizmetlerinin kullanılması. Ekosistem temelli uyum, insanların iklim değişikliğinin etkilerine uyum göstermesini mümkün kılan hizmetlerin sağlanması amacıyla ekosistemlerin sürdürülebilir yönetim, koruma ve restorasyonuna yönelik fırsatları kullanmaktadır. Bu uyum, iklim değişikliğinin olumsuz etkileri karşısında insanların ve ekosistemlerin kırılganlığını azaltmayı ve dayanıklılıklarını devam ettirerek arttırmayı amaçlamaktadır. Ekosistem temelli uyum uygun bir şekilde daha geniş uyum ve kalkınma stratejilerine dahil edilmiştir (CBD, 2009).

The use of biodiversity and ecosystem services as part of an overall adaptation strategy to help people to adapt to the adverse effects of climate change. Ecosystem-based adaptation uses the range of opportunities for the sustainable management, conservation, and restoration of ecosystems to provide services that enable people to adapt to the impacts of climate change. It aims to maintain and increase the resilience and reduce the vulnerability of ecosystems and people in the face of the adverse effects of climate change. Ecosystem based adaptation is most appropriately integrated into broader adaptation and development strategies (CBD, 2009).

Terim Glossary	Tanım Definition
Ekosistem yaklaşımı <i>Ecosystem approach</i>	Arazi, su ve diğer canlı kaynakları korumanın ve bunların sürdürülebilir kullanımının adil bir biçimde idaresini destekleyen bütünlük yönetim stratejileri. Ekosistem yaklaşımı, organizmaların ve bunların içerisinde yaşadıkları çevrenin temel yapı, süreç, işlev ve etkileşimlerini içeren biyolojik yapı derecelerine odaklı bilimsel metodolojilerin uygulanmasını temel almaktadır. Bu yaklaşım, kültürel çeşitlilikleriyle birlikte insanların çoğu ekosistemin bütünlüyci bir parçası olduğunu savunmaktadır. Ekosistem yaklaşımı, ekosistemlerin dinamik ve karmaşık yapısı ile bunların işleyişi ve yapısı hakkındaki bilgi eksikliği ile başa çıkabilmek adına uyarlanabilir yönetim uygulamalarını gerektirmektedir. Ekosistem hizmetlerinin devamlılığını sağlamak amacıyla bu yaklaşımın temel hedefi biyolojik çeşitlilik ile ekosistem yapı ve işlevlerinin korunmasıdır. <i>A strategy for the integrated management of land, water, and living resources that promotes conservation and sustainable use in an equitable way. An ecosystem approach is based on the application of scientific methodologies focused on levels of biological organization, which encompass the essential structure, processes, functions, and interactions of organisms and their environment. It recognizes that humans, with their cultural diversity, are an integral component of many ecosystems. The ecosystem approach requires adaptive management to deal with the complex and dynamic nature of ecosystems and the absence of complete knowledge or understanding of their functioning. Priority targets are conservation of biodiversity and of the ecosystem structure and functioning, in order to maintain ecosystem services.</i>
Ekstratropikal (Tropik-Dışı) Siklon <i>Extratropical cyclone</i>	Orta ve yüksek enlemlerdeki düşük merkez basıncına sahip ve cephelelerdeki sıcaklık ve nemdeki güçlü yatay gradyanlar ile nitelendirilen büyük ölçekli (1000 km derecesinden) fırtınalar. Aynı zamanda özellikle kış aylarındaki ekstrem rüzgar hızı ve şiddetli yağışın temel nedenlerinden biridir. <i>A large-scale (of order 1000 km) storm in the middle or high latitudes having low central pressure and fronts with strong horizontal gradients in temperature and humidity. A major cause of extreme wind speeds and heavy precipitation especially in wintertime.</i>

Terim Glossary

Tanım Definition

El-Niño Güneyli Salınımı El Niño-Southern Oscillation (ENSO)

El Niño terimi ilk olarak Ekvador ve Peru kıyılarında gerçekleşerek yerel balıkçılık faaliyetlerinde aksamalara yol açan periyodik sıcak su akıntısını tanımlamak için kullanılmıştır. Bunu takiben, Pasifik Okyanusu'nun tropik bölgesinde ve tarih değiştirme çizgisinin doğusunda kalan havzasındaki ısınmayı belirtmek için adı geçmeye başlamıştır. Bu okyanusal olay, Güneyli Salınımı adı verilen küresel ölçekteki tropik ve tropik-altı yüzey basıncındaki dalgalanma ile bağlantılıdır. Genellikle 2-7 yıl arasındaki zaman periyotlarında gerçekleşen bu birleşik atmosfer-okyanus olayına, El Niño Güneyli Salınımı denilmektedir. Bu salınım, genellikle ekvatorial Pasifik'in merkezi ve doğu bölgelerindeki deniz yüzey sıcaklığı ya da Tahiti ile Darwin arasındaki yüzey basınç farklılığının karşılaştırılması ile ölçülmektedir. El Niño Güneyli Salınımı sırasında, hüküm süren alize rüzgarları etkisini yitirmekte, bunun sonucunda deniz yüzey sıcaklıklarının artmasıyla yukarıya doğru akıntı ve diğer okyanus akıntıları azalmakta ve nihayetinde alize rüzgarları daha da hafiflemektedir. Bu olay; tropikal Pasifik'te rüzgar, deniz yüzey sıcaklığı ve yağış rejimi üzerinde çok büyük etkilere sahiptir. Küresel uzakbağlantılar kanalıyla bu salınım, tüm Pasifik bölgesi ve Dünya'nın diğer bölgelerindeki iklim üzerinde etki göstermektedir. El Niño'nun soğuk fazına La Niña adı verilmektedir. Karşılık gelen endeksler için bkz. WGI AR5 Kutucuk 2.5.

The term El Niño was initially used to describe a warm-water current that periodically flows along the coast of Ecuador and Peru, disrupting the local fishery. It has since become identified with a basin-wide warming of the tropical Pacific Ocean east of the dateline. This oceanic event is associated with a fluctuation of a global-scale tropical and subtropical surface pressure pattern called the Southern Oscillation. This coupled atmosphere-ocean phenomenon, with preferred time scales of 2 to about 7 years, is known as the El Niño-Southern Oscillation (ENSO). It is often measured by the surface pressure anomaly difference between Tahiti and Darwin or the sea surface temperatures in the central and eastern equatorial Pacific. During an ENSO event, the prevailing trade winds weaken, reducing upwelling and altering ocean currents such that the sea surface temperatures warm, further weakening the trade winds. This event has a great impact on the wind, sea surface temperature, and precipitation patterns in the tropical Pacific. It has climatic effects throughout the Pacific region and in many other parts of the world, through global teleconnections. The cold phase of ENSO is called La Niña. For the corresponding indices, see WGI AR5 Box 2.5.

Emisyon Senaryoları Özel Raporu (SRES) senaryoları *SRES scenarios*

Terim Glossary

Tanım Definition

"Emisyon Senaryoları Özel Raporu (SRES) senaryoları Nakicenovic ve Swart (2000) tarafından geliştirilmiş olup; birtakım başka senaryolarla birlikte IPCC (2001)'in Bölüm 9-11 ve IPCC (2007)'nin Bölüm 10-11 kısımlarındaki iklim projeksiyonlarının temelini teşkil etmektedir. Aşağıdaki terimler SRES senaryolarının yapısını ve kullanımı daha iyi anlamak adına aydınlatıcı olacaktır:

Senaryo ailesi: Demografik, sosyal, ekonomik ve teknik gelişim örgüsü benzer olan senaryolar. SRES senaryoları: A1, A2, B1 ve B2 olmak üzere dört senaryo ailesinden oluşmaktadır.

Açıklayıcı senaryo: Nakicenovic ve Swart'ın (2000) Karar Vericiler İçin Özet'inde yer verilen altı senaryo grubu için tanımlayıcı nitelikte olan senaryo. Açıklayıcı senaryolarlar, yeniden düzenlenmiş dört belirteç senaryo grubu olan A1B, A2, B1 ve B2 senaryoları ile A1FI ve A1T grupları için geliştirilen iki ilave senaryodan oluşmaktadır. Sözü geçen tüm senaryo grupları eşit oranda makuldür.

Belirteç senaryo: Belirli bir senaryo ailesini temsil etmek üzere taslak olarak SRES'in internet sayfasına yüklenmiş senaryo. Belirteçlerin seçimi; belirli bir modelin özellikleri ile bu modelin gelişim örgüsünü en iyi yansıtan başlangıç ölçümlerine dayalıdır. Belirteçler diğer senaryolardan daha olası olmamakla birlikte, SRES'i kaleme alan ekip tarafından belirli bir gelişim örgüsünü açıklayıcı olarak görülmektedir. Bu belirteçler, Nakicenovic ve Swart'ın (2000) gözden geçirilmiş sürümünde yer almaktadır. Söz konusu senaryolar, SRES'in açık süreci ve yazar ekibi tarafından en ince ayrıntısına kadar incelenmiştir. Bu senaryolar ayrıca diğer iki senaryo grubunu açıklamak için seçilmiştir.

Gelişim örgüsü: Senaryoların (ya da senaryo ailelerinin) ana tetikleyici nedenleri arasındaki ilişkiler, bunların gelişim dinamikleri ve temel senaryo niteliklerini vurgulayan açıklayıcı tanımı."

SRES scenarios are emission scenarios developed by Nakicenović and Swart (2000) and used, among others, as a basis for some of the climate projections shown in Chapters 9 to 11 of IPCC (2001) and Chapters 10 and 11 of IPCC (2007). The following terms are relevant

Terim Glossary	Tanım Definition
	for a better understanding of the structure and use of the set of SRES scenarios: <i>Scenario family</i> Scenarios that have a similar demographic, societal, economic, and technical change storyline. Four scenario families comprise the SRES scenario set: A1, A2, B1, and B2. <i>Illustrative scenario</i> A scenario that is illustrative for each of the six scenario groups reflected in the Summary for Policymakers of Nakićenović and Swart (2000). They include four revised marker scenarios for the scenario groups A1B, A2, B1, and B2, and two additional scenarios for the A1FI and A1T groups. All scenario groups are equally sound. <i>Marker scenario</i> A scenario that was originally posted in draft form on the SRES web site to represent a given scenario family. The choice of markers was based on which of the initial quantifications best reflected the storyline, and the features of specific models. Markers are no more likely than other scenarios, but are considered by the SRES writing team as illustrative of a particular storyline. They are included in revised form in Nakićenović and Swart (2000). These scenarios received the closest scrutiny of the entire writing team and via the SRES open process. Scenarios were also selected to illustrate the other two scenario groups. <i>Storyline</i> A narrative description of a scenario (or family of scenarios), highlighting the main scenario characteristics, relationships between key driving forces, and the dynamics of their evolution.

Terim Glossary

Tanım Definition

Emisyon Senaryosu Emission scenario

Tetikleyici neden (örneğin; nüfus ve sosyoekonomik gelişmeler, teknolojik değişim) ve bunların kilit roldeki ilişkilerine dair uyumlu ve iç tutarlı varsayımlara dayanan, ısınım salımlarının (sera gazları, aerosoller vb.) gelecekteki hareketine yönelik makul temsiller. Emisyon senaryolarından türetilen konsantrasyon senaryoları, iklim projeksiyonlarını hesaplamak üzere iklim modellerinde girdi olarak kullanılmaktadır. IPCC (1992)'de sunulan emisyon senaryoları, IPCC (1996)'daki iklim projeksiyonlarının temelini oluşturmuştur. Bu emisyon senaryoları IS92 senaryoları olarak da adlandırılmaktadır. IPCC'nin Emisyon Senaryoları Özel Raporu'nda (SRES) çeşitli senaryolar yayımlanmış (Nakićenović ve Swart, 2000); ve bu senaryolardan bazıları, birtakım başka senaryolarla birlikte IPCC (2001)'in Bölüm 9-11 ve IPCC (2007)'nin Bölüm 10-11 kısımlarındaki iklim projeksiyonlarının temelini teşkil etmiştir. İklim değişikliği hakkındaki yeni emisyon senaryoları; yani, dört Temsili Konsantrasyon Rotası, güncel IPCC değerlendirmesi için ve bundan bağımsız olarak geliştirilmiştir. Ayrıca bkz. İklim senaryosu ve Senaryo.

A plausible representation of the future development of emissions of substances that are potentially radiatively active (e.g., greenhouse gases, aerosols) based on a coherent and internally consistent set of assumptions about driving forces (such as demographic and socioeconomic development, technological change) and their key relationships. Concentration scenarios, derived from emission scenarios, are used as input to a climate model to compute climate projections. In IPCC (1992) a set of emission scenarios was presented, which were used as a basis for the climate projections in IPCC (1996). These emission scenarios are referred to as the IS92 scenarios. In the IPCC Special Report on Emissions Scenarios (Nakićenović and Swart, 2000) emission scenarios, the so-called SRES scenarios, were published, some of which were used, among others, as a basis for the climate projections presented in Chapters 9 to 11 of IPCC (2001) and Chapters 10 and 11 of IPCC (2007). New emission scenarios for climate change, the four Representative Concentration Pathways, were developed for, but independently of, the present IPCC assessment. See also Climate scenario and Senaryo.

Terim Glossary	Tanım Definition
Erken uyarı sistemi <i>Early warning system</i>	Belirli bir risk tarafından tehdit edilen birey, topluluk ve kurumların bu risk karşısında olası zarar ve kayıpları azaltmaya yönelik hızlı ve uygun bir şekilde hareket geçebilmelerine imkan tanıyan anlamlı ve zamanında uyarı bilgisinin üretilmesi ve iletilmesi için gerekli olan yetkinlik kümesi. <i>The set of capacities needed to generate and disseminate timely and meaningful warning information to enable individuals, communities, and organizations threatened by a hazard to prepare to act promptly and appropriately to reduce the possibility of harm or loss.</i>
Eş-faydalar <i>Co-benefits</i>	Topyekün toplumsal refah üzerindeki net etkiden bağımsız olarak belirli bir hedefe yönelik politika veya önlemin diğer hedefler üzerindeki pozitif etkileri. Eş-faydalar, diğer faktörlerle birlikte genel olarak yerel koşullar ve uygulama pratiklerine bağlı olup; bu nedenle belirsizlik göstermektedir. Eş-faydalar aynı zamanda yan faydalar olarak da adlandırılmaktadır. <i>The positive effects that a policy or measure aimed at one objective might have on other objectives, irrespective of the net effect on overall social welfare. Co-benefits are often subject to uncertainty and depend on local circumstances and implementation practices, among other factors. Co-benefits are also referred to as ancillary benefits.</i>
Etkilenebilirlik endeksi/Kırılganlık Endeksi <i>Vulnerability index</i>	Bir sistemin kırılganlığını nitelendiren bir ölçüt. İklim etkilenebilirliği endeksi; genel olarak, kırılganlığı temsil edebileceği varsayılan göstergelerin ağırlıklandırılarak veya ağırlıklandırılmaksızın bir araya getirilmesiyle türetilmektedir. <i>A metric characterizing the vulnerability of a system. A climate vulnerability index is typically derived by combining, with or without weighting, several indicators assumed to represent vulnerability.</i>
Etkilenebilirlik/Kırılganlık <i>Vulnerability</i>	Olumsuz olarak etkilenebilirlik ya da eğilimi. Kırılganlık; başa çıkma ve uyum sağlama yeteneğinin eksikliği ya da zarara karşı hassasiyet veya yatınlık da dahil olmak üzere çeşitli kavram ve unsurları kapsamı altına almaktadır. Ayrıca bkz. Bağlamsal etkilenebilirlik ve Sonuç kırılganlığı. <i>The propensity or predisposition to be adversely affected. Vulnerability encompasses a variety of concepts and elements including sensitivity or susceptibility to harm and lack of capacity to cope and adapt. See also Contextual vulnerability and Outcome vulnerability.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Etkiler <i>Impacts (Consequences, Outcomes)</i>	Doğa ve insan sistemleri üzerindeki etkiler. Bu raporda, "etki" terimi temel olarak ekstrem hava, iklim olayları ve iklim değişikliğinin doğa ve insan sistemleri üzerindeki etkisini belirtmek için kullanılmaktadır. Etkiler, genellikle etkilenebilir toplum veya sistemlerin kırılganlığı ile belirli bir zaman diliminde gerçekleşen iklim değişikliği ya da tehdit edici iklim olaylarının birbiriyle olan etkileşiminin; can, gelir kaynağı, sağlık, ekosistem, ekonomi, toplum, kültür, hizmet ve altyapı üzerindeki sonuçlarını tanımlamaktadır. Etkiler aynı zamanda sonuç veya netice olarak da adlandırılmaktadır. İklim değişikliğinin sel, kuraklık ve deniz seviyesi yükselmesi gibi jeofizik sistemleri üzerindeki etkisi, fiziki etkilerin bir alt kümesini oluşturmaktadır. <i>Effects on natural and human systems. In this report, the term impacts is used primarily to refer to the effects on natural and human systems of extreme weather and climate events and of climate change. Impacts generally refer to effects on lives, livelihoods, health, ecosystems, economies, societies, cultures, services, and infrastructure due to the interaction of climate changes or hazardous climate events occurring within a specific time period and the vulnerability of an exposed society or system. Impacts are also referred to as consequences and outcomes. The impacts of climate change on geophysical systems, including floods, droughts, and sea level rise, are a subset of impacts called physical impacts.</i>
Evrimsel uyum <i>Evolutionary adaptation</i>	Popülasyon veya türlerde; kalıtsal özelliklerdeki seçim sonucu meydana gelen işlevsel nitelik değişikliği. Evrimsel uyum hızı; seçilimin şiddeti, nesil değişim süresi ve (soy-içi döllenmenin aksine) kendinden-başka-bireylerle döllenmenin derecesine bağlı faktörler tarafından belirlenmektedir. Ayrıca bkz. Uyum. <i>For a population or species, change in functional characteristics as a result of selection acting on heritable traits. The rate of evolutionary adaptation depends on factors such as strength of selection, generation turnover time, and degree of outcrossing (as opposed to inbreeding). See also Adaptation.</i>
Fenoloji <i>Phenology</i>	İklim ve mevsimsel değişiklikler ile periyodik olarak tekrar eden biyolojik olaylar (gelişim evreleri, göç vb.) arasındaki ilişki. <i>The relationship between biological phenomena that recur periodically (e.g., development stages, migration) and climate and seasonal changes.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Fırsat maliyeti Opportunity costs	Diğer bir eylemin seçilmesi sonucu ilk eyleme ait feragat edilen faydalar. <i>The benefits of an activity forgone through the choice of another activity.</i>
Fırtına dalgası Storm surge	Ekstremler meteorolojik durumlara bağlı olarak (alçak atmosfer basıncı ve/veya güçlü rüzgarlar) belirli bir noktadaki deniz seviyesinin geçici olarak yükselmesi. Fırtına dalgası; belirli bir zaman ve konumda gelgite bağlı beklenen deniz seviyesi yüksekliğinin üzerindeki gözlemler olarak tanımlanmaktadır. <i>The temporary increase, at a particular locality, in the height of the sea due to extreme meteorological conditions (low atmospheric pressure and/or strong winds). The storm surge is defined as being the excess above the level expected from the tidal variation alone at that time and place.</i>
Fırtına yolları Storm tracks	Esasında bireysel siklonik hava sistemlerinin hareket yollarını ifade etmekle birlikte; günümüzde genellikle alçak (siklonik) ve yüksek (antisiklonik) basınç sistemleri sonucu ortaya çıkan ekstratropikal (tropik-dışı) etkilerin hareket ettiği ana bölgeleri tanımlamak için kullanılan bir terim. <i>Originally, a term referring to the tracks of individual cyclonic weather systems, but now often generalized to refer to the main regions where the tracks of extratropical disturbances occur as sequences of low (cyclonic) and high (anticyclonic) pressure systems.</i>
Fotokimyasal duman Photochemical smog	Güneş ışığının özellikle hidrokarbon olmak üzere birincil hava kirleticileriyle tepkimesi sonucu açığa çıkan yükseltgen hava kirleticilerinin bir karışımı. <i>A mix of oxidizing air pollutants produced by the reaction of sunlight with primary air pollutants, especially hydrocarbons.</i>
Geçim kaynağı Livelihood	Yaşamı sürdürmek için yapılan eylemler ve kullanılan kaynaklar. Geçim kaynakları, genel olarak insanların erişimi dahilindeki hak ve varlıklar üzerinden belirlenmektedir. Bu varlıklar; beşeri, sosyal, doğal, fiziki veya finansal olarak sınıflandırılabilir. <i>The resources used and the activities undertaken in order to live. Livelihoods are usually determined by the entitlements and assets to which people have access. Such assets can be categorized as human, social, natural, physical, or financial.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Geçimlik tarım <i>Subsistence agriculture</i>	Üretilen miktarın büyük çoğunluğunun doğrudan tüketildiği; ancak bir kısmının pazarda satılabildiği, çiftçilik ve buna bağlı eylemlerden oluşan bir geçim kaynağı stratejisi. Geçimlik tarım birkaç farklı geçim kaynağı stratejisinden biri olabilir. <i>Farming and associated activities that together form a livelihood strategy in which most output is consumed directly but some may be sold at market. Subsistence agriculture can be one of several livelihood activities.</i>
Geleneksel bilgi <i>Traditional knowledge</i>	Kökeni derin bir biçimde tarihe ve deneyimlere dayalı; dünya üzerindeki yerli ve yerel toplulukların bilgi, buluş ve uygulamaları. Geleneksel bilgi, diğer bilgi ve bakış açısı türlerini de kapsamakla birlikte dinamik ve kültürel ve çevresel değişimlere uyum göstermektedir. Geleneksel bilgi genellikle nesilden nesile sözel olarak aktarılır. Bu terim sıklıkla yerli bilgi, yerel bilgi ya da geleneksel ekolojik bilgi ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. <i>The knowledge, innovations, and practices of both indigenous and local communities around the world that are deeply grounded in history and experience. Traditional knowledge is dynamic and adapts to cultural and environmental change, and also incorporates other forms of knowledge and viewpoints. Traditional knowledge is generally transmitted orally from generation to generation. It is often used as a synonym for indigenous knowledge, local knowledge, or traditional ecological knowledge.</i>
Gelir <i>Income</i>	Bir hanenin veya başka bir birimin reel net varlıklarını azaltmadan tüketim yapabileceği en yüksek miktar. Toplam gelir, gelirin en geniş anlamdaki tanımı olmakla birlikte: maaş veya aylık; serbest meslek kazancı; yatırım fonlarından kazanılan faiz ve kar payı; emekli maaşı veya diğer sosyal güvenlik yardımları ile diğer mevcut transferler gibi düzenli kazançları kapsamaktadır. <i>The maximum amount that a household, or other unit, can consume without reducing its real net worth. Total income is the broadest measure of income and refers to regular receipts such as wages and salaries, income from self-employment, interest and dividends from invested funds, pensions or other benefits from social insurance, and other current transfers receivable.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Gelişen risk Emergent risk	iklim değişikliğine bağlı olarak insan nüfusunun coğrafik hareketi karşısında, yerleştikleri bölgede bu toplulukların kırılganlık ve etkilenebilirliğindeki artışın yol açtığı riskler gibi, kompleks sistemler içerisinde gerçekleşen olayların birbiriyle etkileşimi sonucu ortaya çıkan risk. A risk that arises from the interaction of phenomena in a complex system, for example, the risk caused when geographic shifts in human population in response to climate change lead to increased vulnerability and exposure of populations in the receiving region.
Genel Dolaşım Modeli General Circulation Model (GCM)	Bkz. İklim modeli See Climate model.
Geri bildirim (besleme) Feedback	Bkz. İklim geri bildirimi (beslemesi) See Climate feedback.
Geri dönüş periyodu Return period	Belirli bir boyut ya da şiddetteki (ya da bunların altında veya üstündeki) olayların (örneğin; sel ya da aşırı yağış) gerçekleşmesi arasında geçen ortalama zaman aralığının kestirimi. Ayrıca bkz. Dönüş seviyesi. An estimate of the average time interval between occurrences of an event (e.g., flood or extreme rainfall) of (or below/above) a defined size or intensity. See also Return value.
Geri dönüş seviyesi Return value	Belirli bir zaman aralığında (örneğin; on yılda bir) ortalama bir kez gerçekleşen bir değişkenin gözlemlenen en yüksek (veya en düşük) değeri. Ayrıca bkz. Dönüş periyodu. The highest (or, alternatively, lowest) value of a given variable, on average occurring once in a given period of time (e.g., in 10 years). See also Return period.

Terim Glossary

Tanım Definition

Gıda güvenliği

Food security

Gıda sistemi; zaman üzerinde sabit olması gereken gıda zinciri eylem ve aktör seti ile (örneğin; gıdanın üretim, imalat, paketleme, depolama, nakliyet, ticaret ve satış; hazırlama ve tüketimi); bu aktivitelerin gıda güvenliğini sağlayan üç ana ögesine (gıdaya erişim, gıdanın kullanılabilirliği ve gıdanın sağlanabilirliği) bağlı gelişen sonuçları içermektedir. Bu bakımdan gıda güvenliği, gıda sistemleri tarafından şekillendirilmekte ve tüm gıda sistemindeki hareketin gelişmekte olan bir özelliği numunda bulunmaktadır. Gıda güvensizliği ise gıda sisteminin herhangi bir açıdan baskı altında bulunduğu durumda görülmektedir.

A food system includes the suite of activities and actors in the food chain (i.e., producing, processing and packaging, storing and transporting, trading and retailing, and preparing and consuming food); and the outcome of these activities relating to the three components underpinning food security (i.e., access to food, utilization of food, and food availability), all of which need to be stable over time. Food security is therefore underpinned by food systems, and is an emergent property of the behavior of the whole food system. Food insecurity arises when any aspect of the food system is stressed.

Gıdaya Erişim

Access to Food

Sağlanabilirlik ve kullanılabilirlik ile birlikte gıda güvenliğini oluşturan üç kriterden biri. Gıdaya erişim; (1) gıdanın satın alınabilirliğine (bireylerin gıdaya ulaşabilmeleri için yeterli gelir ve kaynaklara sahip olmaları); (2) aile (hane) ve toplum içerisinde gıdanın yeterli dağılımına; ve (3) tercihlere (bireylerin sosyokültürel dinamiklerce şekillendirilen gıda tüketim istekleri) bağlı bulunmaktadır. Bkz. Gıda güvenliği.

One of the three components underpinning food security, the other two being availability and utilization. Access to food is dependent on (1) the affordability of food (i.e., people have income or other resources to exchange for food); (2) satisfactory allocation within the household or society; and (3) preference (i.e., it is what people want to eat, influenced by socio-cultural norms). See also Food security.

Güney Dairesel Mod (SAM)

Southern Annular Mode (SAM)

Orta enlemlerdeki jet rüzgarlarının gözlemlendiği paralellerdeki kayma ile ilişkilendirilen, Güney Yarımküre jeopotansiyel yüksekliğindeki değişkenliğin öncü modu. Bkz. WGI AR5 Kutucu 2.5 SAM Endeksi.

The leading mode of variability of Southern Hemisphere geopotential height, which is associated with shifts in the latitude of the midlatitude jet. See SAM Index in WGI AR5 Box 2.5.

Terim Glossary	Tanım Definition
Günlük sıcaklık farkı Diurnal temperature range	24 saatlik aralıkta gerçekleşen en düşük ve en yüksek sıcaklık değerleri arasındaki fark. <i>The difference between the maximum and minimum temperature during a 24-hour period.</i>
Güven Confidence	Belirli bir bulgunun tür, miktar, kalite, tutarlılık (mekanik anlayış, teori, veri, model, uzman görüşü gibi) ve uzlaşma derecesine bağlı geçerliliği. Güven, nitel olarak tanımlanmaktadır. Bkz. Kutucuk 1-1. Ayrıca bkz. Belirsizlik. <i>The validity of a finding based on the type, amount, quality, and consistency of evidence (e.g., mechanistic understanding, theory, data, models, expert judgment) and on the degree of agreement. Confidence is expressed qualitatively (Mastrandrea et al., 2010). See Box 1-1. See also Uncertainty.</i>
Hassasiyet Sensitivity	Sistem veya türlerin, iklim değişkenliği veya değişikliğinden olumlu ya da olumsuz etkilenme derecesi. Bu etkiler; doğrudan (sıcaklığın ortalaması, aralığı ya da değişkenliğindeki değişime tepki olarak tarımsal üretimin değişmesi vb.) veya dolaylı (deniz seviyesindeki yükselmeye bağlı olarak kıyı sellerindeki görülmeye sıklığının artmasının yarattığı hasar vb.) olabilir. <i>The degree to which a system or species is affected, either adversely or beneficially, by climate variability or change. The effect may be direct (e.g., a change in crop yield in response to a change in the mean, range, or variability of temperature) or indirect (e.g., damages caused by an increase in the frequency of coastal flooding due to sea level rise).</i>
Hava tahmini Forecast	Bkz. İklim tahmini ve iklim projeksiyonu <i>See Climate prediction and Climate projection.</i>
Hidrolojik döngü Hydrological cycle	Suyun; okyanus ve yer yüzeyinden buharlaşarak atmosferde su buharı olarak taşınması, yoğunlaşması sonucu bulut oluşturmaları, okyanus ya da yeryüzüne yağmur veya kar olarak yağması ve bunun ağaç ve diğer bitki örtüsü tarafından tutulması ile yer yüzeyinde hareket etmesi, toprak tarafından süzülmesi, yeraltı suyu beslenimi ve akarsulara akışı ile yeniden okyanusa ulaşarak nihayetinde tekrar buharlaşmasını içeren döngü. Hidrolojik döngüye ait çeşitli sistemler genellikle hidrolojik sistemler olarak adlandırılmaktadır.

Terim Glossary	Tanım Definition
	The cycle in which water evaporates from the oceans and the land surface, is carried over the Earth in atmospheric circulation as water vapor, condenses to form clouds, precipitates over ocean and land as rain or snow, which on land can be intercepted by trees and vegetation, provides runoff on the land surface, infiltrates into soils, recharges groundwater, discharges into streams, and ultimately, flows out into the oceans, from which it will eventually evaporate again. The various systems involved in the hydrological cycle are usually referred to as hydrological systems.
Hint Okyanusu Dipolü Indian Ocean Dipole (IOD)	Hint Okyanusu'ndaki deniz yüzey sıcaklıklarında gözlemlenen büyük ölçekli çok yıllık değişkenlik. Bu hareket; ekvator hattı boyunca alışılmışın dışındaki doğulular ile birleşerek kuzey rüzgarlarının sonbahar aylarında Sumatra'daki ekstrem fazı sonucu soğuması ve batıda Somali'de ısınması sonucu tropik deniz yüzey sıcaklığında gözlemlenen bölgesel değişimler ile kendini göstermektedir. Large-scale mode of interannual variability of sea surface temperature in the Indian Ocean. This pattern manifests through a zonal gradient of tropical sea surface temperature, which in one extreme phase in boreal autumn shows cooling off Sumatra and warming off Somalia in the west, combined with anomalous easterlies along the equator.
Hipoksik olay Hypoxic events	Su kütleesindeki oksijenin eksilmesine yol açan olaylar. Ayrıca bkz. Ölü bölgeler ve Ötrofikasyon. Events that lead to deficiencies of oxygen in water bodies. See also Dead zones and Eutrophication.
İkame Proxy	İkame iklim veri göstergeleri; geçmiş zamanda gerçekleşen iklim kaynaklı değişkenliklerin birleşimini temsil etmek için; fizik ve biyofizik prensiplerini kullanan ve bunları yorumlayan kayıtlara denilmektedir. Bu biçimde elde edilen iklim kaynaklı veri ise ikame veri olarak adlandırılmaktadır. İkame verilere; polen analizi, ağaç halka kayıtları, mağara çökelleri, mercan özellikleri ve buz çekirdeği ile deniz sedimanlarından üretilen çeşitli veriler örnek olarak gösterilebilir. İkame veriler, iklim hakkında nicel bilgi sağlamak üzere ölçümlenebilir. A proxy climate indicator is a record that is interpreted, using physical and biophysical principles, to represent some combination of climate-related variations back in time. Climate-related data derived in this way are referred to as proxy data. Examples of proxies include pollen analysis, tree ring records, speleothems, characteristics of corals, and various data derived from marine sediments and ice cores. Proxy data can be calibrated to provide quantitative climate information.

Terim Glossary	Tanım Definition
İklim Climate	İklim, genellikle dar bir tanımla ortalama hava koşulları; ya da daha detaylı olarak, birkaç aydan binlerce veya milyonlarca yıla kadar olan bir zaman diliminde gerçekleşen ilgili ölçümlerin ortalama ve varyans cinsinden ifadesiyle elde edilen istatistiki unsura verilen isimdir. Dünya Meteoroloji Örgütü'nün tanımına göre klasik olarak iklim, değişkenlerin 30 yıllık periyot ortalamalarının alınması ile hesaplanmaktadır. İlgili değişkenler genellikle sıcaklık, yağış ve rüzgar gibi yüzey faktörleridir. Daha geniş bir açıdan iklim, iklim sisteminin istatistiki olarak tanımlanabilir durumudur. <i>Climate in a narrow sense is usually defined as the average weather, or more rigorously, as the statistical description in terms of the mean and variability of relevant quantities over a period of time ranging from months to thousands or millions of years. The classical period for averaging these variables is 30 years, as defined by the World Meteorological Organization. The relevant quantities are most often surface variables such as temperature, precipitation, and wind. Climate in a wider sense is the state, including a statistical description, of the climate system.</i>
İklim akışkanlığı (velositesi) Climate velocity	Belirli bir iklim parametresine ait eşdeğer çizgilerinin iklim değişikliğine bağlı olarak kara veya denizler üzerindeki değişim hızı. Örneğin; sıcaklık için iklim akışkanlığı (velositesi), iklim değişikliğine bağlı gelişen eşsıcak eğrilerindeki hareket hızı olup (km/yıl); sıcaklıklardaki geçici değişimin ($^{\circ}\text{C}/\text{yıl}$) sıcaklığın mevcut uzamsal eğimine bölünmesi ile hesaplanmaktadır ($^{\circ}\text{C}/\text{km}$). Aynı zamanda, iklim akışkanlığı (velositesi) yağış gibi diğer iklim parametreleri ile hesaplanabilir veya ekolojik niş baz olarak alabilir. <i>The speed at which isolines of a specified climate variable travel across landscapes or seascapes due to changing climate. For example, climate velocity for temperature is the speed at which isotherms move due to changing climate (km yr^{-1}) and is calculated as the temporal change in temperature ($^{\circ}\text{C yr}^{-1}$) divided by the current spatial gradient in temperature ($^{\circ}\text{C km}^{-1}$). It can be calculated using additional climate variables such as precipitation or can be based on the climatic niche of organisms.</i>

Terim Glossary

Tanım Definition

İklim değişikliği Climate change

İklim değişikliği, tipik olarak onlarca yıl veya daha uzun sürelerdeki zaman dilimleri boyunca etkisini devam ettiren ve iklim özelliklerinin (örneğin; istatistik testler kullanılarak) ortalama ve/veya varyanslarında gözlenen değişiklikler ile belirlenen iklim durumundaki değişikliğe denir. İklim değişikliği, doğal içsel süreçler veya; güneş döngüsündeki geçişler, volkanik patlamalar ve arazi kullanımı ile atmosfer bileşenlerindeki insan kaynaklı kalıcı değişiklikler gibi dış güçlere bağlı olarak gelişebilir. İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin (UNFCCC) 1. Madde'sinde iklim değişikliği: "karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlemlenen doğal iklim değişikliğine ilaveten, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan kaynaklı sera gazı salımlarının iklimde meydana getirdiği değişiklik" olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla UNFCCC, atmosfer bileşenlerinde meydana gelen insan kaynaklı bozulmalar ile doğal nedenlere bağlı gelişen iklim değişikliği arasında bir ayrım yapmaktadır. Ayrıca bkz. İklim değişikliği bağlantılı ve Tespit ve Nitelendirme. Climate change refers to a change in the state of the climate that can be identified (e.g., by using statistical tests) by changes in the mean and/or the variability of its properties, and that persists for an extended period, typically decades or longer. Climate change may be due to natural internal processes or external forcings such as modulations of the solar cycles, volcanic eruptions, and persistent anthropogenic changes in the composition of the atmosphere or in land use. Note that the Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), in its Article 1, defines climate change as: "a change of climate which is attributed directly or indirectly to human activity that alters the composition of the global atmosphere and which is in addition to natural climate variability observed over comparable time periods." The UNFCCC thus makes a distinction between climate change attributable to human activities altering the atmospheric composition, and climate variability attributable to natural causes. See also Climate change commitment and Detection and Attribution.

İklim değişikliği etkilerinin tespiti Detection of impacts of climate change

Doğa, insan veya yönetilen sistemler için belirli bir dayanağa göre gözlemlenen değişimin belirlenmesi. Dayanak, iklim değişikliğinin var olmadığı durumdaki gelişimi nitelendirmekte etmekte olup, durağan veya durağan-dışı olabilir (örneğin; arazi kullanımındaki değişikliklere bağlı olarak).

For a natural, human, or managed system, identification of a change from a specified baseline. The baseline characterizes behavior in the

Terim Glossary	Tanım Definition
	absence of climate change and may be stationary or non-stationary (e.g., due to land use change).
(İklim Değişikliği) Etki Değerlendirmesi (Climate Change) Impact Assessment	İklim değişikliğinin doğa ve insan sistemleri üzerindeki etkisini maddi ve/veya manevi açıdan belirleme ve değerlendirme uygulaması. The practice of identifying and evaluating, in monetary and/or nonmonetary terms, the effects of climate change on natural and human systems.
İklim değişikliği taahhüdü (bağıtı) Climate change commitment	Okyanustaki termal eylemsizlik ile kriyosfer ve yeryüzündeki yavaş süreçlere bağlı olarak, atmosfer bileşenleri bugünkü oranlarında sabit tutulsalar dahi iklim değişmeye devam edecektir. Atmosfer bileşenlerde gerçekleşen geçmiş değişiklikler, radyasyon dengesizliği devam ettiği sürece ve iklim sisteminin tüm unsurları yeni duruma uyum sağlayıncaya kadar iklim değişikliğinin sürmesine yol açmaktadır. Atmosfer bileşenleri sabit tutulduktan sonra gerçekleşen sıcaklık değişimleri, sabit-bileşen sıcaklık bağıtlılığı veya kısaca bağıt-ısınma veya ısınma taahhüdü (bağıtı) olarak adlandırılmaktadır. İklim değişikliği bağıtlılığı aynı zamanda, örneğin su döngüsü, ekstrem hava ve iklim olayları ile deniz seviyesi değişikliği gibi gelecekte yaşanabilecek değişiklikleri de kapsamaktadır. Sabit salım taahhüdü, insan kaynaklı emisyonların günümüzdeki seviyesinde seyrettiği; sıfır salım taahhüdü ise emisyonların sıfıra indirildiği durumda gerçekleşen iklim değişikliği taahhüdüne verilen isimlerdir. Ayrıca bkz. İklim değişikliği. Due to the thermal inertia of the ocean and slow processes in the cryosphere and land surfaces, the climate would continue to change even if the atmospheric composition were held fixed at today's values. Past change in atmospheric composition leads to a committed climate change, which continues for as long as a radiative imbalance persists and until all components of the climate system have adjusted to a new state. The further change in temperature after the composition of the atmosphere is held constant is referred to as the constant composition temperature commitment or simply committed warming or warming commitment. Climate change commitment includes other future changes, for example, in the hydrological cycle, in extreme weather events, in extreme climate events, and in sea level change. The constant emission commitment is the committed climate change that would result from keeping anthropogenic emissions constant and the zero emission commitment is the climate change commitment when emissions are set to zero. See also Climate change.

Terim Glossary	Tanım Definition
İklim değişkenliği Climate variability	İklim değişkenliği, iklim parametrelerinin bireysel hava olayları ötesindeki tüm zamansal ve uzamsal boyuttaki ortalama değerlerinde ve diğer istatistiki özelliklerinde (örneğin; standart sapma veya ekstrem değerler) gerçekleşen değişkenliği ifade etmektedir. Bu değişkenlik, iklim sistemi dahilindeki doğal içsel süreçlerden (içsel değişkenlik) ya da doğal veya antropojenik dış güçlerdeki değişikliklerden (dışsal değişkenlik) kaynaklanabilir. Ayrıca bkz. İklim değişikliği. <i>Climate variability refers to variations in the mean state and other statistics (such as standard deviations, the occurrence of extremes, etc.) of the climate on all spatial and temporal scales beyond that of individual weather events. Variability may be due to natural internal processes within the climate system (internal variability), or to variations in natural or anthropogenic external forcing (external variability). See also Climate change.</i>
İklim değişkenliği modu Mode of climate variability	Muson; kıtasal toprak kütlesi ile bunun bitişiğinde bulunan okyanustaki ısınma miktarının farklılığından kaynaklı yüzey rüzgarları ile buna bağlı yağışta görülen tropik ve dönencealtı mevsimsel tersinimdir. Muson yağmurları genellikle yaz aylarında kara üzerine düşmektedir. <i>A monsoon is a tropical and subtropical seasonal reversal in both the surface winds and associated precipitation, caused by differential heating between a continental-scale land mass and the adjacent ocean. Monsoon rains occur mainly over land in summer.</i>
İklim dışı faktör Non-climatic driver (Non-climate driver)	İnsan veya doğa sistemini etkileyen iklim sistemi dışındaki süreç veya unsur. <i>An agent or process outside the climate system that influences a human or natural system.</i>
İklim ekstremi (Ekstrem hava veya aşırı iklim olayı) Climate extreme (Extreme weather or climate event)	Bkz. Ekstrem hava olayı. <i>See Extreme weather event.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
İklim geri bildirimi (beslemesi) <i>Climate feedback</i>	Belirli bir iklim unsurundaki sarsımın herhangi bir ikinci unsorda değişime yol açtığı, ve sonuç olarak ikinci unsurdaki bu değişimin ilk unsorda ek değişiklikleri beraberinde getirdiği etkileşim. Negatif geri bildirim, ilk sarsımın sonraki değişiklikler ile hafiflemesi; pozitif geri besleme ise ilk sarsımın takip eden değişiklikler tarafından etkisinin daha da artması olarak tanımlanabilir. Bu Değerlendirme Raporu'nda geri bildirim daha dar bir şekilde tanımlanmış olup, iklim niteliği olarak küresel ortalama yüzey sıcaklığındaki sarsımın küresel enerji bütçesinde yol açtığı değişiklikleri ifade etmektedir. Her iki durumda da ilk sarsım dış güçlere veya iç değişkenliğe bağlı olarak gelişebilir. <i>An interaction in which a perturbation in one climate quantity causes a change in a second, and the change in the second quantity ultimately leads to an additional change in the first. A negative feedback is one in which the initial perturbation is weakened by the changes it causes; a positive feedback is one in which the initial perturbation is enhanced. In this Assessment Report, a somewhat narrower definition is often used in which the climate quantity that is perturbed is the global mean surface temperature, which in turn causes changes in the global radiation budget. In either case, the initial perturbation can either be externally forced or arise as part of internal variability.</i>

Terim Glossary

Tanım Definition

İklim modeli (spektrum veya hiyerarşisi)

Climate model (spectrum or hierarchy)

İklim sistem bileşenlerinin fiziki, kimyasal ve biyolojik nitelikleri ile bunların etkileşimleri, geri bildirim süreçleri ve diğer bilinen özelliklerini göz önünde bulunduran sayısal gösterim. İklim sistemleri değişik karmaşıklıkta modeller tarafından temsil edilebilir; yani, tek bir bileşen veya bu bileşenlerin kombinasyonu için uzamsal boyut; fiziki, kimyasal veya biyolojik süreçlerin hangi derecede temsil edildiği veya hangi boyutta ampirik parametrelerin kullanıldığı gibi faktörlere göre değişiklik gösteren bir spektrum veya hiyerarşi dahilinde söz konusu modeller belirlenebilir. Mevcutlar arasında Birleştirilmiş Atmosfer-Okyanus Küresel Sirkülasyon Modelleri, iklim sistem modellerinin en kapsamlısıdır. Aynı zamanda, kimyasal ve biyolojik etkileşimleri de göz önünde bulunduran daha kompleks modellere doğru ilerleme kaydedilmektedir. İklim modelleri, iklim çalışmaları ve simülasyonunda kullanılan bir araştırma aracı olmakla birlikte; aylık, mevsimlik veya yıllık iklim tahminlerine yönelik işlevsel amaçlar doğrultusunda da kullanılmaktadır. Ayrıca bkz. Yer Sistem Modeli.

A numerical representation of the climate system based on the physical, chemical, and biological properties of its components, their interactions, and feedback processes, and accounting for some of its known properties. The climate system can be represented by models of varying complexity; that is, for any one component or combination of components, a spectrum or hierarchy of models can be identified, differing in such aspects as the number of spatial dimensions, the extent to which physical, chemical, or biological processes are explicitly represented, or the level at which empirical parameterizations are involved. Coupled Atmosphere-Ocean General Circulation Models (AOGCMs) provide a representation of the climate system that is near or at the most comprehensive end of the spectrum currently available. There is an evolution towards more complex models with interactive chemistry and biology. Climate models are applied as a research tool to study and simulate the climate, and for operational purposes, including monthly, seasonal, and interannual climate predictions. See also Earth System Model.

Terim Glossary

Tanım Definition

İklim mühendisliği Geoengineering

İklim mühendisliği, iklim değişikliğinin etkilerini hafifletmek üzere iklim sisteminde bilinçli değişiklikler yapmayı hedefleyen metod ve teknoloji bütünüdür tanımlamak için kullanılmaktadır. Tamamı olmamakla birlikte çoğu metod: (1) iklim sistemi tarafından tutulan güneş enerjisinin miktarını azaltmayı (Güneş Radyasyonu Yönetimi); ya da (2) atmosferden iklimi değiştirmeye yetecek büyüklükteki net karbon yutağını arttırmayı (Karbondiyoksit Giderme) amaçlamaktadır. Bu noktada, boyut ve maksat başlıca önemli etmenlerdir. Jeomühendisliğe ait iki temel endişe: iklim mühendisliğinin küresel veya bölgesel iklim sistemlerini kullanması ya da bunları etkilemesi ve/veya ulusal sınırların ötesinde, büyük ve istenmeyen etkilere yol açması olarak sıralanabilir. İklim mühendisliği, hava modifikasyonu ile ekoloji mühendisliğinden ayrı olmakla beraber bu terimleri birbirinden ayıran sınırlar kesin olmayabilir (IPCC, 2012b, s.2).

Geoengineering refers to a broad set of methods and technologies that aim to deliberately alter the climate system in order to alleviate the impacts of climate change. Most, but not all, methods seek to either (1) reduce the amount of absorbed solar energy in the climate system (Solar Radiation Management) or (2) increase net carbon sinks from the atmosphere at a scale sufficiently large to alter climate (Carbon Dioxide Removal). Scale and intent are of central importance. Two key characteristics of geoengineering methods of particular concern are that they use or affect the climate system (e.g., atmosphere, land, or ocean) globally or regionally and/or could have substantive unintended effects that cross national boundaries. Geoengineering is different from weather modification and ecological engineering, but the boundary can be fuzzy (IPCC, 2012b, p. 2).

İklim projeksiyonu/öngörüsü Climate projection

İklim projeksiyonu, iklim sisteminin gelecekteki emisyon, sera gazı ve aerosol oranı senaryolarına bağlı hareketinin genellikle iklim modelleri kullanılarak canlandırılmasıdır. İklim projeksiyonları, gelecekte gerçekleşmesi olası sosyoekonomik ve teknolojik gelişmelere bağlı varsayımlara dayalı salım/konsantrasyon/ışınım salımları senaryolarını kullanması bakımından iklim tahminlerinden farklılık göstermektedir.

A climate projection is the simulated response of the climate system to a scenario of future emission or concentration of greenhouse gases and aerosols, generally derived using climate models. Climate projections are distinguished from climate predictions by their dependence on the emission/concentration/radiative-forcing scenario used, which is in turn based on assumptions concerning, for example, future socioeconomic and technological developments that may or may not be realized. See also Climate scenario.

Terim Glossary	Tanım Definition
İklim senaryosu Climate scenario	Genellikle etki modellerinde kullanılan ve antropojenik iklim değişikliğinin potansiyel sonuçlarını araştırmaya yönelik içsel tutarlı iklimsel ilişki kümesine dayalı makul ve genellikle basitleştirilmiş gelecek iklim temsili. İklim projeksiyonları sıklıkla iklim senaryolarını oluşturmak adına bir araç görevi görmekle birlikte iklim senaryoları mevcut iklim gözlemi gibi ek bilgilerin toplanmasını gerektirmektedir. Ayrıca bkz. Emisyon senaryosu ve Senaryo. <i>A plausible and often simplified representation of the future climate, based on an internally consistent set of climatological relationships that has been constructed for explicit use in investigating the potential consequences of anthropogenic climate change, often serving as input to impact models. Climate projections often serve as the raw material for constructing climate scenarios, but climate scenarios usually require additional information such as the observed current climate. See also Emission scenario and Scenario.</i>
İklim sistemi Climate system	İklim sistemi; beş temel öge: atmosfer, hidrosfer, kriyosfer, litosfer, biyosfer ve bunların birbirleriyle olan etkileşimlerden oluşan oldukça kompleks sistemi tanımlamaktadır. İklim sistemi, kendi içsel dinamiklerinin etkisiyle birlikte volkanik patlama, solar değişkenlik ve insan kaynaklı atmosfer bileşenlerinin veya arazi kullanımının değişmesi gibi dış güçler kanalıyla zaman içerisinde evrimleşmektedir. <i>The climate system is the highly complex system consisting of five major components: the atmosphere, the hydrosphere, the cryosphere, the lithosphere, and the biosphere, and the interactions among them. The climate system evolves in time under the influence of its own internal dynamics and because of external forcings such as volcanic eruptions, solar variations, and anthropogenic forcings such as the changing composition of the atmosphere and land use change.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
İklim tahmini <i>Climate prediction</i>	İklim beklentisi veya tahmini, (belirli bir iklim sistem durumunu baz almak üzere) örneğin; mevsimlik, yıllık veya onyıllık zaman dilimlerinde iklimin gelecekteki gelişimini hesaplamaya yönelik faaliyetlerin sonucunda elde edilmektedir. İklim sistemlerinin gelecekteki gelişimi başlangıç koşullarına büyük oranda bağlı olduğu için, genellikle bu tahminler doğası gereği olasılığa dayalıdır. Ayrıca bkz. İklim projeksiyonu, iklim senaryosu ve Öngörülebilirlik. <i>A climate prediction or climate forecast is the result of an attempt to produce (starting from a particular state of the climate system) an estimate of the actual evolution of the climate in the future, for example, at seasonal, interannual, or decadal time scales. Because the future evolution of the climate system may be highly sensitive to initial conditions, such predictions are usually probabilistic in nature. See also Climate projection, Climate scenario, and Predictability.</i>
İklim yönetimi <i>Climate governance</i>	İklim değişikliğinin yol açtığı riskleri önleme, hafifletme veya bunlara uyum sağlamaya yönelik sosyal sistemleri yönetmeyi amaçlayan faydalı uygulamalar ve önlemler. <i>Purposeful mechanisms and measures aimed at steering social systems towards preventing, mitigating, or adapting to the risks posed by climate change (Jagers and Striiple, 2003).</i>
İklim-değiştiren kirlleticiler (İDK) <i>Climate-altering pollutants (CAPs)</i>	İnsan kaynaklı aktiviteler tarafından açığa çıkarak; iklimi, sera gazı konsantrasyonuna bağlı ısınım salınımı gibi doğrudan veya örneğin, bulut oluşumu ya da sera gazlarının atmosferdeki ömrünü etkileme gibi dolaylı mekanizmalarla etkileyen gaz ve partiküller. İDK'ler, karbondioksit gibi atmosferde ısınmaya; veya sülfat gibi soğumaya yol açan kirleticilerin tümünü kapsamaktadır. <i>Gases and particles released from human activities that affect the climate either directly, through mechanisms such as radiative forcing from changes in greenhouse gas concentrations, or indirectly, by, for example, affecting cloud formation or the lifetime of greenhouse gases in the atmosphere. CAPs include both those pollutants that have a warming effect on the atmosphere, such as CO₂, and those with cooling effects, such as sulfates.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
İklim Alışma (Aklimatizasyon) Acclimatization	Doğal ortamında bulunan bir organizmanın yaşam süresi boyunca fonksiyonel veya morfolojik özelliklerinde meydana gelen tek seferlik veya tekrarlayan (örneğin; mevsimsel) değişimlerdir. İklim alışma (aklimatizasyon) sayesinde canlılar değişik çevre koşulları altında yaşamlarını devam ettirebilmektedirler. Laboratuvar ve saha çalışmalarından gelen bulguları kesin bir şekilde ayırt edebilmek adına, İklim uydurma terimi canlının iyi tanımlanmış deney koşulları altında ekofizyolojisinde gözlemlenen değişikliği açıklamak için kullanılmaktadır. (Uyumsal) plastisite ise canlının İklim uydurma süreci sonucunda fenotipinde gerçekleştirdiği genellikle sınırlı çerçevedeki değişiklikleri nitelendirmektedir. <i>A change in functional or morphological traits occurring once or repeatedly (e.g., seasonally) during the lifetime of an individual organism in its natural environment. Through acclimatization the individual maintains performance across a range of environmental conditions. For a clear differentiation between findings in laboratory and field studies, the term acclimation is used in ecophysiology for the respective phenomena when observed in well-defined experimental settings. The term (adaptive) plasticity characterizes the generally limited scope of changes in phenotype that an individual can reach through the process of acclimatization.</i>
İklim-dirençli süreçler (yol haritaları) Climate-resilient pathways	İklim değişikliği ile ilgili fırsatların artırılıp aksaklıkların azaltılmasına yönelik kompleks sistemlerdeki değişimin yönetilmesine dair tekrarlayan süreçler. <i>Iterative processes for managing change within complex systems in order to reduce disruptions and enhance opportunities associated with climate change.</i>
İklimsel yürütücüler Climatic driver (Climate driver)	Değişimi insan veya doğa sistemini belirli bir açıdan etkileyen iklim sistemindeki öge. <i>A changing aspect of the climate system that influences a component of a human or natural system.</i>
İlişkilendirme/nedenlendirme Attribution	Bkz. Tespit ve ilişkilendirme/nedenlendirme <i>See Detection and attribution.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
İnsan güvenliği Human security	İnsanların saygın bir biçimde yaşamalarına olanak tanıyan imkan ve özgürlüğe sahip oldukları ve insan yaşamının temel esaslarının korunduğu durumlarda sağlanan koşul. İklim değişikliği bağlamında insan yaşamının temel esası; insanların saygın bir biçimde yaşamalarına ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmelerine imkan tanınması için gerekli olan evrensel veya kültürel, maddi ve manevi öğeleri içermektedir. <i>A condition that is met when the vital core of human lives is protected, and when people have the freedom and capacity to live with dignity. In the context of climate change, the vital core of human lives includes the universal and culturally specific, material and non-material elements necessary for people to act on behalf of their interests and to live with dignity.</i>
İnsan Kaynaklı (Antropojenik) Anthropogenic	İnsan kaynaklı aktivitelerin yol açtığı (şey). <i>Resulting from or produced by human activities.</i>
İnsan kaynaklı emisyon (Antropojenik emisyon) Anthropogenic emissions	İnsan kaynaklı faaliyetler sonucu açığa çıkan sera gazı, sera gazı oluşturmaya maddeler ve aerosol salımlarıdır (emisyonlardır). Bu faaliyetler arasında fosil yakıtların kullanılması, ormansızlaşma, arazi kullanımındaki değişiklikler, hayvancılık, gübreleme, atık yönetimi ve endüstriyel üretim sayılabilir. <i>Emissions of greenhouse gases, greenhouse gas precursors, and aerosols caused by human activities. These activities include the burning of fossil fuels, deforestation, land use changes, livestock production, fertilization, waste management, and industrial processes.</i>
Isıl genişleme Thermal expansion	Deniz seviyesi kapsamında bu terim, deniz suyunun ısınması nedeniyle denizin hacminde gözlenen artışı (ve yoğunluğundaki azalmayı) açıklamaktadır. Okyanusların ısınması okyanus hacminin artmasına yol açarak deniz seviyesini yükseltmektedir. Ayrıca bkz. Deniz seviyesi değişimi. <i>In connection with sea level, this refers to the increase in volume (and decrease in density) that results from warming water. A warming of the ocean leads to an expansion of the ocean volume and hence an increase in sea level. See also Sea level change.</i>
İşinimsal zorlama Radiative forcing	İşinimsal zorlama; Güneş'in şiddeti ya da karbondioksit oranındaki değişim gibi iklim değişikliğinin dışsal nedenlerindeki değişimler dolayısıyla, tropopozda ya da

Terim Glossary

Tanım Definition

atmosferin en üst katmanında gerçekleşen; ve aşağı yönlü ışınım akısından yukarı yönlü ışınım akısının çıkarılmasıyla elde edilen net ışınım akısındaki (birim: W/m^2) değişimdir. Paleoklimlerdeki aerosol ya da sera gazı değişimleri gibi iklimdeki bozulmaların sonucu olarak ortaya çıksalar da bazı içsel nedenler yine de zorlama olarak sınıflandırılabilir. Işınımsal zorlama, geleneksel olarak tüm troposferik özelliklerin herhangi bir etki altında kalmadıkları durumdaki değerlerinin sabit tutulmasının; ve eğer bir etkiye maruz kalmışlarsa, stratosferik sıcaklıkların ışınımsal-dinamik dengeye yeniden uyum sağlamasına izin verilmesinin ardından hesaplanmaktadır. Işınımsal zorlama stratosferik sıcaklıktaki değişimin göz önünde bulundurulmadığı durumlarda anlık olarak adlandırılmaktadır. Hızlı adaptasyonların hesaba katıldığı durumlarda ise ışınımsal zorlama, etken ışınımsal zorlama olarak ifade edilmektedir. Bu raporun amacı doğrultusunda ışınımsal zorlama, aksi belirtilmediği takdirde, 1750 yılını baz alarak bu yıla göre ışınımsal zorlamanın küresel yıllık ortalama değerlerindeki değişimini belirtmektedir. Işınımsal zorlama; ayrı bir terim olan ve bulutların atmosferin en üst katmanındaki ışınım akısı üzerindeki etkisinin bir ölçütü niteliğindeki bulut zorlama geri beslemesi ile karıştırılmamalıdır.

Radiative forcing is the change in the net, downward minus upward, radiative flux (expressed in $W m^{-2}$) at the tropopause or top of atmosphere due to a change in an external driver of climate change, such as a change in the concentration of carbon dioxide or the output of the Sun. Sometimes internal drivers are still treated as forcings even though they result from the alteration in climate, for example aerosol or greenhouse gas changes in paleoclimates. The traditional radiative forcing is computed with all tropospheric properties held fixed at their unperturbed values, and after allowing for stratospheric temperatures, if perturbed, to readjust to radiative-dynamical equilibrium. Radiative forcing is called instantaneous if no change in stratospheric temperature is accounted for. The radiative forcing once rapid adjustments are accounted for is termed the effective radiative forcing. For the purposes of this report, radiative forcing is further defined as the change relative to the year 1750 and, unless otherwise noted, refers to a global and annual average value. Radiative forcing is not to be confused with cloud radiative forcing, which describes an unrelated measure of the impact of clouds on the radiative flux at the top of the atmosphere.

Terim Glossary	Tanım Definition
İskonto Etme <i>Discounting</i>	(Yıl gibi) çeşitli zaman dilimlerinde elde edilen veya tüketilen parasal (veya diğer) unsurların zaman üzerinden karşılaştırılabilmesini sağlayan matematiksel işlem. Bu işlem gerçekleştirilirken, gelecekteki değer bugünkü değerden düşük olmasını sağlamak üzere sabit veya yıldan yıla değişen bir iskonto oranı (>0) kullanılmaktadır. <i>A mathematical operation making monetary (or other) amounts received or expended at different times (years) comparable across time. The discounter uses a fixed or possibly time-varying discount rate (>0) from year to year that makes future value worth less today.</i>
İstilacı tür/İstilacı Yabancı Tür <i>Invasive species/Invasive Alien Species (IAS)</i>	Geçmişteki veya mevcut koşullar altındaki doğal dağılımlarının dışında bulunan (yabancı tür) doğal veya yarı-doğal ekosistem ya da habitatlara yerleşerek yerel biyolojik çeşitliliği tehdit eden ve bu biçimde değişime yol açan türler. <i>A species introduced outside its natural past or present distribution (i.e., an alien species) that becomes established in natural or semi natural ecosystems or habitat, is an agent of change, and threatens native biological diversity (IUCN, 2000; CBD, 2002).</i>
Kalıcı Organik Kirleticiler (KOK) <i>Persistent Organic Pollutants (POPs)</i>	İnsan sağlığı ve ekosistemler üzerinde olumsuz etkiler yaratabilen; ortaya çıktıkları kaynaktan uzaktaki yerlere taşınan ve burada tortulaşarak biyolojik olarak biriken; çevrede uzun zaman süreleri boyunca kalıcı olan toksik organik kimyasal maddeler. <i>Toxic organic chemical substances that persist in the environment for long periods of time, are transported and deposited in locations distant from their sources of release, bioaccumulate, and can have adverse effects on human health and ecosystems.</i>
Kamusal mal <i>Public good</i>	Bir bireye ait tüketiminin diğer bireylere olan sağlanabilirliği azaltmadığı ve bireylerin etken bir şekilde dışlanmadığı; dışlanamaz ve rakip olunamaz mal. <i>A good that is both non-excludable and non-rivalrous in that individuals cannot be effectively excluded from use and where use by one individual does not reduce availability to others.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Kapasite geliştirme Capacity building	Birey, topluluk, toplum ve kurumların değişime cevap verebilmeleri için ihtiyaç duydukları erişilebilir kaynaklar ile özellik ve dayanıklılıklarının geliştirilmesi uygulaması. The practice of enhancing the strengths and attributes of, and resources available to, an individual, community, society, or organization to respond to change.
(Karbon) Yakalama /tutma Uptake	Alakalı maddenin belirli bir depoya eklenmesi. Karbondioksit başta olmak üzere karbon içeren maddelerin yakalanması, genellikle karbon birikimi (depolama) olarak adlandırılmaktadır. The addition of a substance of concern to a reservoir. The uptake of carbon containing substances, in particular carbon dioxide, is often called (carbon) sequestration.
Karbon döngüsü Carbon cycle	Bu terim; atmosfer, okyanus, kara ve su biyosferi ve litosferde gerçekleşen (karbondioksit gibi değişik formlardaki) karbon akışını tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu raporda, küresel karbon döngüsünün referans birimi GtC veya buna eşdeğer olarak PgC'dir (1015g). The term used to describe the flow of carbon (in various forms, e.g., as carbon dioxide) through the atmosphere, ocean, terrestrial and marine biosphere, and lithosphere. In this report, the reference unit for the global carbon cycle is GtC or equivalently PgC (1015g).
Karbon yakalama ve depolama Carbon capture and storage	Karbon dioksit (CO ₂) yakalama ve depolama (CCS) bir süreçtir. CO ₂ 'in enerji ile ilgili kaynağından veya sanayiden ayrılmasından başlayarak bir depolama yerine taşıma ve atmosferden uzun süreli izolasyon içeren süreçleri için kullanılır. Carbon dioxide (CO ₂) capture and storage (CCS) is a process consisting of the separation of CO ₂ from industrial and energy-related sources, transport to a storage location and long-term isolation from the atmosphere.
Karbon Yakalama/depolama Carbon sequestration	Bkz. (Karbon) Yakalama See Uptake.

Terim Glossary	Tanım Definition
Karbondioksit <i>Carbon dioxide (CO₂)</i>	Doğal olarak veya petrol, benzin ya da kömür gibi fosil karbon yakıtların kullanılması; biyokütleinin yakılması, arazi kullanımındaki değişiklikler veya endüstriyel üretim (örneğin; çimento üretimi) sonucu açığa çıkan bir gaz. Karbondioksit, Dünya'nın radyasyon dengesini etkileyen bir numaralı antropojenik sera gazıdır. Aynı zamanda, diğer sera gazlarının ölçümünde referans olarak alındığı için karbondioksitin Küresel Isınma Potansiyel değeri 1'dir. <i>A naturally occurring gas, also a by-product of burning fossil fuels from fossil carbon deposits, such as oil, gas, and coal, of burning biomass, of land use changes, and of industrial processes (e.g., cement production). It is the principal anthropogenic greenhouse gas that affects the Earth's radiative balance. It is the reference gas against which other greenhouse gases are measured and therefore has a Global Warming Potential of 1.</i>
Karbondioksit gübrelemesi <i>Carbon dioxide (CO₂) fertilization</i>	Artan atmosferik karbondioksit oranı sonucu bitkilerin büyüme hızında görülen artış. <i>The enhancement of the growth of plants as a result of increased atmospheric carbon dioxide (CO₂) concentration.</i>
Karbonsuzlaşma <i>Decarbonization</i>	Ülkelerin veya diğer tüzel kurumların düşük karbon ekonomisini; ya da bireylerin karbon tüketimlerini azaltmayı hedefledikleri süreç. <i>The process by which countries or other entities aim to achieve a lowcarbon economy, or by which individuals aim to reduce their consumption of carbon.</i>
Karbonun Sosyal Maliyeti (SCC) <i>Social Cost of Carbon (SCC)</i>	Küresel salımların zaman üzerindeki hareketine koşullu olarak karbondioksit formundaki bir ton fazladan karbonun yol açtığı (pozitif sayılarla ifade edilen) iklim hasarının bugünkü net değeri. <i>The net present value of climate damages (with harmful damages expressed as a positive number) from one more tonne of carbon in the form of CO₂, conditional on a global emissions trajectory over time.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Kaygı nedeni <i>Reasons for concern</i>	İlk olarak IPCC'nin Üçüncü Değerlendirme Raporu'nda bahsi geçen; ve etki, risk ve kırılganlıkları bir araya getirerek iklim değişikliğinin (UNFCCC Madde 2'sindeki ifadeyle) hangi derecede "tehlikeli" olduğuna dair yargıya ulaşmayı kolaylaştırma amacı güden sınıflandırma çerçevesi unsurları. <i>Elements of a classification framework, first developed in the IPCC Third Assessment Report, which aims to facilitate judgments about what level of climate change may be "dangerous" (in the language of Article 2 of the UNFCCC) by aggregating impacts, risks, and vulnerabilities.</i>
Kayıt dışı sektör <i>Informal sector</i>	Kayıtlı olmayan veya diğer açılardan resmi kanun ve düzenlemelerin haricinde kalan (çoğunlukla küçük) ticari işletmeler. Kayıt dışı sektörü oluşturan işletmeler; sağlanan ürün veya hizmetin değeri, çalışan sayısı, yasadışılık ve kayıtlı sektör ile olan bağlantıları bakımından oldukça büyük bir değişkenlik göstermektedir. Çoğu kayıt dışı işletme kayıtlı sektördeki işletmelerin birtakım niteliklerine sahip olmakla birlikte; kayıtlı sektördeki bazı çalışanlar yasal koruma veya sosyal yardımların eksikliğinden dolayı kayıt dışı istihdamda bulunmaktadır. <i>Commercial enterprises (mostly small) that are not registered or that otherwise fall outside official rules and regulations. Among the businesses that make up the informal sector, there is great diversity in the value of the goods or services produced, the numbers employed, the extent of illegality, and the connection to the formal sector. Many informal enterprises have some characteristics of formal-sector enterprises, and some people are in informal employment in the formal sector as they lack legal protection or employment benefits.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Kayıt dışı yerleşim <i>Informal settlement</i>	En az bir kriterden dolayı resmi kanun ve düzenlemelerin haricinde kalan yerleşim veya yerleşim alanlarına verilen isim. Çoğu kayıt dışı yerleşim (yaygın olarak geçici malzemelerin kullanıldığı) kötü koşullardaki konutlara sahip olup, yasadışı olarak yüksek oranda nüfus yoğunluğuna sahip alanlarda gelişmektedir. Bu yerleşim alanlarının büyük bir kısmında; içme suyu, temizlik, kanalizasyon şebekesi, kaplanmış yol ve diğer temel hizmetler yetersiz veya eksiktir. Gecekondu terimi yanıltıcı bir şekilde kayıt dışı yerleşimi tanımlamak için kullanılmaktadır; halbuki bu yerleşimler özellikle hükümetlerin söz konusu gelişmeyi desteklediği durumlarda iyi şartlara sahip yaşam alanlarında ortaya çıkmaktadır. <i>A term given to settlements or residential areas that by at least one criterion fall outside official rules and regulations. Most informal settlements have poor housing (with widespread use of temporary materials) and are developed on land that is occupied illegally with high levels of overcrowding. In most such settlements, provision for safe water, sanitation, drainage, paved roads, and basic services is inadequate or lacking. The term slum is often used for informal settlements, although it is misleading as many informal settlements develop into good quality residential areas, especially where governments support such development.</i>
Kendiliğinden uyum <i>Autonomous adaptation</i>	Deneyimlenen ya da gözlemlenen iklime ve bu iklimin etkilerine, belirli bir planlama veya iklim değişikliği ile doğrudan mücadele etme amacı gütmeksizin uyum sağlama. Aynı zamanda "otonom uyum" olarak da adlandırılmaktadır. <i>Adaptation in response to experienced climate and its effects, without planning explicitly or consciously focused on addressing climate change. Also referred to as spontaneous adaptation.</i>
Kent ısı adası <i>Urban heat island</i>	Yüzey albedosundaki değişimler, ısı tutulumu üzerindeki etkiler ve ısı akışındaki değişikliklerle bağlantılı olarak, bir şehrin çevresindeki kırsal alana göre olan bağlı sıcaklığı. <i>The relative warmth of a city compared with surrounding rural areas, associated with changes in runoff, effects on heat retention, and changes in surface albedo.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Kıtlık Famine	Sosyoekonomik, politik veya kültürel nedenlerin yol açtığı; ya da ülke gibi geniş bir coğrafik alanda uzunca bir süre gözlemlenen gıda yetersizliği. Kıtlık; kuraklık veya sel gibi iklime bağlı gelişen ekstrem olaylar ya da hastalık, savaş veya diğer faktörler nedeniyle meydana gelebilir. <i>Scarcity of food over an extended period and over a large geographical area, such as a country, or lack of access to food for socioeconomic, political, or cultural reasons. Famines may be caused by climate related extreme events such as droughts or floods and by disease, war, or other factors."</i>
Kıyı alan baskısı Coastal squeeze	(Deniz seviyesindeki yükselme ve/veya erozyon sonucu) karaya doğru çekilen kıyı şeridi ve dalgakıran gibi setler de dahil olmak üzere doğal ya da yapay sabit kıyı şeridi arasında sıkışmış kıyı ekosistemi ve şekillerinin (örneğin; plaj, tuzla, mangrov, çamurluk veya kumluk düzlükler) daralması veya potansiyel olarak yok olması. <i>A narrowing of coastal ecosystems and amenities (e.g., beaches, salt marshes, mangroves, and mud and sand flats) confined between landward-retreating shorelines (from sea level rise and/or erosion) and naturally or artificially fixed shorelines including engineering defenses (e.g., seawalls), potentially making the ecosystems or amenities vanish.</i>
Konveksiyon Convection	Okyanus adına, genellikle tuzluluğun artması veya yüzeye yakın soğumanın yol açtığı ve durağan kararsızlıktan kaynaklanan kaldırma kuvveti; atmosfer adına ise yüzeye yakın ısınma veya bulut-üstü ışımsal soğuma sonucu ortaya çıkan dikey hareket. Atmosferde konveksiyon kümülüs bulutlarının oluşmasına ve yağışa yol açarak kimyasal maddelerin temizlenmesinde ve dikey olarak taşınmasında etken bir rol üstlenmektedir. Okyanuslarda ise konveksiyon yüzeyde bulunan suyu okyanusun derinliklerine taşımaktadır. <i>Vertical motion driven by buoyancy forces arising from static instability, usually caused by near-surface cooling or increases in salinity in the case of the ocean and near-surface warming or cloud-top radiative cooling in the case of the atmosphere. In the atmosphere, convection gives rise to cumulus clouds and precipitation and is effective at both scavenging and vertically transporting chemical species. In the ocean, convection can carry surface waters to deep within the ocean.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Köprü kurum <i>Boundary organization</i>	Bilim ve politika arasında bir köprü rolü üstlenen aracı kuruluş, sosyal düzenleme veya iletişim ağı. <i>A bridging institution, social arrangement, or network that acts as an intermediary between science and policy.</i>
Kriyosfer <i>Cryosphere</i>	Dünya ve okyanus yüzeyinin üzerinde ve altında; deniz buzu, göl buzu, nehir buzu, kar örtüsü, buzul, buz tabakası ve (sürekli don da dahil) donmuş toprak da aralarında olmak üzere suyun katı halde bulunduğu tüm bölgelere verilen isim. <i>All regions on and beneath the surface of the Earth and ocean where water is in solid form, including sea ice, lake ice, river ice, snow cover, glaciers and ice sheets, and frozen ground (which includes permafrost).</i>
Kültürel etkiler <i>Cultural impacts</i>	Kimlik, toplumsal birlik ve aidiyet, yer duygusu, dünya görüşü, değerler, algılar ve gelenekler gibi boyutlar da dahil olmak üzere yaşanan ve tecrübe edilen kültürün maddi ve ekolojik yönleri üzerindeki etki. Kültürel etkiler, özellikle tür ve tabiatın simgesel ve temsili yönü üzerinden ekolojik etkiler ile yakından bağlıdır. Kültür ve kültürel uygulamalar, değişim etkilerinin önem ve değerini çevrelemenin yanı sıra, uyum seçeneklerinin uygulanabilirlik ve kabul edilebilirliğini şekillendirerek uyumu mümkün kılan yetenek ve uygulamaların sağlanmasında rol oynamaktadır. <i>Impacts on material and ecological aspects of culture and the lived experience of culture, including dimensions such as identity, community cohesion and belonging, sense of place, worldview, values, perceptions, and tradition. Cultural impacts are closely related to ecological impacts, especially for iconic and representational dimensions of species and landscapes. Culture and cultural practices frame the importance and value of the impacts of change, shape the feasibility and acceptability of adaptation options, and provide the skills and practices that enable adaptation.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Kurak alan Arid zone	Sınırlı su varlığı nedeniyle bitki örtüsündeki gelişimin ciddi bir biçimde sekteye uğradığı alanlar. Kurak alanların doğal bitki örtüsü büyük oranda seyrek. Yağış miktarındaki değişkenlik yüksek olup, yıllık ortalama 300 mm'nin altında bulunmaktadır. Kurak bölgelerdeki tarımsal aktiviteler düzenli sulama gerektirmektedir. <i>Areas where vegetation growth is severely constrained due to limited water availability. For the most part, the native vegetation of arid zones is sparse. There is high rainfall variability, with annual averages below 300 mm. Crop farming in arid zones requires irrigation."</i>
Kuraklık Drought	Yağışların kaydedilen normal düzeylerin önemli ölçüde altına düşmesi sonucu hidrolojik dengenin ciddi şekilde bozulmasına yol açan periyot. Kuraklık göreceli bir terimdir; bu nedenle, yağış eksikliğine bağlı gelişen argümanlar, an itibarıyla üzerinde çalışılan yağışla ilişkili aktivitelerle dayandırılmalıdır. Örneğin, genel olarak yağış azlığı büyüme mevsimi boyunca ekin üretimi ve ekosistem faaliyetlerini etkilerken (toprak nemi eksikliği, aynı zamanda tarımsal kuraklık); yüzey akımı ve süzülme döneminde temel olarak su kaynaklarını etkilemektedir (hidrolojik kuraklık). Toprak nemi ve yeraltı sularındaki değişiklikler, yağış miktarında gözlemlenen azalmanın yanı sıra aktüel buharlaşma ve terlemedeki artışlardan da etkilenmektedir. Anormal ölçüdeki yağış eksikliği ile nitelenen periyot, meteorolojik kuraklık olarak tanımlanmaktadır. Mega kuraklık ise genellikle on yıl veya daha fazla olmak üzere normalden çok daha uzun ve geniş bir alanda gözlemlenen kuraklığa denir. Bu terimlere karşılık gelen endeksler için bkz. WGI AR5 Kutucuk 2.4. <i>A period of abnormally dry weather long enough to cause a serious hydrological imbalance. Drought is a relative term; therefore any discussion in terms of precipitation deficit must refer to the particular precipitation-related activity that is under discussion. For example, shortage of precipitation during the growing season impinges on crop production or ecosystem function in general (due to soil moisture drought, also termed agricultural drought), and during the runoff and percolation season primarily affects water supplies (hydrological drought). Storage changes in soil moisture and groundwater are also affected by increases in actual evapotranspiration in addition to reductions in precipitation. A period with an abnormal precipitation deficit is defined as a meteorological drought. A megadrought is a very lengthy and pervasive drought, lasting much longer than normal, usually a decade or more. For the corresponding indices, see WGI AR5 Box 2.4.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Küresel değişim <i>Global change</i>	İklim sistemi, ekosistem ve sosyoekolojik sistemler de aralarında bulunmak üzere sistemlerde izlenen küresel ölçekteki değişimleri tanımlamak için kullanılan genel terim. <i>A generic term to describe global scale changes in systems, including the climate system, ecosystems, and social-ecological systems.</i>
Küresel Dinamik Bitki Örtüsü Modeli <i>Dynamic Global Vegetation Model (DGVM)</i>	İklim ve diğer çevresel değişiklikler tarafından şekillendirilen bitki örtüsündeki gelişmeleri ve bunun dinamiklerini zaman ve mekan çerçevesinde canlandıran model. <i>A model that simulates vegetation development and dynamics through space and time, as driven by climate and other environmental changes.</i>
Küresel İklim Modeli (aynı zamanda Genel Dolaşım Modeli olarak da adlandırılmakta ve ikisi de GCM olarak kısaltılmaktadır) <i>Global Climate Model (also referred to as General Circulation Model, both abbreviated as GCM)</i>	Bkz. İklim modeli <i>See Climate model.</i>
Küresel ortalama yüzey sıcaklığı <i>Global mean surface temperature</i>	Küresel ortalama yüzey hava sıcaklığının bir kestirimi. Bununla birlikte, zamana bağlı değişimler için genellikle yalnızca yeryüzü hava sıcaklığı anomalisi ile deniz yüzey sıcaklığı anomalisinin alan-ağırlıklı küresel ortalamasını temel alan ve klimatolojiden sapma gösteren anomaliler kullanılmaktadır. <i>An estimate of the global mean surface air temperature. However, for changes over time, only anomalies, as departures from a climatology, are used, most commonly based on the area-weighted global average of the sea surface temperature anomaly and land surface air temperature anomaly.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Kurumlar <i>Institutions</i>	Kurumlar; sosyal unsurlar tarafından insan etkileşimini yöneten, sınırlayan ve şekillendiren kural ve standartlardır. Kurumlar; kanun ve politikalar gibi resmi olabildiği gibi; kaide ve gelenekler gibi gayriresmi de olabilir. Parlamento, düzenleme kurulu, özel şirket ve topluluk unsurları gibi örgütler; kurumsal çerçeveler ile bunların desteklediği etmenlere bir cevap niteliğinde gelişmekte ve hareket etmektedir. Kurumlar; insan etkileşimini doğrudan kontrol, teşvik veya sosyal entegrasyon süreci kanalıyla yönetebilir, sınırlandırabilir ve şekillendirebilirler. <i>Institutions are rules and norms held in common by social actors that guide, constrain, and shape human interaction. Institutions can be formal, such as laws and policies, or informal, such as norms and conventions. Organizations—such as parliaments, regulatory agencies, private firms, and community bodies—develop and act in response to institutional frameworks and the incentives they frame. Institutions can guide, constrain, and shape human interaction through direct control, through incentives, and through processes of socialization.</i>
Kuzey Atlantik Salınımı (NAO) <i>North Atlantic Oscillation (NAO)</i>	Kuzey Atlantik Salınımı; İzlanda ve Azorlar'ın yakınındaki yüzey basınçlarında gerçekleşen zıt değişkenlik sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, Kuzey Atlantik Salınımı; Atlantik'ten Avrupa'ya doğru esen ana batılı rüzgarlardaki şiddet ve buna bağlı cephe sistemlerine dahil ekstrasitropikal (tropik-dışı) siklonlardaki dalgalanmalara karşılık gelmektedir. Bkz. WGI AR5 Kutucuk 2.5 NAO Endeksi. <i>The North Atlantic Oscillation consists of opposing variations of surface pressure near Iceland and near the Azores. It therefore corresponds to fluctuations in the strength of the main westerly winds across the Atlantic into Europe, and thus to fluctuations in the embedded extratropical cyclones with their associated frontal systems. See NAO Index in WGI AR5 Box 2.5.</i>
La Niña <i>La Niña</i>	Bkz. El Niño Güneyli Salınımı <i>See El Niño-Southern Oscillation.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Maruziyet Exposure	İnsan, hane, tür veya ekosistem; çevresel işlev, hizmet ve kaynaklar ile altyapı; ya da ekonomik, sosyal yahut kültürel varlıkların olumsuz etkilenmeleri olası yer ve ortamlarda bulunmaları. <i>The presence of people, livelihoods, species or ecosystems, environmental functions, services, and resources, infrastructure, or economic, social, or cultural assets in places and settings that could be adversely affected.</i>
Mercan ağarması Coral bleaching	Hücre içi simbiyotik alglerin (zooxanthellae olarak da biliniyor) ve/veya bunların pigmentlerinin yok olması sonucu ortaya çıkan mercan pigmentasyonu kaybı. <i>Loss of coral pigmentation through the loss of intracellular symbiotic algae (known as zooxanthellae) and/or loss of their pigments.</i>
Meridyonel Devinim Dolaşımı (MOC) Meridional Overturning Circulation (MOC)	Okyanustaki meridyonel (kuzey-güney) devinim dolaşımı; derinlik veya yoğunluk katman kütlesi taşınımının yatay (doğu-batı) ekseninde toplanması yoluyla nicelendirilmektedir. Kuzey Atlantik'teki kutupaltı bölgelerden uzak alanlarda (ölçümlenebilir bir birim olan) MOC, genellikle kavramsal ve eksik bir tanımlama olan termohalin döngü (THC) üzerinden yorumlanmaktadır. Bununla birlikte, MOC'un; sıcak (hafif) suların kutuplara doğru ilerleyerek biraz daha yoğun sulara dönüşmesi ve daha derinlerde ekvatora doğru batarak hareket etmesi ile kendini belli eden ve tropik ve dönencealtındaki okyanusların üst kısımlarında gözlemlenen daha sıkı dolaşım birimlerini de içerebildiği ve rüzgarlar tarafından harekete geçirilebildiği göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca bkz. Termohalin döngüsü. <i>Meridional (north-south) overturning circulation in the ocean quantified by zonal (east-west) sums of mass transports in depth or density layers. In the North Atlantic, away from the subpolar regions, the MOC (which is in principle an observable quantity) is often identified with the thermohaline circulation (THC), which is a conceptual and incomplete interpretation. It must be borne in mind that the MOC is also driven by wind, and can also include shallower overturning cells such as occur in the upper ocean in the tropics and subtropics, in which warm (light) waters moving poleward are transformed to slightly denser waters and subducted equatorward at deeper levels. See also Thermohaline circulation.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Mikro iklim <i>Microclimate</i>	Dünya'nın yüzeyindeki veya yüzeye yakın kısmındaki yerel iklim. Mikro iklim, bir bahçe, park, vadi veya bir şehrin bir kısmı gibi küçük ölçekli bir alanın kendine özgü iklimidir. Bir mikro iklimdeki sıcaklık, yağış, rüzgar veya nem gibi hava değişkenleri, bir bütün olarak alana hakim olan koşullardan ve belirli basınç türleri veya bulut örtüsü altında makul olarak beklenebilecek olanlardan oldukça farklı olabilir. Gerçekte, bir kasaba, şehir veya ağaç için iklimi oluşturan, pek çok, biraz farklı mikroklimanın karışımıdır. Ayrıca bkz. İklim. <i>Local climate at or near the Earth's surface. See also Climate.</i>
Minimum Oksijen Bölgesi <i>Oxygen Minimum Zone (OMZ)</i>	Açık okyanustaki oksijen doygunluğunun en düşük olduğu ortasu (200-1000 m) katmanı. Minimum oksijen bölgelerinin dağılımı büyük ölçekli okyanus döngüleri tarafından şekillendirilmekte olup; bu bölgelerdeki oksijen azlığının derecesi organik maddelerin genellikle bakteriler tarafından tüketilme oranına bağlı bulunmaktadır. Kıyıl okyanuslarda ise minimum oksijen bölgeleri okyanus tabanına doğru yayılım göstererek bentik ekosistemleri etkileyebilmektedir. <i>The midwater layer (200 to 1000 m) in the open ocean in which oxygen saturation is the lowest in the ocean. The degree of oxygen depletion depends on the largely bacterial consumption of organic matter, and the distribution of the OMZs is influenced by large-scale ocean circulation. In coastal oceans, OMZs extend to the shelves and may also affect benthic ecosystems.</i>
Okyanus asitlenmesi <i>Ocean acidification</i>	Okyanus asitlenmesi; okyanustan çeşitli kimyasalların uzaklaştırılması veya eklenmesi de dahil olmak üzere okyanusun atmosferdeki karbondioksiti kavraması sonucu meydana gelen, okyanus pH'ının tipik olarak onyıllarca veya daha uzun bir süre zarfında azalmasını tanımlamak için kullanılmaktadır. Antropojenik okyanus asitlenmesi, pH'taki düşüşün insan kaynaklı eylemler tarafından açıklanan kısmını ifade etmektedir (IPCC, 2011, s. 37). <i>Ocean acidification refers to a reduction in the pH of the ocean over an extended period, typically decades or longer, which is caused primarily by uptake of carbon dioxide from the atmosphere, but can also be caused by other chemical additions or subtractions from the ocean. Anthropogenic ocean acidification refers to the component of pH reduction that is caused by human activity (IPCC, 2011, p. 37).</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Olabilirlik <i>Likelihood</i>	Belirli bir sonucun olasılıksal olarak hesaplanabilir gerçekleşme ihtimali. Bu raporda olabilirlik Kutucuk 1-1'de tanımlanan standart terminoloji (Mastrandrea ve arkadaşları, 2010) kapsamında ifade edilmektedir. Ayrıca bkz. Güven ve Belirsizlik. <i>The chance of a specific outcome occurring, where this might be estimated probabilistically. Likelihood is expressed in this report using a standard terminology (Mastrandrea et al., 2010), defined in Box 1-1. See also Confidence and Uncertainty.</i>
Olağan Durum Senaryosu <i>Business As Usual</i>	Olağan durum senaryosu, mevcut koşullarda süregelen uygulamaların ve politikaların gelecekte de şu an olduğu gibi kalacağı varsımına dayanır. Her ne kadar referans senaryolar olağan durum senaryolarının belli başlı özelliklerinden faydalansa da (örneğin; belirli bir teknolojinin yasaklanması); olağan durum senaryoları, mevcut koşullarda kullanılmakta olan uygulama ve politikaların gelecekte aynı şekilde devam edeceğini kabul etmektedir. Ayrıca bkz. Dayanak/referans, İklim senaryosu, Emisyon (salım) senaryosu, Temsili Konsantrasyon Rotaları, Senaryo, Sosyoekonomik senaryo, ve Emisyon Senaryoları Özel Raporu senaryoları. <i>Business as usual projections are based on the assumption that operating practices and policies remain as they are at present. Although baseline scenarios could incorporate some specific features of BAU scenarios (e.g., a ban on a specific technology), BAU scenarios imply that no practices or policies other than the current ones are in place. See also Baseline/reference, Climate scenario, Emission scenario, Representative Concentration Pathways, Scenario, Socioeconomic scenario, and SRES scenarios.</i>
Olasılık yoğunluk fonksiyonu (PDF) <i>Probability Density Function (PDF)</i>	Olasılık yoğunluk fonksiyonu, bir değişkene ait farklı sonuçların bağlı gerçekleşme ihtimalini belirten fonksiyona denilmektedir. Bu fonksiyonun tanım kümesi üzerinden integrali 1'e eşit olup; herhangi bir alt tanım kümesinin integrali, bu alt tanım kümesindeki değişkene ait sonuçların gerçekleşme olasılığına eşittir. Örneğin; sıcaklık anomalisinin sıcaklığın sıfır dereceden büyük olduğu durumlarda tanımlanması halinde, bu anomalinin gerçekleşme ihtimali; bu fonksiyonun sıfır dereceden büyük tüm değerlere sahip sıcaklık anomalisi üzerinden integralinin alınması ile hesaplanabilir. İki veya daha fazla değişkeni eşzamanlı olarak açıklayan olasılık yoğunluk fonksiyonları benzer şekilde tanımlanabilir.

Terim Glossary	Tanım Definition
	A probability density function is a function that indicates the relative chances of occurrence of different outcomes of a variable. The function integrates to unity over the domain for which it is defined and has the property that the integral over a sub-domain equals the probability that the outcome of the variable lies within that sub-domain. For example, the probability that a temperature anomaly defined in a particular way is greater than zero is obtained from its PDF by integrating the PDF over all possible temperature anomalies greater than zero. Probability density functions that describe two or more variables simultaneously are similarly defined.
Ölçek Küçültme Downscaling	Ölçek küçültme, daha büyük kapsamdaki model ya da veri analizlerinden yerel veya bölgesel çaptaki (10-100 km) bilgiyi elde etmek üzere kullanılan bir yöntemdir. Bu amaca yönelik iki temel yöntem; dinamik ölçek küçültme ve ampirik-istatistiksel ölçek küçültmedir. Dinamik metot; bölgesel iklim modelleri, değişken uzamsal çözünürlüklü küresel modeller veya yüksek-çözünürlüklü küresel model sonuçlarını kullanmaktadır. Ampirik-istatistiksel yöntem ise büyük ölçekteki atmosferik parametrelerin yerel/bölgesel iklim değişkenleri ile olan istatistiki ilişkisini kurmaya yöneliktir. Her iki durumda da kullanılan modelin kalitesi, ölçeği küçültülen bilginin kalitesini belirleyen önemli bir etmendir. Downscaling is a method that derives local- to regional-scale (10 to 100 km) information from larger-scale models or data analyses. Two main methods exist: dynamical downscaling and empirical/statistical downscaling. The dynamical method uses the output of regional climate models, global models with variable spatial resolution, or high-resolution global models. The empirical/statistical methods develop statistical relationships that link the large-scale atmospheric variables with local/ regional climate variables. In all cases, the quality of the driving model remains an important limitation on quality of the downscaled information.

Terim Glossary	Tanım Definition
Ölü bölgeler Dead zones	Okyanus veya göllerde, suyun tabanında ya da tabana yakın bölümünde yaşayan deniz organizma ve canlılarının hayatta kalmak için gereksindiği oksijeni azaltan diğer faktörlerle beraber insan kaynaklı etkinlikler sonucu açığa çıkan aşırı besin artıklarının yol açtığı son derece hipoksik (düşük-oksijene sahip) bölge. Ayrıca bkz. Ötrofikasyon ve Hipoksik koşullar. <i>Extremely hypoxic (i.e., low-oxygen) areas in oceans and lakes, caused by excessive nutrient input from human activities coupled with other factors that deplete the oxygen required to support many marine organisms in bottom and near-bottom water. See also Eutrophication and Hypoxic events.</i>
Öngörülebilirlik Predictability	Bir sistemin geçmiş ve mevcut durumu hakkındaki bilgiye dayanarak bu sistemin gelecekteki durumunun tahmin edilebilme derecesi. İklim sisteminin geçmiş ve mevcut durumu hakkındaki bilgiler ve iklim tahmini için bu bilgileri kullanan modeller genellikle eksik; ve iklim sistemi doğası gereği doğrusalsız ve kaotik olduğu için, iklim sisteminin öngörülebilirliği özü itibarıyla sınırlıdır. Gözlem veya modeller şans eseri doğru olsalar dahi bu gibi doğrusalsız sistemlerin öngörülebilirliği hala sınırlı olabilir. <i>The extent to which future states of a system may be predicted based on knowledge of current and past states of the system. Because knowledge of the climate system's past and current states is generally imperfect, as are the models that utilize this knowledge to produce a climate prediction, and because the climate system is inherently nonlinear and chaotic, predictability of the climate system is inherently limited. Even with arbitrarily accurate models and observations, there may still be limits to the predictability of such a nonlinear system (AMS, 2000).</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Ormansızlaşma <i>Deforestation</i>	Ormanların orman-dışı alana dönüşmesi. Orman ve buna bağlı ormanlaştırma, yeniden ormanlaştırma ya da ormansızlaşma gibi terimlere dair daha fazla bilgi için bkz. IPCC Arazi Kullanımı, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormanlık Özel Raporu (IPCC, 2000). Ayrıca bkz. Diğer Bitki Örtüsü Tiplerinin Bitkisizleşmesi ve Doğrudan İnsan Kaynaklı Orman Bozulumu'ndan Öte Gelen Salım Envanteri Üzerine Tanım ve Metodolojik Seçenekler Raporu (IPCC, 2003). <i>Conversion of forest to non-forest. For a discussion of the term forest and related terms such as afforestation, reforestation, and deforestation see the IPCC Special Report on Land Use, Land-Use Change, and Forestry (IPCC, 2000). See also the report on Definitions and Methodological Options to Inventory Emissions from Direct Human-induced Degradation of Forests and Devegetation of Other Vegetation Types (IPCC, 2003).</i>
Örseleme rejimi <i>Disturbance regime</i>	Yangın, böcek veya bitki zararlısı, sel ya da kuraklık gibi ekolojik sistemlerdeki örselemenin sıklık, yoğunluk ve türü. <i>Frequency, intensity, and types of disturbances of ecological systems, such as fires, insect or pest outbreaks, floods, and droughts.4</i>
Ortalama deniz seviyesi <i>Mean sea level</i>	Okyanusun belirli bir noktasından ay veya yıl gibi uzunca bir zaman dilimi üzerinden ortalaması alınmış yüzey seviyesi. Ortalama deniz seviyesi, bir ülkedeki rakımın ölçülmesi için başlangıç noktası olarak alınmaktadır. <i>The surface level of the ocean at a particular point averaged over an extended period of time such as a month or year. Mean sea level is often used as a national datum to which heights on land are referred.</i>
Ötrofikasyon <i>Eutrophication</i>	Suyun nitrojen ve fosfor gibi besin maddelerince aşırı doygunlaşması olayı. Ötrofikasyon su kalitesindeki bozulmanın başlıca sebeplerinden biridir. Ötrofikasyonun en şiddetli iki belirtisi hipoksi (veya oksijen tükenmesi) ve zararlı alglerin çoğalmasındır. Ayrıca bkz. Ölü bölgeler. <i>Over-enrichment of water by nutrients such as nitrogen and phosphorus. It is one of the leading causes of water quality impairment. The two most acute symptoms of eutrophication are hypoxia (or oxygen depletion) and harmful algal blooms. See also Dead zones.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Ozon Ozone	Üç oksijen atomunun (O_3) birleşmesinden oluşan ozon, atmosferin gaz haldeki bileşenlerinden biridir. Troposferde, hem insan kaynaklı aktiviteler sonucu açığa çıkan gazların dahil olduğu fotokimyasal tepkimelerle (kirletici) hem de doğal olarak oluşmaktadır. Stratosferde ise ultraviyole güneş ışınlarının oksijen molekülü (O_2) ile etkileşmesi sonucu açığa çıkmaktadır. Stratosferik ozon, stratosferik radyasyon dengesinde baskın bir role sahiptir. Ozonun yoğunluğu, ozon tabakasında en fazladır. <i>Ozone, the triatomic form of oxygen (O_3), is a gaseous atmospheric constituent. In the troposphere, it is created both naturally and by photochemical reactions involving gases resulting from human activities (smog). Tropospheric ozone acts as a greenhouse gas. In the stratosphere, it is created by the interaction between solar ultraviolet radiation and molecular oxygen (O_2). Stratospheric ozone plays a dominant role in the stratospheric radiative balance. Its concentration is highest in the ozone layer.</i>
Parametrizasyon Parameterization	İklim modellerinde bu terim; model-çözünümlü büyük ölçekli değişkenler ile bu gibi grid-altı ölçekteki süreçlerin alan veya zamana bağlı ortalama etkileri arasındaki ilişkileri kullanarak, modelin uzamsal veya zamansal çözünürlüğü (grid-altı ölçek süreçleri) tarafından açık bir şekilde tanımlayamadığı süreçlerin temsil edilme tekniğini belirtmek için kullanılmaktadır. <i>In climate models, this term refers to the technique of representing processes that cannot be explicitly resolved at the spatial or temporal resolution of the model (sub-grid scale processes) by relationships between model-resolved larger-scale variables and the area- or timeaveraged effect of such sub-grid scale processes.</i>
Partiküller Particulates	Fosil ve biyokütle yakıtlarının tutuşması sonucu açığa çıkan oldukça küçük katı parçacıklar. Partiküller çok çeşitli maddeleri içerebilmektedir. İnsan sağlığı için en büyük tehdidi arz eden partiküller; çapı, aynı zamanda PM10 olarak da ifade edilen, 10 nm'ye eşit veya bundan daha küçük çapta olanlardır. <i>Very small solid particles emitted during the combustion of fossil and biomass fuels. Particulates may consist of a wide variety of substances. Of greatest concern for health are particulates of diameter less than or equal to 10 nm, usually designated as PM10.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Pasifik Onar Yıllık Salınımı (PDO) <i>Pacific Decadal Oscillation (PDO)</i>	20 derece kuzey enleminin kuzeyinde kalan Kuzey Pasifik bölgesindeki deniz yüzey sıcaklıklarının birincil ampirik ortogonal fonksiyonlarına ait örüntü ve zaman serileri. PDO'nun tüm Pasifik Havzası'nı kapsayacak şekilde genişletilmesi ise Yıllar Arası Pasifik Salınımı (IPO) olarak bilinmektedir. PDO ve IPO zamana bağlı olarak benzer gelişim göstermektedir. <i>The pattern and time series of the first empirical orthogonal function of sea surface temperature over the North Pacific north of 20°N. The PDO broadened to cover the whole Pacific Basin is known as the Interdecadal Pacific Oscillation (IPO). The PDO and IPO exhibit similar temporal evolution.</i>
Permafrost <i>Permafrost</i>	Ardışık en az 2 sene boyunca 0°C'de veya bu sıcaklığın altında kalan toprak (toprak ya da kaya ile bunlara dahil buz ve organik maddeler). <i>Ground (soil or rock and included ice and organic material) that remains at or below 0°C for at least 2 consecutive years.</i>
Projeksiyon <i>Projection</i>	Projeksiyon; belirli bir unsur veya unsur kümesinin genellikle bir model yardımıyla hesaplanan gelecekteki olası hareketidir. Tahminlerden farklı olarak projeksiyonlar, örneğin gelecekte gerçekleşmesi muhtemel sosyoekonomik ve teknolojik gelişmeler gibi faktörlere dair varsayımlara koşulludur. Ayrıca bkz. İklim tahmini ve İklim projeksiyonu. <i>A projection is a potential future evolution of a quantity or set of quantities, often computed with the aid of a model. Unlike predictions, projections are conditional on assumptions concerning, for example, future socioeconomic and technological developments that may or may not be realized. See also Climate prediction and Climate projection.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Risk Risk	Değerlerin çeşitliliğini tanıyarak; değer verilen bir unsurun tehdit altında bulunduğu ve sonucun belirsiz olduğu durumların ortaya çıkma potansiyeli. Risk; genellikle tehdit edici bir olay veya gelişmenin meydana gelme olasılığının, bu olay veya gelişmenin gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkan etkileriyle çarpılması yoluyla ifade edilmektedir. Risk; kırılganlık, maruz kalma ve tehdidin etkileşiminden kaynaklanmaktadır. Bu raporda, risk terimi temel olarak iklim değişikliği etkilerine bağlı riskleri belirtmek amacıyla kullanılmaktadır. <i>The potential for consequences where something of value is at stake and where the outcome is uncertain, recognizing the diversity of values. Risk is often represented as probability of occurrence of hazardous events or trends multiplied by the impacts if these events or trends occur. Risk results from the interaction of vulnerability, exposure, and hazard. In this report, the term risk is used primarily to refer to the risks of climate-change impacts.</i>
Risk algısı Risk perception	İnsanların, riskin şiddeti ve niteliklerine dair geliştirdikleri özel yargı. <i>The subjective judgment that people make about the characteristics and severity of a risk.</i>
Risk değerlendirmesi Risk assessment	Risklerin nitel ve/veya nicel bilimsel kestirimi. <i>The qualitative and/or quantitative scientific estimation of risks.</i>
Risk transferi Risk transfer	Belirli bir olumsuz olay sonucu ortaya çıkan finansal riskin resmi veya gayriresmi olarak bir taraftan diğerine taşınmasına yönelik uygulama. <i>The practice of formally or informally shifting the risk of financial consequences for particular negative events from one party to another.</i>
Risk yönetimi Risk management	Risklerin sonuçlara tepki vermeye ya da risklerin olasılığı ve/veya söz konusu sonuçlarını azaltmaya yönelik plan, eylem veya politikalar. <i>Plans, actions, or policies to reduce the likelihood and/or consequences of risks or to respond to consequences.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Sanayi Devrimi <i>Industrial Revolution</i>	18.yy'ın ikinci yarısında İngiltere'de başlayarak Avrupa'ya ve ardından Amerika Birleşik Devletleri de aralarında bulunmak üzere diğer ülkelere yayılan, derin sosyal ve ekonomik sonuçlara yol açmış hızlı endüstriyel büyüme periyodu. Buharlı motorunun icadı bu gelişmeyi tetikleyen önemli bir faktör olmuştur. Sanayi devrimi; fosil yakıtların kullanımı ve özellikle buna bağlı karbondioksit salımindaki güçlü artışın başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Bu raporda sanayileşme öncesi ve sanayileşme terimleri, kesin olmayan bir ifadeyle 1750 yılından önceki ve sonraki zaman dilimlerini belirtmek üzere kullanılmaktadır. <i>A period of rapid industrial growth with far-reaching social and economic consequences, beginning in Britain during the second half of the 18th century and spreading to Europe and later to other countries including the United States. The invention of the steam engine was an important trigger of this development. The industrial revolution marks the beginning of a strong increase in the use of fossil fuels and emission of, in particular, fossil carbon dioxide. In this report the terms preindustrial and industrial refer, somewhat arbitrarily, to the periods before and after 1750, respectively.</i>
Sanayileşme Öncesi <i>Preindustrial</i>	Bkz. Sanayi Devrimi. <i>See Industrial Revolution.</i>
Sanayileşmiş/gelişmiş/ gelişmekte olan ülkeler <i>Industrialized/developed/ developing countries</i>	Ülkeleri gelişmişlik derecelerine göre sınıflandırma ve sanayileşmiş, gelişmiş veya gelişmekte olan terimlerini tanımlama üzerine çok çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu raporda birkaç sınıflandırmaya yer verilmiştir. Birleşmiş Milletler bünyesinde, gelişmiş veya gelişmekte olan ülke ya da bölgeleri tanımlamak için kabul edilmiş genelgeçer bir uygulama bulunmamaktadır. Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü, gelişmiş ve gelişmekte olan bölgeleri genel kullanıma göre nitelendirmektedir. Bunun yanı sıra, bazı ülkeler; en az gelişmiş ülkeler, kara ile çevrili gelişmekte olan ülkeler, gelişmekte olan küçük ada devletleri ve geçiş ekonomileri olarak da değerlendirilmektedir. Çoğu ülke bu kategorilerin birden fazlasına dahil edilmektedir. Dünya Bankası'nın ülkeleri sınıflandırmada kullandığı temel ölçüt; düşük, alt orta, üst orta ve yüksek gelir seviyesidir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ise beklenen yaşam süresi, eğitim ve gelir göstergelerini kullanarak insani gelişme endeksinin (HDI) hesaplamakta ve bunu, ülkeleri; düşük, orta, yüksek ve çok yüksek insani gelişme üzerinden sınıflandırmak için kullanmaktadır.

Terim Glossary

Tanım Definition

There are a diversity of approaches for categorizing countries on the basis of their level of development, and for defining terms such as industrialized, developed, or developing. Several categorizations are used in this report. In the United Nations system, there is no established convention for the designation of developed and developing countries or areas. The United Nations Statistics Division specifies developed and developing regions based on common practice. In addition, specific countries are designated as least developed countries, landlocked developing countries, small island developing states, and transition economies. Many countries appear in more than one of these categories. The World Bank uses income as the main criterion for classifying countries as low, lower middle, upper middle, and high income. The UNDP aggregates indicators for life expectancy, educational attainment, and income into a single composite human development index (HDI) to classify countries as low, medium, high, or very high human development. See Box 1-2.

Seçilim değeri

Fitness (Darwinian)

Seçilim değeri, genotipin gelecekteki nesillerin gen havuzuna yapmış olduğu ortalama katkı ile ölçülen; birey veya genotipin bağıl hayatta kalma ve çoğalma yeteneğidir. Evrim sırasında doğal seçilim, nesilden nesile daha yaygın hale gelen işlevler gibi seçilim değeri yüksek fonksiyonları korumaktadır.

Fitness is the relative capacity of an individual or genotype to both survive and reproduce, quantified as the average contribution of the genotype to the gene pool of the next generations. During evolution, natural selection favors functions providing greater fitness such that the functions become more common over generations.

Senaryo

Scenario

Kilit roldeki etkenler (teknolojik değişim hızı, fiyatlar vb.) ve ilişkilere dair uyumlu ve iç tutarlı varsayımlara dayalı, gelecekteki gelişmelerin nasıl olabileceğine yönelik makul tanımlar. Senaryolar tahmin veya öngörü niteliği taşımamakla beraber, gelişme ve eylemlerin etkileri hakkında yararlı fikirler sağlayabilir. Ayrıca bkz. İklim senaryosu, Emisyon Senaryosu, Temsili Konsantrasyon Rotaları ve SRES (Emisyon Senaryoları Özel Raporu) senaryoları.

A plausible description of how the future may develop based on a coherent and internally consistent set of assumptions about key driving forces (e.g., rate of technological change, prices) and relationships. Note that scenarios are neither predictions nor forecasts, but are useful to provide a view of the implications of developments and actions. See also Climate scenario, Emission scenario, Representative Concentration Pathways, and SRES scenarios.

Terim Glossary

Tanım Definition

Sera etkisi

Greenhouse effect

Atmosferdeki tüm kızılötesi soğurucu unsurların kızılötesi ışınımının etkisi. Sera gazları, bulutlar (ve daha sınırlı olarak) aerosoller, Dünya'nın yüzeyi ve atmosferin diğer bölgelerinden yansıyan ışınımı soğurmaktadır. Her ne kadar bu maddeler kızılötesi ışınımı tüm yönlerde yansıtsa da, uzaya yansıtılan net ışınım, sıcaklığın troposferde yükseklikle beraber düşmesi ve buna bağlı gelişen salımların azalmasından ötürü; bu soğurucuların var olmadığı durumdakinden daha az oranda gerçekleşmektedir. Sera gazlarının atmosferdeki oranının artması bu etkinin şiddetini güçlendirmekte ve bu fark yoğunlaştırılmış sera etkisi olarak adlandırılmaktadır. Antropojenik salım kaynaklı sera gazı yoğunluğundaki değişim, anlık ışımsal zorlamayı tetiklemektedir. Söz konusu zorlamaya tepki olarak yüzey sıcaklıkları ve troposfer ısınmakta ve atmosferin en üst katmanındaki radyasyon dengesini kademeli olarak eski konumuna getirmektedir.

The infrared radiative effect of all infrared-absorbing constituents in the atmosphere. Greenhouse gases, clouds, and (to a small extent) aerosols absorb terrestrial radiation emitted by the Earth's surface and elsewhere in the atmosphere. These substances emit infrared radiation in all directions, but, everything else being equal, the net amount emitted to space is normally less than would have been emitted in the absence of these absorbers because of the decline of temperature with altitude in the troposphere and the consequent weakening of emission. An increase in the concentration of greenhouse gases increases the magnitude of this effect; the difference is sometimes called the enhanced greenhouse effect. The change in a greenhouse gas concentration because of anthropogenic emissions contributes to an instantaneous radiative forcing. Surface temperature and troposphere warm in response to this forcing, gradually restoring the radiative balance at the top of the atmosphere."

Terim Glossary	Tanım Definition
Sera gazı <i>Greenhouse gas (GHG)</i>	Sera gazları; Dünya'nın yüzeyinden, atmosferin kendisinden ve bulutlardan yansıyan yer yüzüne ait ısıtım spektrumunun belirli dalgaboylarındaki ısıtımını soğuran ve yansıtan; ve atmosferi oluşturan doğal veya insan kaynaklı, gaz özelliğindeki maddelerdir. Bu özellikleri nedeniyle sera gazları sera etkisine yol açmaktadır. Su buharı (H₂O), karbondioksit (CO₂), nitroz oksit (N₂O), metan (CH₄) ve ozon (O₃), atmosferde bulunan başlıca sera gazlarıdır. Ayrıca atmosferde; halokarbon ve diğer klor ve brom içeren maddeler gibi Montreal Protokolü'nce ele alınan, tamamen insan kaynaklı sera gazları da bulunmaktadır. Kyoto Protokolü; CO₂, N₂O ve CH₄'ün yanı sıra sülfür heksaflorid (SF₆), hidroflorokarbon (HFC) ve perflorokarbon (PFC) gibi sera gazlarını da ele almaktadır. İyi-karışmış sera gazlarının listesi için, bkz. WGI AR5 Tablo 2.SM.1. <i>Greenhouse gases are those gaseous constituents of the atmosphere, both natural and anthropogenic, that absorb and emit radiation at specific wavelengths within the spectrum of terrestrial radiation emitted by the Earth's surface, the atmosphere itself, and clouds. This property causes the greenhouse effect. Water vapor (H₂O), carbon dioxide (CO₂), nitrous oxide (N₂O), methane (CH₄), and ozone (O₃) are the primary greenhouse gases in the Earth's atmosphere. Moreover, there are a number of entirely human-made greenhouse gases in the atmosphere, such as the halocarbons and other chlorine- and bromine-containing substances, dealt with under the Montreal Protocol. Beside CO₂, N₂O, and CH₄, the Kyoto Protocol deals with the greenhouse gases sulfur hexafluoride (SF₆), hydrofluorocarbons (HFCs), and perfluorocarbons (PFCs). For a list of well-mixed greenhouse gases, see WGI AR5 Table 2.SM.1.</i>
Sigorta/reasürans <i>Insurance/reinsurance</i>	Risk altındaki hane, işletme ve/veya devletlerden oluşan bir havuzdaki riski paylaşmaya ve transfer etmeye yönelik finansal araç türü. Ayrıca bkz. Risk transferi. <i>A family of financial instruments for sharing and transferring risk among a pool of at-risk households, businesses, and/or governments. See also Risk transfer.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Simülasyon seti Ensemble	İklim tahmini veya projeksiyonunu nitelendiren model simülasyonlarının bir araya getirilmesi. Başlangıç şartlarındaki ve model tanımlamasındaki farklılıklar modellenmiş sistemin farklı biçimlerde hareket etmesine yol açmakla birlikte; bu farklılıklar iklim projeksiyonları için içsel iklim değişkenliği ve modelleme hatasına dayalı belirsizlik; iklim tahminleri için ise modelleme hatası ve başlangıç koşullarındaki hatalara bağlı belirsizlikler hakkında bilgi verebilir. <i>A collection of model simulations characterizing a climate prediction or projection. Differences in initial conditions and model formulation result in different evolutions of the modeled system and may give information on uncertainty associated with model error and error in initial conditions in the case of climate forecasts and on uncertainty associated with model error and with internally generated climate variability in the case of climate projections.</i>
Sıcak hava dalgası Heat wave	Rahatsızlık verici ve normal dışı sıcak hava periyodu. <i>A period of abnormally and uncomfortably hot weather.</i>
Sıcak nokta Hotspot	İklim değişikliğine karşı yüksek derecede kırılganlığı ve etkilenebilirliği ile nitelendirilen coğrafik alan. <i>A geographical area characterized by high vulnerability and exposure to climate change.</i>
Son Buzul Maksimum (LGM) Last Glacial Maximum (LGM)	Yaklaşık olarak 21 bin yıl önce buzul ve buz tabakalarının en geniş boyutlarına ulaştığı, son buzul çağı sırasında yaşanmış olan periyot. Işınimsal zorlama ve sınır koşullarının görece daha iyi bilinmesi nedeniyle bu dönem geniş bir biçimde çalışılmaktadır. <i>The period during the last ice age when the glaciers and ice sheets reached their maximum extent, approximately 21 ka ago. This period has been widely studied because the radiative forcings and boundary conditions are relatively well known.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Sonuç kırılganlığı (son-nokta kırılganlığı) <i>Outcome vulnerability (End-point vulnerability)</i>	Gelecekteki salım eğilimlerine dair projeksiyonlarla başlayarak iklim senaryolarının geliştirilmesi ile devam eden ve uyum seçeneklerinin belirlenmesi ile biyofiziki etki çalışmaları ile sonlandırılan analiz dizisinin uç noktasındaki kırılganlık. Uyum faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinin ardından artakalan tüm sonuçlar kırılganlığın derecesini belirlemektedir. (Kelly ve Adger, 2000; O'Brien ve arkadaşları, 2007). <i>Vulnerability as the end point of a sequence of analyses beginning with projections of future emission trends, moving on to the development of climate scenarios, and concluding with biophysical impact studies and the identification of adaptive options. Any residual consequences that remain after adaptation has taken place define the levels of vulnerability (Kelly and Adger, 2000; O'Brien et al., 2007).</i>
Sosyal koruma <i>Social protection</i>	Kalkınma yardımı ve iklim politikası kapsamında sosyal koruma terimi, genellikle; temelde yoksul, kırılgan ve ötekileştirilmiş grupların ekonomik ve sosyal kırılganlıklarını azaltmayı hedeflerken; yoksullara gelir veya tüketim mali transferi sağlayan, geçim kaynağı risklerine karşı kırılgan toplulukları koruyan ve ötekileştirilen grupların sosyal konum ve haklarını geliştiren kamusal ve özel inisiyatifleri tanımlamak için kullanılmaktadır (Devereux ve Sabates-Wheeler, 2004). Diğer bağlamlarda, sosyal koruma terimi sosyal politika ile eşanlamlı olarak kullanılabilirle birlikte; insanlara yapılan sağlık, eğitim, barınma ya da gelir ve tüketim mali transferi gibi hizmetlere erişimi mümkün kılan kamusal ve özel inisiyatiflerin tümünü kapsamaktadır. Sosyal koruma politikaları yoksul ve kırılgan toplulukları geçim kaynağı riskine karşı korumakta; ötekileştirilen grupların sosyal konum ve haklarını geliştirmekte; ve kırılgan toplumların yoksulluğa düşmesinin önüne geçmektedir. <i>In the context of development aid and climate policy, social protection usually describes public and private initiatives that provide income or consumption transfers to the poor, protect the vulnerable against livelihood risks, and enhance the social status and rights of the marginalized, with the overall objective of reducing the economic and social vulnerability of poor, vulnerable, and marginalized groups (Devereux and Sabates-Wheeler, 2004). In other contexts, social protection may be used synonymously with social policy and can be described as all public and private initiatives that provide access to services, such as health, education, or housing, or income and consumption transfers to people. Social protection policies protect the poor and vulnerable against livelihood risks and enhance the social status and rights of the marginalized, as well as prevent vulnerable people from falling into poverty.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Sosyoekonomik senaryo Socioeconomic scenario	İklim değişikliğinin etkilerini anlamaya yardımcı nüfus ve gayri safi yurt içi hasıla gibi sosyoekonomik faktörlerin gelecekteki durumunu tanımlayan senaryo. A scenario that describes a possible future in terms of population, gross domestic product, and other socioeconomic factors relevant to understanding the implications of climate change.
Stratosfer Stratosphere	Atmosferde troposferin üzerinde bulunan ve (yüksek enlemlerde ortalama 9 km ve tropiklerde ortalama 16 km'den başlayarak) yaklaşık 10 km'den yaklaşık 50 km yüksekliğe kadar uzanan, yüksek derecede katmanlaşmış bölge. The highly stratified region of the atmosphere above the troposphere extending from about 10 km (ranging from 9 km at high latitudes to 16 km in the tropics on average) to about 50 km altitude.
Stres etkenleri Stressors	İklimle bağlı riske karşı kırılganlığı arttıran ve maruz kalan sistem üzerinde önemli etkileri bulunan, genellikle iklim-dışı olay ve gelişmeler. Events and trends, often not climate-related, that have an important effect on the system exposed and can increase vulnerability to climaterelated risk.
Su döngüsü Water cycle	Bkz. Hidrolojik döngü. See Hydrological cycle.
Su kullanım verimliliği Water-use efficiency	Evapotranspirasyon sonucu kaybedilen bir birimlik su başına fotosentez kaynaklı karbon kazanımı. Bu terim; kısa vadeler bazında, fotosentez kaynaklı karbon kazanımının terleme yoluyla kaybedilen bir birimlik suya oranı; ya da mevsimsel bazda, net birincil üretim veya tarımsal üretimin kullanılan su miktarına oranı olarak tanımlanabilir. Carbon gain by photosynthesis per unit of water lost by evapotranspiration. It can be expressed on a short-term basis as the ratio of photosynthetic carbon gain per unit transpirational water loss, or on a seasonal basis as the ratio of net primary production or agricultural yield to the amount of water used.
Sürdürülebilir kalkınma Sustainable development	Gelecekteki nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerinden ödün vermeden bugünkü ihtiyaçları karşılayan kalkınma türü (WCED, 1987).

Terim Glossary	Tanım Definition
	<i>Development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs (WCED, 1987).</i>
Sürdürülebilirlik <i>Sustainability</i>	Doğa ve insan sistemlerinin adil bir biçimde devamlılığını garanti altına alan dinamik bir süreç. <i>A dynamic process that guarantees the persistence of natural and human systems in an equitable manner.</i>
Süreç bağımlılığı (yol haritası bağımlılığı) <i>Path dependence</i>	Belirli bir zamandaki karar, eylem ya da sonuçların; daha sonraki bir zamana ait uyum, hafifletme veya diğer eylem ya da seçenekleri kısıtladığı genel durum. <i>The generic situation where decisions, events, or outcomes at one point in time constrain adaptation, mitigation, or other actions or options at a later point in time.</i>
Taşkın <i>Flood</i>	Bir akarsu ya da diğer su kütlesinin normal yatağından taşması veya normalde su altında bulunmayan bölgelerde su birikmesi. Seller; akarsu (flüvyal) seli, ani taşkın, kentsel sel, yağmura bağlı (plüvyal) sel, kanalizasyon sistemine bağlı sel, kıyı seli, ve buzul gölü patlama selini kapsamaktadır. <i>The overflowing of the normal confines of a stream or other body of water, or the accumulation of water over areas not normally submerged. Floods include river (fluvial) floods, flash floods, urban floods, pluvial floods, sewer floods, coastal floods, and glacial lake outburst floods.</i>
Tehlike/tehdit <i>Hazard</i>	Mal, altyapı, geçim kaynağı, hizmet tedarigi, ekosistem ve çevresel kaynakların yitirilmesi ile can kaybı, yaralanma ve diğer sağlık sorunlarına yol açabilen doğal veya insan kaynaklı fiziksel olay, gelişme veya etkinin olası bir biçimde gerçekleşmesi. Bu raporda, "tehdit" terimi genellikle iklimle ilgili fiziksel olay, gelişme veya bunların etkilerini belirtmek için kullanılmaktadır. <i>The potential occurrence of a natural or human-induced physical event or trend or physical impact that may cause loss of life, injury, or other health impacts, as well as damage and loss to property, infrastructure, livelihoods, service provision, ecosystems, and environmental resources. In this report, the term hazard usually refers to climate related physical events or trends or their physical impacts.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Tekrar-analiz <i>Reanalysis</i>	Tekrar analizler; geçmiş meteorolojik veya oşinografik verileri kullanan okyanus dolaşım modelleri ya da en son teknolojiyi baz alan hava tahminlerinin veri asimilasyonu teknikleriyle işlenmesi yoluyla elde edilen; geçmişteki atmosferik sıcaklık ve rüzgarın ya da oşinografik sıcaklık ile akıntıların kestirimleridir. Sabit veri asimilasyonunun kullanılması; operasyonel analizlerde karşılaşılan analiz sisteminin değişmesine dair etkilerin önüne geçmektedir. Bu şekilde devamlılık geliştirilse de, küresel tekrar analizleri yine de gözlemlenen sistemlerdeki yanlışlıklardan ve bunların kapsamındaki değişimlerden etkilenmektedir. <i>Reanalyses are estimates of historical atmospheric temperature and wind or oceanographic temperature and current, and other quantities, created by processing past meteorological or oceanographic data using fixed state-of-the-art weather forecasting or ocean circulation models with data assimilation techniques. Using fixed data assimilation avoids effects from the changing analysis system that occur in operational analyses. Although continuity is improved, global reanalyses still suffer from changing coverage and biases in the observing systems.</i>
Temel kırılganlık, temel riskler, temel etki <i>Key vulnerability, Key risk, Key impact</i>	Politika yapıcılarının söz konusu bağlamlarda özellikle dikkatli olması gereken; Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) Madde 2 terminolojisindeki "tehlike arz eden antropojenik iklim sistemi müdahalesi" tanımı ve bunun detayları ile bağlantılı kırılganlık, risk veya etkiler. Temel riskler, iklim kaynaklı tehdit unsurları ile bunlara maruz kalan toplum ve sistemlerin kırılganlığının etkileşiminden doğan ve insan ve sosyoekolojik sistemler üzerinde ciddi olumsuz etkilere sahip olması muhtemel durumlara verilen isimdir. Riskler; yüksek derecede tehdit edici olmaları, bunlara maruz kalan toplum ve sistemlerin önemli ölçüde kırılgan olması veya bu etkenlerin ikisine birden bağlı olarak "kilit" risk olarak değerlendirilmektedir. Kırılganlıklar, olası bir biçimde tehdit edici olay veya gelişimlerle birleşerek temel risklere olanak tanımaları halinde "kilit" olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla; örneğin tehdit edici unsurlara yeterince maruz kalmayan faktörler gibi iklimle bağlı risk üzerinde düşük etkiye sahip kırılganlıklar "kilit" olarak görülmemektedir.

Terim Glossary	Tanım Definition
	Temel etkiler ise insanlar ve sosyoekolojik sistemler üzerindeki ciddi sonuçlardır. <i>A vulnerability, risk, or impact relevant to the definition and elaboration of "dangerous anthropogenic interference (DAI) with the climate system," in the terminology of United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) Article 2, meriting particular attention by policy makers in that context.</i> <i>Key risks are potentially severe adverse consequences for humans and social-ecological systems resulting from the interaction of climaterelated hazards with vulnerabilities of societies and systems exposed. Risks are considered "key" due to high hazard or high vulnerability of societies and systems exposed, or both.</i> <i>Vulnerabilities are considered "key" if they have the potential to combine with hazardous events or trends to result in key risks. Vulnerabilities that have little influence on climate-related risk, for instance, due to lack of exposure to hazards, would not be considered key.</i> <i>Key impacts are severe consequences for humans and social ecological systems.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Temiz Kalkınma Mekanizması (TKM) <i>Clean Development Mechanism (CDM)</i>	Kyoto Protokolü'nün 12. Maddesi'nde tanımlanarak gelişmiş (EK-B) ülkelerdeki yatırımcıların (hükümet veya şirketler) gelişmekte olan ülkelerdeki (EK B-dışı) sera gazı salımlarını azaltma veya önleme projelerine finansal destek sağlayıp Karbon Emisyon Azaltım Sertifikası olarak, söz konusu gelişmiş ülkelerin sera gazı ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmesine yardımcı olan bir mekanizmadır. TKM, gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme ve sanayileşmiş ülkelerin emisyon sorumluluklarını maliyet-etken bir biçimde yerine getirmelerine yönelik hedefleri kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. <i>A mechanism defined under Article 12 of the Kyoto Protocol through which investors (governments or companies) from developed (Annex B) countries may finance greenhouse gas emission reduction or removal projects in developing (Non-Annex B) countries, and receive Certified Emission Reduction Units for doing so, which can be credited towards the commitments of the respective developed countries. The CDM is intended to facilitate the two objectives of promoting sustainable development in developing countries and of helping industrialized countries to reach their emissions commitments in a cost-effective way.</i>

Terim Glossary

Tanım Definition

"Arazi kullanımı/örtüsü ile sera gazları, aerosoller ve kimyasal olarak aktif diğer gazların tümüne ait konsantrasyon ve salımlara ait zaman serilerini içeren senaryolar (Moss ve arkadaşları, 2008). Temsili kelimesi; her bir RCP'nin, belirli bir ışınimsal zorlama niteliğine yol açan pek çok olası senaryodan yalnızca bir tanesine karşılık geldiğini belirtmektedir. Rota terimi ise, yalnızca uzun vadedeki konsantrasyon seviyesinin değil; ayrıca zaman içerisinde bu seviyeye ulaşılmasına yol açan gidişatın da önemini vurgulamaktadır (Moss ve arkadaşları, 2010).

RCP'ler genellikle; bunlara karşılık gelen emisyon senaryolarını içeren Entegre Değerlendirme Modelleri'nin 2100 yılına kadar uzanan konsantrasyon rotalarına dair bölümünü kapsamaktadır. Uzatılmış Konsantrasyon Patikaları (ECP) ise 2100'den 2500'e kadar olan zaman dilimini kapsamakla birlikte tamamen tutarlı senaryolar olmayıp, genellikle paydaş görüşleri tarafından üretilen basit kurallar çerçevesinde hesaplanmaktadır.

Temsili Konsantrasyon Rotaları (RCP)

Representative Concentration Pathways (RCPs)

Mevcut IPCC Değerlendirmesi'nde kullanılan ve WGI AR5 Bölüm 11-14'ünde yer alan; iklim tahmin ve projeksiyonlarının temelini oluşturan, ve yayınlanmış literatürden seçilen Entegre Değerlendirme Modeli'nde adı geçen dört RCP aşağıdaki şekildedir:

RCP 2.6: Işınimsal zorlamanın 2100'den önce yaklaşık 3 W m⁻² değerinde en yüksek noktasına ulaştığı ve ardından düşüşe geçtiği bir rota (karşılık gelen ECP, 2100'den sonra salımların sabit kalacağını varsaymaktadır).

RCP 4.5 ve RCP 6.0: Işınimsal zorlamanın 2100'den sonra yaklaşık olarak 4.5 W m⁻² ve 6.0 W m⁻² seviyelerinde dengeye ulaştığı iki orta stabilizasyon rotası (karşılık gelen ECP, konsantrasyonların 2150'den sonra sabit kalacağını varsaymaktadır).

RCP 8.5: Işınimsal zorlamanın 2100 itibarıyla 8.5 W m⁻²'den daha yüksek bir seviyeye ulaştığı ve bir süre daha artmaya devam ettiği yüksek rota (karşılık gelen ECP, salımların 2100'den ve konsantrasyonların ise 2250'den sonra sabit kalacağını varsaymaktadır).

Terim Glossary	Tanım Definition
	Gelecek senaryolarına dair daha fazla bilgi için bkz. WGI AR5 Kutucuk 1.1." <i>Scenarios that include time series of emissions and concentrations of the full suite of greenhouse gases and aerosols and chemically active gases, as well as land use/land cover (Moss et al., 2008). The word representative signifies that each RCP provides only one of many possible scenarios that would lead to the specific radiative forcing characteristics. The term pathway emphasizes that not only the longterm concentration levels are of interest, but also the trajectory taken over time to reach that outcome (Moss et al., 2010).</i> <i>RCPs usually refer to the portion of the concentration pathway extending up to 2100, for which Integrated Assessment Models produced corresponding emission scenarios. Extended Concentration Pathways (ECPs) describe extensions of the RCPs from 2100 to 2500 that were calculated using simple rules generated by stakeholder consultations, and do not represent fully consistent scenarios.</i> <i>Four RCPs produced from Integrated Assessment Models were selected from the published literature and are used in the present IPCC Assessment as a basis for the climate predictions and projections in WGI AR5 Chapters 11 to 14:</i> <i>RCP2.6 One pathway where radiative forcing peaks at approximately 3 W m⁻² before 2100 and then declines (the corresponding ECP assuming constant emissions after 2100).</i> <i>RCP4.5 and RCP6.0 Two intermediate stabilization pathways in which radiative forcing is stabilized at approximately 4.5 W m⁻² and 6.0 W m⁻² after 2100 (the corresponding ECPs assuming constant concentrations after 2150).</i> <i>RCP8.5 One high pathway for which radiative forcing reaches greater than 8.5 W m⁻² by 2100 and continues to rise for some amount of time (the corresponding ECP assuming constant emissions after 2100 and constant concentrations after 2250).</i> <i>For further description of future scenarios, see WGI AR5 Box 1.1.</i>

Terim Glossary

Tanım Definition

Termohalin döngü (THC)

Thermohaline circulation (THC)

Okyanusun üst kısımlarında bulunan düşük yoğunluklu deniz suyunu, okyanusun orta ve derin kısımlarında bulunan yüksek yoğunluklu deniz suyuna dönüştüren; ve nihayetinde yeniden okyanusun üst kısmına taşıyan büyük çaplı döngü. Söz konusu yoğun sulara dönüşümün yalnızca yüksek enlemdaki bölgelerle sınırlı olması; çok daha geniş coğrafik bölgelerde ise yavaş ve yayılmalı yukarı yönlü akıntı süreçlerinin görülmesi yönünden bu döngü bakışimsızdır. THC'ye, isminden de anlaşılacağı üzere rüzgar ya da dalga gibi mekanik güçler tarafından tetiklenebilmesinin yanı sıra; düşük sıcaklıklar ve/veya yüksek tuzluluğa bağlı yüzey ya da yüzeye yakın bölgelerdeki yüksek yoğunluklar da sebep olmaktadır. THC kısaltması sıklıkla Meridyonel Devinim Dolaşımı ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca bkz. Meridyonel Devinim Dolaşımı.

Large-scale circulation in the ocean that transforms low-density upper ocean waters to higher-density intermediate and deep waters and returns those waters back to the upper ocean. The circulation is asymmetric, with conversion to dense waters in restricted regions at high latitudes and the return to the surface involving slow upwelling and diffusive processes over much larger geographic regions. The THC is driven by high densities at or near the surface, caused by cold temperatures and/or high salinities, but despite its suggestive though common name, is also driven by mechanical forces such as wind and tides. Frequently, the name THC has been used synonymously with Meridional Overturning Circulation. See also Meridional Overturning Circulation.

Termoklin

Thermocline

Okyanusun derinlikleri ile yüzeyi arasındaki bölgede uzanan; okyanusun maksimum dikey sıcaklık gradyanı katmanı. Dönencealtı bölgelerde, bu katmanın kaynağı genellikle deniz suyunun derinliklerine doğru ilerleyerek ekvatora doğru hareket eden daha yüksek enlemlere ait yüzey suyu. Yüksek enlemlerde ise söz konusu katman bazı durumlarda mevcut olmayıp, bu katmanın yerine maksimum düşey tuzluluk gradyanı olan haloklin geçmektedir.

The layer of maximum vertical temperature gradient in the ocean, lying between the surface ocean and the abyssal ocean. In subtropical regions, its source waters are typically surface waters at higher latitudes that have subducted and moved equatorward. At high latitudes, it is sometimes absent, replaced by a halocline, which is a layer of maximum vertical salinity gradient.

Terim Glossary	Tanım Definition
Tespit ve İlişkilendirme (nedenlendirme - atfetme) <i>Detection and attribution</i>	Değişimin tespiti, bu değişime belirli bir neden atfetmeksizin iklimde veya iklim kaynaklı olarak sistemde meydana gelen istatistiki anlamdaki değişimlerin gösterilmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Gözlemlerdeki tanımlanmış değişim, bir değişimin yalnızca içsel değişkenliğe bağlı olarak ortaya çıkma olabilirliğinin, örneğin <10% gibi düşük olduğu durumlarda tespit edilmektedir. Nitelendirme ise, çeşitli nedensel faktörlerin bir değişime veya olaya istatistiki güven çerçevesinden bağlı katkısını değerlendirme süreci olarak tanımlanmaktadır. <i>Detection of change is defined as the process of demonstrating that climate or a system affected by climate has changed in some defined statistical sense, without providing a reason for that change. An identified change is detected in observations if its likelihood of occurrence by chance due to internal variability alone is determined to be small, for example, <10%. Attribution is defined as the process of evaluating the relative contributions of multiple causal factors to a change or event with an assignment of statistical confidence (Hegerl et al., 2010).</i>
Toplu etki <i>Aggregate impacts</i>	Sektörel ve/veya bölgeler bazındaki etkilerin birleştirilmesi ile elde edilen toplam etki. Bu etkilerin bir araya getirilmesi, farklı etki türlerinin bağlı önemi hakkında bilgi (veya varsayım) gerektirmektedir. Toplam etki ölçütleri; zaman, mekan ve/veya sektöre bağlı olarak, örneğin; etkilenen toplam insan sayısı, toplam ekonomik maliyet gibi unsurları içermektedir. <i>Total impacts integrated across sectors and/or regions. The aggregation of impacts requires knowledge of (or assumptions about) the relative importance of different impacts. Measures of aggregate impacts include, for example, the total number of people affected, or the total economic costs, and are usually bound by time, place, and/or sector.</i>
Toplum-temelli uyum <i>Community-based adaptation</i>	Yerel, toplumun öncülük ettiği uyum. Toplum-temelli uyum, toplulukların uyum kapasitesini teşvik etme ve bunları yetkilendirme odaklı bir amaç gütmektedir. Bu yaklaşım, toplulukların bağlam, kültür, bilgi, faaliyet ve tercihlerini güçlü yönler olarak kabul etmektedir. <i>Local, community-driven adaptation. Community-based adaptation focuses attention on empowering and promoting the adaptive capacity of communities. It is an approach that takes context, culture, knowledge, agency, and preferences of communities as strengths.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Tropikal siklon <i>Tropical cyclone</i>	Tropik okyanusların üzerinde ortaya çıkan güçlü ve siklonik ölçekteki karmaşa. Bu terim, (genellikle tropikal karmaşa ya da tropik depresyon adı verilen) daha zayıf sistemlerden belirli bir rüzgar hızı eşiğini geçmesi yönüyle ayırt edilmektedir. Bir dakikadaki ortalama yüzey rüzgar hızı 18-32 m/s arasındaki tropik fırtınalar, tropik siklon olarak nitelendirilmektedir. 32 m/s'nin üzerindeki tropikal siklonlar ise bulundukları coğrafyaya bağlı olarak kasırga, tayfun ya da siklon olarak adlandırılmaktadır. <i>A strong, cyclonic-scale disturbance that originates over tropical oceans. Distinguished from weaker systems (often named tropical disturbances or depressions) by exceeding a threshold wind speed. A tropical storm is a tropical cyclone with 1-minute average surface winds between 18 and 32 m s⁻¹. Beyond 32 m s⁻¹, a tropical cyclone is called a hurricane, typhoon, or cyclone, depending on geographic location.</i>
Troposfer <i>Troposphere</i>	Bulut ve diğer hava olaylarının gerçekleştiği; orta enlemlerde yer yüzeyinden yaklaşık 10 km yüksekliğe (ortalama olarak yüksek enlemlerde 9 km, tropiklerde ise 16 km'ye kadar) kadar uzanan atmosferin en alt katmanı. Troposferde sıcaklıklar genellikle yüksekliğe bağlı olarak düşmektedir. Ayrıca bkz. Stratosfer. <i>The lowest part of the atmosphere, from the surface to about 10 km in altitude at mid-latitudes (ranging from 9 km at high latitudes to 16 km in the tropics on average), where clouds and weather phenomena occur. In the troposphere, temperatures generally decrease with height. See also Stratosphere.</i>
Tsunami <i>Tsunami</i>	Deniz zemininde değişikliklere yol açan denizaltı depremleri, toprak kayması, volkanik patlama ya da asteroit etkisi gibi unsurlar tarafından meydana getirilen dalga ya da dalga serisi. <i>A wave, or train of waves, produced by a disturbance such as a submarine earthquake displacing the sea floor, a landslide, a volcanic eruption, or an asteroid impact.</i>
Tundra <i>Tundra</i>	Kutup ve alpin bölgelerdeki ağaçsız biyom niteliği. <i>A treeless biome characteristic of polar and alpine regions.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Tür dağılım modeli <i>Species distribution modeling</i>	İklim değişikliğinin ekolojik etkilerinin canlandırması. Tür dağılım modeli; habitat niteliklerinin belirli bir konumdaki varlığını sınırlandıran ya da destekleyen özellikler üzerinden bir türün yayılım alanını tahmin etmenin yanı sıra, bu türün çevresel istilacı türlere karşı bilinen tolerans sınırlarını saptamak ya da söz konusu türün varlığına dair gözlemler ile bağlantı kurmak adına istatistiki ya da teorik yanıt yüzeylerini kullanmaktadır. Tür dağılım modelleri aynı zamanda ekolojik niş modelleme olarak da adlandırılmaktadır. Biyoiklim zarf modelleri; tür dağılım modellerinin bir alt kümesi olmanın dışında; yalnızca iklimsel değişkenlere dayalı habitat uygunluğunu ya da türün varlığını tahmin etme amacıyla kullanılmaktadır. <i>Simulation of ecological effects of climate change. Species distribution modeling uses statistically or theoretically derived response surfaces to relate observations of species occurrence or known tolerance limits to environmental predictor variables, thereby predicting a species' range as the manifestation of habitat characteristics that limit or support its presence at a particular location. Species distribution models are also referred to as environmental niche models. Bioclimate envelope models can be considered as a subset of species distribution models that predict species occurrence or habitat suitability based on climatic variables only.</i>
Tuzlu su girişi <i>Salt-water intrusion/encroachment</i>	Tuzlu suyun daha yoğun olmasından dolayı ilerleyerek tatlı su veya yeraltı suyunun yerine geçmesi. Bu durum genellikle kıyısız veya nehir ağız alanlarında karasal etkinin (örneğin; akışın veya yeraltısuyu besleniminin azalması ya da akiferlerden aşırı miktarda su çekilmesi) azalmasına veya denizel etkinin (örneğin; bağıl deniz seviyesi yükselmesi) artmasına bağlı olarak gelişmektedir. <i>Displacement of fresh surface water or groundwater by the advance of salt water due to its greater density. This usually occurs in coastal and estuarine areas due to decreasing land-based influence (e.g., from reduced runoff or groundwater recharge, or from excessive water withdrawals from aquifers) or increasing marine influence (e.g., relative sea level rise).</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Uçucu organik bileşikler (VOC) <i>Volatile Organic Compounds (VOCs)</i>	Belirli bir ortama ait hava koşullarında uçucu olan önemli bir organik kimyasal hava kirleticisi sınıfı. VOC'ları temsil etmek üzere ayrıca hidrokarbonlar (HC), reaktif organik gazlar (ROG) ve metan-dışı uçucu organik bileşikler (NMVOC) terimleri de kullanılmaktadır. NMVOC'lar, (NOX ve CO ile birlikte) ozon gibi fotokimyasal oksitleyicilerin oluşumuna katkı sağlayan temel bileşiklerdir. <i>Important class of organic chemical air pollutants that are volatile at ambient air conditions. Other terms used to represent VOCs are hydrocarbons (HCs), reactive organic gases (ROGs), and non-methane volatile organic compounds (NMVOCs). NMVOCs are major contributors (together with NOX and CO) to the formation of photochemical oxidants such as ozone.</i>
Ultra <i>Climate sensitivity</i>	"IPCC raporlarında denge iklim duyarlılığı (birim: °C), atmosferdeki eşdeğer karbondioksit oranının iki katına çıkmasını takip eden yıllık küresel ortalama yüzey sıcaklığı denge (durağan durum) değişimini ifade etmektedir. Hesaplamalardaki kısıtlar dolayısıyla denge iklim duyarlılığı önemli ölçüde atmosfer olaylarından etkilendiği için; iklim modellerindeki denge iklim duyarlılığına bazı durumlarda genel atmosfer sirkülasyonu modelinin okyanus karışık katman modeli ile birleştirilerek işlenmesi yoluyla ulaşılmaktadır. Etkin modellerde dengeye okyanus dinamikleri yoluyla erişilmesi mümkündür. İklim hassasiyeti parametresi (birim: °C (W m⁻²)⁻¹), ışımsal zorlamada meydana gelen bir birimlik değişimi takip eden yıllık küresel ortalama yüzey sıcaklığı dengesindeki değişimi belirtmek için kullanılmaktadır. Etkin iklim duyarlılığı (birim: °C), modelleme sonuçları ya da gelişen dengedışı koşul gözlemlerine bağlı elde edilen karbondioksit oranının iki katına çıkması karşısında küresel ortalama yüzey sıcaklığı değişimini tahmin etmek için kullanılmaktadır. Bu terim, belirli bir zamandaki iklim geri beslemesinin gücünü ölçmekte olup iklimin durumuna veya ışımsal zorlamanın geçmişine göre değişiklik göstermekte; bu nedenle de denge iklim duyarlılığından farklı olabilmektedir.

Terim Glossary

Tanım Definition

Geçici iklim tepkisi (birim: °C), karbondioksitin 1%/yıl artışını baz alan iklim model simülasyonunda; karbondioksit miktarının iki katına çıktığı ana göre ortalananmış ve 20 yıllık bir periyotta ortalaması alınmış küresel ortalama yüzey sıcaklığı değişimini belirtmek için kullanılmaktadır. Yüzey sıcaklığının sera gazı zorlamasına olan tepkisinin şiddetinin ve hızının ölçütüdür. "

In IPCC reports, equilibrium climate sensitivity (units: °C) refers to the equilibrium (steady state) change in the annual global mean surface temperature following a doubling of the atmospheric equivalent carbon dioxide concentration. Owing to computational constraints, the equilibrium climate sensitivity in a climate model is sometimes estimated by running an atmospheric general circulation model coupled to a mixed-layer ocean model, because equilibrium climate sensitivity is largely determined by atmospheric processes. Efficient models can be run to equilibrium with a dynamic ocean. The climate sensitivity parameter (units: °C (W m⁻²)⁻¹) refers to the equilibrium change in the annual global mean surface temperature following a unit change in radiative forcing.

The effective climate sensitivity (units: °C) is an estimate of the global mean surface temperature response to doubled carbon dioxide concentration that is evaluated from model output or observations for evolving non-equilibrium conditions. It is a measure of the strengths of the climate feedbacks at a particular time and may vary with forcing history and climate state, and therefore may differ from equilibrium climate sensitivity.

The transient climate response (units: °C) is the change in the global mean surface temperature, averaged over a 20-year period, centered at the time of atmospheric carbon dioxide doubling, in a climate model simulation in which CO₂ increases at 1% yr⁻¹. It is a measure of the strength and rapidity of the surface temperature response to greenhouse gas forcing.

Terim Glossary	Tanım Definition
Uyarlanabilir yönetim <i>Adaptive management</i>	Belirsizlik ve değişim karşısında kaynakları yönetme amaçlı stratejileri tekrarlayarak planlama, uygulama ve değiştirme süreci. Uyarlanabilir yönetim, bu yönetim biçiminin sonuçlarına bağlı olarak ortaya çıkan etkiler ile birlikte sistemler üzerinde geri bildirim (besleme) etkileri ve diğer unsurların yol açtığı değişiklikler karşısında mevcut yöntemlerin uyarlanması faaliyetlerini kapsamaktadır. <i>A process of iteratively planning, implementing, and modifying strategies for managing resources in the face of uncertainty and change. Adaptive management involves adjusting approaches in response to observations of their effect and changes in the system brought on by resulting feedback effects and other variables.</i>
Uyum (Adaptasyon) <i>Adaptation</i>	"Var olan ya da beklenen iklime ve bunun etkilerine yönelik uyum sağlama süreci. İnsan ekoloji kapsamında uyum, zararlı durumların etkilerini hafifletme ya da bunlardan kaçınma; veya fırsatları avantaja çevirmeyi hedeflemektedir. Bazı doğal sistemlerde insan müdahalesi, beklenen iklime ve bunun etkilerine uyum sağlamayı kolaylaştırabilir. Artımlı uyum: Temel hedefi sistem veya süreçlerin aslını ve bütünlüğünü devam ettirmek olan belirli ölçekteki uyum eylemleri. Dönüşümsel uyum: İklim ve iklime bağlı etkiler çerçevesinde belirli bir sistemin temel özelliklerinde değişikliklere yol açan uyum. Ayrıca bkz. Otonom adaptasyon, Evrimsel uyum, ve Transformasyon (dönüşüm)." <i>The process of adjustment to actual or expected climate and its effects. In human systems, adaptation seeks to moderate or avoid harm or exploit beneficial opportunities. In some natural systems, human intervention may facilitate adjustment to expected climate and its effects.</i> Incremental adaptation: Adaptation actions where the central aim is to maintain the essence and integrity of a system or process at a given scale. Transformational adaptation: Adaptation that changes the fundamental attributes of a system in response to climate and its effects. <i>See also Autonomous adaptation, Evolutionary adaptation, and Transformation.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Uyum (Adaptasyon) kapasitesi Adaptive capacity	Sistem, kurum, insan ve diğer canlıların potansiyel zararlarla karşı uyum sağlama, fırsatlardan yararlanma veya sonuçlarla başa çıkma yetenekleri. <i>The ability of systems, institutions, humans, and other organisms to adjust to potential damage, to take advantage of opportunities, or to respond to consequences.</i>
Uyum değerlendirmesi Adaptation assessment	İklim değişikliğine uyum sağlamaya yönelik seçeneklerin belirlenmesi ve bunların; sağlanabilirlik, fayda, maliyet, etkenlik, etkinlik ve uygulanabilirlik kriterleri çerçevesinde değerlendirilmesi faaliyeti. <i>The practice of identifying options to adapt to climate change and evaluating them in terms of criteria such as availability, benefits, costs, effectiveness, efficiency, and feasibility."</i>
Uyum eksikliği Adaptation deficit	Mevcut iklim koşulları ve değişkenliğinin yol açtığı olumsuz etkilerin en aza indirgendiği durum ile söz konusu sistemin mevcut durumu arasındaki fark. <i>The gap between the current state of a system and a state that minimizes adverse impacts from existing climate conditions and variability.</i>
Uyum eşiği Adaptation limit	Kabul edilemez riskler nedeniyle taraf hedeflerine (veya sistem ihtiyaçlarına) uyum faaliyetleri kanalıyla ulaşılamayacak eşik. Aşılabilir uyum limiti: Kabul edilemez risklerden kaçınmak üzere uygulanması mümkün uyum eylemlerinin hiç bulunmadığı durum. Aşılabilir uyum limiti: Uyum eylemleri aracılığıyla kabul edilemez risklerden kaçınma seçeneklerinin mevcut koşullar altında bulunmadığı durum. <i>The point at which an actor's objectives (or system needs) cannot be secured from intolerable risks through adaptive actions.</i> Hard adaptation limit: No adaptive actions are possible to avoid intolerable risks. Soft adaptation limit: Options are currently not available to avoid intolerable risks through adaptive action.
Uyum fırsatı Adaptation opportunity	Uyum eylemlerinin planlanmasını ve uygulanmasını, uyum seçeneklerinin genişletilmesini veya yan faydalar sağlanmasını kolaylaştıran faktörler. <i>Factors that make it easier to plan and implement adaptation actions, that expand adaptation options, or that provide ancillary co-benefits.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Uyum ihtiyacı Adaptation needs	İklim kaynaklı etkilere karşı can ve mal güvenliğini sağlamak üzere eyleme geçilmesini gerektiren durumlar. The circumstances requiring action to ensure safety of populations and security of assets in response to climate impacts.
Uyum kısıtı Adaptation constraint	Seçenekleri kısıtlayan veya uyuma yönelik eylemlerin planlanmasını ve uygulanmasını zorlaştıran faktörler. Factors that make it harder to plan and implement adaptation actions or that restrict options.
Uyum seçenekleri Adaptation options	Uyum seçeneklerine yönelik uygun ve sağlanabilir strateji ve önlem kümesine verilen addır. Bu kümeye dahil edilebilecek geniş çaptaki eylemler; yapısal, kurumsal ve sosyal olarak sınıflandırılabilir. The array of strategies and measures that are available and appropriate for addressing adaptation needs. They include a wide range of actions that can be categorized as structural, institutional, or social.
Uyum Yeteneği Adaptability	Bkz. Uyum (adaptasyon) kapasitesi. See Adaptive capacity.
Yan faydalar Ancillary benefits	Bkz. Eş-fayda See Co-benefits.
Yangın havası Fire weather	Sıcaklık, toprak nemliliği, nem oranı ve rüzgar gibi göstergelere veya bu göstergelerin birkaçına bağlı gelişen orman yangınlarını tetikleyen ve bu yangınların devam etmesine olanak sağlayan hava koşulları. Yangın havası, yanıcı maddelerin varlığından veya yokluğundan bağımsız bir terimdir. Weather conditions conducive to triggering and sustaining wild fires, usually based on a set of indicators and combinations of indicators including temperature, soil moisture, humidity, and wind. Fire weather does not include the presence or absence of fuel load.
Yanlış uyum (uyumsuzluk) Maladaptive actions (Maladaptation)	Bugün veya gelecekte refahı azaltması; iklim değişikliğine karşı kırılganlığı kötüleştirilmesi ve iklim tabanlı olumsuz sonuç riskini artırması olası eylemler. Actions that may lead to increased risk of adverse climate-related outcomes, increased vulnerability to climate change, or diminished welfare, now or in the future.

Terim Glossary	Tanım Definition
Yarıkurak alan Semi-arid zone	Temel üretim faaliyetlerindeki yıllar arası değişkenliğin yüksek olduğu ve genellikle kısa büyüme mevsimine sahip, bitki örtüsündeki büyümenin kısıtlı su varlığı tarafından sınırlandırıldığı alanlar. Bu alanlarda yıllık yağış, yaz ve kış yağmurlarına bağlı olarak 300 -800 mm arasında gerçekleşmektedir. <i>Areas where vegetation growth is constrained by limited water availability, often with short growing seasons and high interannual variation in primary production. Annual precipitation ranges from 300 to 800 mm, depending on the occurrence of summer and winter rains.</i>
Yayla hayvancılığı Pastoralism	Temel olarak çimen ve çimen dışı otlar, ağaç yaprakları ve tarımsal ürün artıklarını insanların tüketebileceği besine dönüştürmek üzere; çiftlik hayvanlarını mevsimsel olarak yaylalara taşımaya dayalı bir geçim kaynağı stratejisi. Bununla birlikte otlak arama bu hareketin tek nedeni olmayıp; insan ve hayvanların çeşitli doğal ve/veya sosyal tehdit unsurlarından ve diğerleriyle rekabetten kaçınması ya da daha elverişli koşullar aramaları da söz konusu hareketin başka sebepleri olarak gösterilebilir. Yayla hayvancılığı aynı zamanda; karasal ekosistemlerin düşük ve öngörülemez üretkenliği ile belirsiz ve değişken yağışlara bağlı olarak ortaya çıkan sosyal ve ekolojik faktörlerle şekillendirilen bir strateji olarak düşünülebilir. <i>A livelihood strategy based on moving livestock to seasonal pastures primarily in order to convert grasses, forbs, tree leaves, or crop residues into human food. The search for feed is however not the only reason for mobility; people and livestock may move to avoid various natural and/or social hazards, to avoid competition with others, or to seek more favorable conditions. Pastoralism can also be thought of as a strategy that is shaped by both social and ecological factors concerning uncertainty and variability of precipitation, and low and unpredictable productivity of terrestrial ecosystems.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Yeniden ormanlaştırma <i>Reforestation</i>	Geçmişte ormanlardan oluşan ancak daha sonra başka kullanımlar için dönüştürülmüş olan arazide yapılan ağaçlandırma. Orman ve buna bağlı ormanlaştırma, yeniden ormanlaştırma ya da ormansızlaşma gibi terimlere dair daha fazla bilgi için bkz. IPCC Arazi Kullanımı, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık Özel Raporu (IPCC, 2000). Ayrıca bkz. Diğer Bitki Örtüsü Tiplerinin Bitkiszleşmesi ve Doğrudan İnsan Kaynaklı Orman Bozulumu'ndan Öte Gelen Salım Envanteri Üzerine Tanım ve Metodolojik Seçenekler Raporu (IPCC, 2003). <i>Planting of forests on lands that have previously contained forests but that have been converted to some other use. For a discussion of the term forest and related terms such as afforestation, reforestation, and deforestation, see the IPCC Special Report on Land Use, Land-Use Change, and Forestry (IPCC, 2000). See also the Report on Definitions and Methodological Options to Inventory Emissions from Direct Humaninduced Degradation of Forests and Devegetation of Other Vegetation Types (IPCC, 2003).</i>
Yer seviyesi ozonu <i>Ground-level ozone</i>	Dünya'nın yüzeyine yakın bölgelerde doğal olarak veya insan kaynaklı salımlara bağlı oluşan ve insan sağlığını, tarımı ve ekosistemleri etkileyen atmosferik ozon. Ozon bir sera gazı olmakla birlikte; yer seviyesi ozonu (troposferik ozon), stratosferik ozonun aksine yüzeyde yaşayan canlıları doğrudan etkilemektedir. Yer seviyesi ozonu; troposferin büyük bir kısmının yeryüzünden oldukça yüksekte bulunmasına ve bu nedenle yüzeydeki canlıları doğrudan etkilememesine rağmen, bazen troposferik ozon olarak da anılmaktadır. Ayrıca bkz. Ozon. <i>Atmospheric ozone formed naturally or from human-emitted precursors near Earth's surface, thus affecting human health, agriculture, and ecosystems. Ozone is a greenhouse gas, but ground level ozone, unlike stratospheric ozone, also directly affects organisms at the surface. Ground-level ozone is sometimes referred to as tropospheric ozone, although much of the troposphere is well above the surface and thus does not directly expose organisms at the surface. See also Ozone.</i>
Yer Sistem Modeli <i>Earth System Model (ESM)</i>	Uygun salım ve atmosferik karbondioksitin etkileşimli olarak hesaplanmasına olanak sağlayan, karbon döngüsü temsili dâhil edildiği birleşik bir atmosfer-okyanus küresel sirkülasyon modeli. Bu modele ek bileşenler de (atmosferik kimyasallar, buz tabakası, dinamik bitki örtüsü, azot döngüsü veya şehir ya da tarımsal modeller) dâhil edilebilir. Ayrıca bkz. İklim modeli.

Terim Glossary	Tanım Definition
	A coupled atmosphere-ocean general circulation model in which a representation of the carbon cycle is included, allowing for interactive calculation of atmospheric CO₂ or compatible emissions. Additional components (e.g., atmospheric chemistry, ice sheets, dynamic vegetation, nitrogen cycle, but also urban or crop models) may be included. See also Climate model.
Yer yüzeyi hava sıcaklığı Land surface air temperature	Yer seviyesinden 1.5 metre yüksekte konuşlandırılmış iyi havalandırılan ekranlar tarafından ölçülen yüzey hava sıcaklığı. The surface air temperature as measured in well-ventilated screens over land at 1.5 m above the ground.
Yeraltı suyu beslenimi Groundwater recharge	Dış kaynaklardan gelen suyun ya bir jeolojik yapı tarafından doğrudan ya da başka bir oluşum tarafından dolaylı olarak tutulduğu ve bu şekilde akiferin doygunluk tabakasına dahil edildiği süreç. The process by which external water is added to the zone of saturation of an aquifer, either directly into a geologic formation that traps the water or indirectly by way of another formation.
Yerli halklar Indigenous peoples	Yerli halk veya topluluklar; tarihleri kendi bölgelerinde gerçekleşen istila ve kolonileşme faaliyetlerinin öncesine dayanan ve kendilerini şu an bu bölgelerde ağırlıklı olarak yaşamakta olan toplumların diğer kesimlerinden farklı olarak gören insanları tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu topluluklar şu anda içerisinde bulundukları topluluklarda sıklıkla azınlığı teşkil etmekte olup; kendi kültürel uygulamalarını, sosyal kurumlarını ve örf ve adet hukuklarını göz önünde bulundurarak varlıklarının devamlılığını sağlamak için atalarından kalan mirası ve etnik kimliklerini sonraki nesillere aktarmayı, korumayı ve geliştirmeyi hedeflemektedirler. Indigenous peoples and nations are those that, having a historical continuity with pre-invasion and pre-colonial societies that developed on their territories, consider themselves distinct from other sectors of the societies now prevailing on those territories, or parts of them. They form at present principally non-dominant sectors of society and are often determined to preserve, develop, and transmit to future generations their ancestral territories, and their ethnic identity, as the basis of their continued existence as peoples, in accordance with their own cultural patterns, social institutions, and common law system.

Terim Glossary	Tanım Definition
Yoksulluk <i>Poverty</i>	Yoksulluk, değişik düşünce okullarına göre birkaç farklı tanıımı bulunan karmaşık bir kavramdır. Bu terim, maddi hususlar (sınırlı kaynaklar, yoksunluk veya ihtiyaçlar vb.); ekonomik koşullar (hayat standardı, eşitsizlik ya da ekonomik konum vb.); ve/veya sosyal ilişkileri (örneğin; sosyal sınıf, bağımlılık, dışlanma, temel korunma eksikliği veya temel hak yoksunluğu) ilgilendirebilir. <i>Poverty is a complex concept with several definitions stemming from different schools of thought. It can refer to material circumstances (such as need, pattern of deprivation, or limited resources), economic conditions (such as standard of living, inequality, or economic position), and/or social relationships (such as social class, dependency, exclusion, lack of basic security, or lack of entitlement).</i>
Yoksulluk tuzağı <i>Poverty trap</i>	Yoksulluk tuzağı, farklı disiplinler tarafından farklı olarak anlaşılmaktadır. Sosyal bilimlerde bu kavram; insan, hane veya topluluk seviyelerinde kullanılmakta olup sabit ya da verimsiz kaynaklardan dolayı yoksulluktan kurtulmanın imkansız olduğu durumları tanımlamaktadır. Yoksulluk tuzağı aynı zamanda; ailelerin, bu işğin altındaki koşullarda çocuklarını başarılı bir şekilde eğiterek kendi üretken varlıklarını inşa etmeleri ve nihayetinde yoksulluktan kurtulmalarını sağlayamadıkları kritik en düşük varlık eşiği olarak görülebilir. Aşırı yoksulluk, düşük gelirli kişilerin toplumsal hayata anlamlı bir şekilde katılabilmelerine olanak sağlayan araçların eksikliği dolayısıyla kendi başına bir yoksulluk tuzağıdır. Ekonomide ise yoksulluk tuzağı terimi genellikle ülkeler bazında kullanılmakta olup, ekonominin bir kısır döngüye girerek kalıcı olarak az gelişmişlik yaşamasına yol açan koşul olarak tanımlanmaktadır. Literatürde yoksulluk tuzağı için aday gösterilen pek çok model bulunabilir. <i>Poverty trap is understood differently across disciplines. In the social sciences, the concept, primarily employed at the individual, household, or community level, describes a situation in which escaping poverty becomes impossible due to unproductive or inflexible resources. A poverty trap can also be seen as a critical minimum asset threshold, below which families are unable to successfully educate their children, build up their productive assets, and get out of poverty. Extreme poverty is itself a poverty trap, since poor persons lack the means to participate meaningfully in society. In economics, the term poverty trap is often used at national scales, referring to a self-perpetuating condition where an economy, caught in a vicious cycle, suffers from persistent underdevelopment (Matsuyama, 2008). Many proposed models of poverty traps are found in the literature.</i>

Terim Glossary	Tanım Definition
Yukarı çıkan akıntı bölgesi <i>Upwelling region</i>	Soğuk ve genellikle besin yönünden zengin suların okyanusun derinliklerinden yüzeyine doğru hareket ettiği okyanus bölgesi. <i>A region of an ocean where cold, typically nutrient-rich waters well up from the deep ocean.</i>
Yutak <i>Sink</i>	Atmosferden sera gazı, aerosol ya da bunların açığa çıkmasına yol açan maddeleri uzaklaştıran süreç, eylem ya da mekanizmalar. <i>Any process, activity, or mechanism that removes a greenhouse gas, an aerosol, or a precursor of a greenhouse gas or aerosol from the atmosphere.</i>
Yüzey Akışı <i>Runoff</i>	Yağışın; buharlaşmaksızın ve toprak tarafından süzülmezsizin toprakta veya yer yüzeyinin üzerinde akarak sonunda bir su kütlesine ulaşan kısmı. Ayrıca bkz. Hidrolojik döngü. <i>That part of precipitation that does not evaporate and is not transpired, but flows through the ground or over the ground surface and returns to bodies of water. See also Hydrological cycle.</i>
Yüzey sıcaklığı <i>Surface temperature</i>	Bkz. Küresel ortalama yüzey sıcaklığı, Yer yüzey hava sıcaklığı ve Deniz Yüzey Sıcaklığı. <i>See Global mean surface temperature, Land surface air temperature, and Sea Surface Temperature.</i>

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü

*Republic of Turkey Ministry of Environment and Urbanization
Environment Management General Directorate*

Mustafa Kemal Mah. Eskişehir Devlet Yolu
(Dumlupınar Bulvarı) 9. Km No:278
Çankaya / Ankara

Tel: +90 (312) 410 10 00

Bu yayın Avrupa Birliği'nin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla WEglobal Danışmanlık A.Ş.'nin liderliğindeki konsorsiyumun sorumluluğu altındadır. Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir. *This publication was produced with financial support of the European Union and the Republic of Turkey. Its contents are the sole responsibility of consortium lead by WEglobal Consultancy Inc. It does not necessarily reflect the views of the Republic of Turkey and the European Union.*

iklimiduy.org

facebook.com/iklimiduy

twitter.com/iklimiduy

[İklimi Duy Projesi](#)

instagram.com/iklimiduy